

Univerzita Karlova
Přírodovědecká fakulta
katedra sociální geografie a regionálního rozvoje

Studijní program: Geografie
Studijní obor: Politická a regionální geografie

Bc. Vlastimil Kozák

Komparace vývoje demokracie v de facto státech
Comparison of the evolution of democracy in de facto states

Diplomová práce

Vedoucí práce: RNDr. Libor Jelen, Ph.D.

Praha, 2023

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracoval samostatně a že jsem uvedl všechny použité informační zdroje a literaturu. Tato práce ani její podstatná část nebyla předložena k získání jiného nebo stejného akademického titulu.

V Praze, dne

Vlastimil Kozák

.....

Poděkování

Rád bych poděkoval svému vedoucímu práce RNDr. Liboru Jelenovi, Ph.D. za cenné rady a připomínky, které napomohly vzniku této práce. Dále bych rád poděkoval své rodině a přítelkyni za zázemí, které mi při psaní práce poskytly.

Abstrakt

Práce se zaměřuje na téma vývoje demokracie v de facto státech. De facto stát je popisován jako entita, která sama sebe vymezuje jako samostatný stát. Mezinárodní společenství jej však neuznává. Demokratizace de facto států bývá problematická. Většina de facto států disponuje patronským státem, který poskytuje ochranu a ekonomickou podporu. Zároveň bývá vnímán jako faktor, který brání procesu demokratizace u svých klientů. Pouze omezené množství prací se vývojem demokracie de facto států a vlivu patronských států na tento vývoj zabývá. Práce si klade za cíl vysledovat, zda se proces demokratizace v souboru de facto států daří či nikoliv. Nalézt pozitivní a negativní indikátory demokracie a odhalit faktory, které za nimi stojí. Zjistit, zda vývoj demokracie v patronských státech ovlivňuje vývoj demokracie v de facto státech. Pro výzkum jsou využita data organizace Freedom House, která jsou podrobena obsahové analýze a diskutována s dostupnou literaturou. Celý soubor de facto států vykazuje stabilitu v dosažené úrovni demokracie. Vývoj v obou směrech probíhá jen velmi pomalu. Demokratizace de facto států je omezena špatným fungováním vlády. Ta bývá korumpována a napojena na patronský stát. Občané mají jen omezenou právní oporu. Dochází k etnické exkluzivitě a útlaku opozice. V některých de facto státech má však opozice alespoň omezenou šanci zasáhnout do politického procesu a občané možnost vyjádřit své názory. S výjimkou Náhorního Karabachu a Jižní Osetie se nepodařilo prokázat přímý vliv patronského státu na vývoj demokracie de facto států. Přesto patronský stát své klienty omezuje a kontroluje nastavené politiky. Nepřítomnost patronského státu v Somalilandu nahrazuje klanová struktura, která na demokracii působí též nepříznivě.

Klíčová slova: de facto stát, patronský stát, neuznaný stát, demokratizace, vývoj demokracie

Abstract

The thesis focuses on the evolution of democracy in de facto states. The de facto state is described as an entity that defines itself as an independent state. However, the international community does not recognize it. The democratization of de facto states tends to be problematic. Most de facto states have a patron state that provides protection and economic support. At the same time, it is perceived as a factor that hinders the democratisation process of its clients. Only a limited amount of academic works has addressed the evolution of democracy in de facto states and the influence of patron states on this evolution. The aim of this thesis is to determine the extent to which the democratization process in a group of de facto states has been effective, to find positive and negative indicators of democracy and to reveal the factors behind them. To find out whether the evolution of democracy in the patron states influences the evolution of democracy in the de facto states. Freedom House data is used for the research, subjected to content analysis, and discussed with the available literature. The complete set of de facto states shows stability in the level of democracy achieved. The evolution in both directions is very slow. The democratization of de facto states is constrained by poor government performance. It tends to be corrupt and linked to the patron state. Citizens have only limited legal support. There is ethnic exclusivity and oppression of the opposition. In some de facto states, however, the opposition has at least a limited chance to intervene in the political process and citizens can express their views. Apart from Nagorno-Karabakh and South Ossetia, there has been no direct evidence of the patron state's influence on the evolution of democracy in the de facto states. Yet the patron state constrains its clients and controls the policies set. The absence of a patron state in Somaliland is replaced by a clan structure that also has an adverse effect on democracy.

Keywords: de facto state, patron state, unrecognized state, democratization, evolution of democracy

Obsah

1. Úvod	10
2. Teoretický rámec	14
2.1 Definice státu	14
2.2 Definice de facto státu	16
2.2.1 Terminologické vymezení	17
2.2.2 Koncepční vymezení	19
2.2.3 Historické a geografické vymezení	21
2.3 Mateřský a patronský stát	23
2.4 Vznik de facto států	25
2.5 Principy fungování de facto států	28
2.5.1 Důvody slabosti de facto států	28
2.5.2 Faktory, které udržují de facto státy při životě	31
2.6 Způsoby zániku de facto státu	37
2.7 Přístup mezinárodního společenství k de facto státům	39
2.7.1 Tradiční přístup	40
2.7.2 Zapojení bez uznání	41
2.8 Demokratizace	43
2.8.1 Neuznání jako pozitivní prvek demokratizace	44
2.8.2 Negativní přístup k demokratizaci de facto států	45
2.8.3 De facto státy dnes a „democratic backsliding“	47
2.8.4 Měření demokracie	49
3. Metodika	51
3.1 Výběr de facto států	51
3.2 Analýza dat Freedom House	51
4. Analytická část	54
4.1 Historicko-geografický popis vybraných de facto států	54

4.2 Vývoj demokracie ve vybraných de facto státech	56
4.3 Hodnocení indikátorů demokracie.....	65
4.3.1 Negativně hodnocené indikátory	67
4.3.2 Pozitivně hodnocené indikátory.....	71
4.4 Porovnání vývoje demokracie de facto států a jejich patronů	75
5. Závěr.....	90
Seznam použitých zdrojů.....	94

Seznam tabulek a grafů

Tabulka č. 1: Přehled de facto států a jejich mateřských a patronských států	24
Tabulka č. 2: Přehled základních údajů o de facto státech	54
Tabulka č. 3: Freedom House Index v roce 2023	57
Tabulka č. 4: Změna Freedom House Indexu k roku 2023	61
Tabulka č. 5: Průměrný zisk bodů v jednotlivých kategoriích dle hodnocení organizace Freedom House v souboru de facto států v roce 2022.....	65
Tabulka č. 6: Odchylnka od průměrného hodnocení de facto státu v jednotlivých kategoriích Freedom House Indexu v roce 2022.....	66
Graf č. 1: Vývoj Freedom House Indexu v de facto státech mezi lety 2006–2023.....	59
Graf č. 2: Vývoj politických práv v de facto státech mezi lety 2006–2023 v % získaných bodů dle hodnocení Freedom House	62
Graf č. 3: Vývoj občanských svobod v de facto státech mezi lety 2006–2023 v % získaných bodů dle hodnocení Freedom House	63
Graf č. 4: Porovnání vývoje demokracie v Abcházii a Rusku mezi lety 2006–2023 dle Freedom House Indexu.....	75
Graf č. 5: Porovnání vývoje politických práv a občanských svobod v Abcházii a Rusku v % získaných bodů Freedom House Indexu mezi lety 2006–2023.....	76
Graf č. 6: Porovnání vývoje demokracie v Jižní Osetii a Rusku mezi lety 2006–2023 dle Freedom House Indexu.....	77
Graf č. 7: Porovnání vývoje politických práv a občanských svobod v Jižní Osetii a Rusku v % získaných bodů Freedom House Indexu mezi lety 2006–2023.....	78
Graf č. 8: Porovnání vývoje demokracie v Podněstří a Rusku mezi lety 2006–2023 dle Freedom House Indexu.....	79
Graf č. 9: Porovnání vývoje politických práv a občanských svobod v Podněstří a Rusku v % získaných bodů Freedom House Indexu mezi lety 2006–2023.....	80
Graf č. 10: Porovnání vývoje demokracie Ruska a jeho „klientů“ mezi lety 2006–2023 dle Freedom House Indexu.....	81
Graf č. 11: Porovnání vývoje demokracie v Náhorním Karabachu a Arménii mezi lety 2006–2023 dle Freedom House Indexu.....	82

Graf č. 12: Porovnání vývoje politických práv a občanských svobod v Náhorním Karabachu a Arménii v % získaných bodů Freedom House Indexu mezi lety 2006–2023	83
Graf č. 13: Porovnání vývoje demokracie v Severním Kypru a Turecku mezi lety 2006–2023 dle Freedom House Indexu.....	85
Graf č. 14: Porovnání vývoje politických práv a občanských svobod v Severním Kypru a Turecku v % získaných bodů Freedom House Indexu mezi lety 2006–2023	86
Graf č. 15: Porovnání vývoje demokracie v Somalilandu a Etiopii mezi lety 2006–2023 dle Freedom House Indexu.....	87
Graf č. 16: Porovnání vývoje politických práv a občanských svobod v Somalilandu a Etiopii v % získaných bodů Freedom House Indexu mezi lety 2006–2023.....	88

Seznam příloh

Příloha č. 1: Seznam indikátorů, které organizace Freedom House hodnotí a jednotlivá hodnocení pro rok 2022	103
---	-----

1. Úvod

De facto státy vnímá Kolstø (2006) jako entity, které vyhlásily svou nezávislost a daří se jim úspěšně kontrolovat nárokované území. Caspersen (2012) dodává, že zmíněné vyhlášení nezávislosti a vymezení se jako samostatný stát je však jednostranné. De facto státy tak zpravidla neuznává žádný členský stát OSN či pouze jejich velmi omezené množství. Na většině politických map světa takové entity nenalezneme. Ve skutečnosti se jim dle Pegga (2017) daří relativně úspěšně fungovat jako jiné samostatné státy, někdy i lépe. Státy, od kterých se de facto státy oddělí, bývají v literatuře nazývány mateřským státem. Právě v porovnání s mateřskými státy mohou být de facto státy vnímány jako úspěšné. Kopeček (2017) sleduje právě slabost, popřípadě zhroucení státu, jako častý důvod vzniku de facto států.

Mezi řadou důvodů, díky kterým se de facto státům daří úspěšně přežívat, bývá často zmiňována přítomnost tzv. patronského státu. Patronský stát popisují Berg, Toomla (2009) jako vnějšího činitele, který většině de facto států zaručuje přežití. Dembinska, Campana (2017) sledují především vojenskou a ekonomickou pomoc, kterou takový patronský stát poskytuje. Caspersen (2012) tuto pomoc připisuje etnické blízkosti obou států, a především sledování vlastních strategických zájmů ze strany patrona. Kolstø (2006) či Hoch, Kopeček, Baar (2012) a mnozí další autoři vnímají patronský stát jako zásadní faktor přežití de facto států. Patroni však mohou působit na de facto státy i negativně. Kanol, Köprülü (2017) sledují patrony jakožto brzdu v rozvoji demokracie. Často autoritativní státy, jako je Rusko či Turecko, mohou jen obtížně pomáhat rozvíjet demokracii ve svých klientských státech.

Demokratizace de facto států bývá obecně hodnocena jako problematická. Většina de facto států je dle Hocha, Baara, Kopečka (2010) autoritativní, silně závislá na vůli patrona a s vedením, které bývá korumpované a napojené na černý trh. Zmíněné poznatky jsou v rozporu s teorií Broerse (2005), který pozoruje snahu de facto států dosáhnout mezinárodního uznání skrze demokratizaci. Caspersen (2011) tvrdí, že pro rozvoj demokracie není mezinárodní uznání nutné. Hoch, Baar, Kopeček (2010) ovšem vyzorovali, že se demokratizace de facto států daří jen obtížně a pozvolna. Autoři hovoří spíše o její stagnaci. Pegg (2017) zpochybňuje zájem o demokratizaci ze strany vedení de facto států. Kolstø (2006) pak popisuje de facto status jako ideální pro nelegální činnost, se kterou je vedení de facto států spojováno.

Waldner, Lust (2018) se zabývají relativně novým konceptem „democratic backsliding“, tedy postupným ústupem demokracie v některých státech. Z dat organizace Freedom House, která se hodnocením demokracie zabývá, je patrné, že „democratic backsliding“ postihl též některé patronské státy. Přes volání Pegga (2017) po dalším výzkumu demokratizace de facto států je takových prací poměrně málo. Zda proces „democratic backsliding“ postihl i de facto státy je tedy prozatím otázkou. Vzhledem k silné vazbě na patronské státy by bylo možné tento vývoj očekávat.

Výběr tématu de facto států a jejich demokratizace pro diplomovou práci je možné vysvětlit z několika důvodů. Za prvé Pegg (2017) pozoruje opětovné zvýšení zájmu odborné literatury o de facto státy v souvislosti s anexí Krymu Ruskem v roce 2014. S ruskou invází na Ukrajinu je možné očekávat obdobný zájem o toto téma. Za prvé z důvodu, že například Florea (2020) právě jako určitý druh de facto států vnímá Luhanskou a Doněckou oblast. Za druhé Rusko využívá své klientské státy jakožto strategické pozice a na jejich území dle Seta (2022) udržuje stálou armádu. Například o strategickém využívání Podněstří ve zmíněném konfliktu informovalo BBC (2022) a další média. Dobrá znalost principů fungování de facto států může případně pomoci s hledáním odpovědí na otázku, jak se k obdobným entitám chovat a jak předcházet jejich vzniku, který by mohl i tento konflikt nakonec přinést. Obdobně poznání de facto států může podhalit chování patronů a rozklíčovat složitost jejich vzájemných vztahů.

Druhým důvodem, proč se zabývat právě demokratizací de facto států, je výzva Pegga (2017), který volá po hlubším studiu tohoto tématu. Při studiu literatury je patrné, že tato výzva nebyla příliš vyslyšena. Tématem demokratizace se zabývá pouze užší skupina odborníků a často se jedná o jednotlivé případové studie (Kopeček 2016; Kanol, Köprülü 2017). Popřípadě se jedná o práce, které jsou staršího data a pravděpodobně v nich není zachycen aktuální stav (Hoch, Baar, Kopeček 2010; Kolstø, Blakkisrud 2012). Vzhledem k síle vazeb patronských a de facto států by bylo možné očekávat, že vývoj demokracie v patronských státech bude ovlivňovat jejich klientské státy. Práce zabývající se zmíněnou tematikou však doposud chybí.

Třetím důvodem, proč je vhodné se tématem de facto států zabývat, je přístup akademického prostředí k jejich výzkumu. Kolstø (2006) hovoří o tématu de facto států, které bývá vnímáno jako okrajové. Počátky zájmu datuje do druhé poloviny 90. let. Pegg (2017) sleduje pokrok v zájmu o téma de facto států vzhledem ke zmíněným okolnostem.

V českém prostředí působí několik odborníků, kteří se de facto státy zabývají systematicky. Jedná se především o Vladimíra Baara, Tomáše Hocha, Vincence Kopečka. Zmínění autoři se tématem de facto státu zabývají kontinuálně poslední jednu či dvě dekády a přispěli množstvím odborných článků. Zaměřují se však především na část postsovětských de facto států. Ještě několik dalších autorů v českém prostředí přispívá občasnými články na naše téma. Jedná se například o Bohumila Doboše či Martina Riegla. Tato práce by měla rozšířit stále poměrně okrajové téma de facto států a částečně navázat na některé výzkumy zmíněné trojice autorů.

Z vyjmenovaných důvodů, proč tato práce vznikla, jsou též částečně patrné její cíle. Diplomová práce by měla navázat na práci autorů Hocha, Baara, Kopečka (2010), Kopečka, Hocha, Baara (2016) a Kopečka (2016), kteří sledují vývoj a stav demokracie u vybraných de facto států. Na rozdíl od autorů, kteří práce pojali jako případové studie, se diplomová práce pokusí komparovat šestici de facto států, kterou Florea (2020) a další autoři vymezují jako současné de facto státy. Vyslyšen tak bude Pegg (2017), který právě po komparativních pracích, jež by rozebíraly celý soubor de facto států, volá. Data, která poskytuje organizace Freedom House a pomocí kterých hodnotí úroveň demokracie států, budou využita pro sledování této šestice.

Cílem práce je odhalit, zda je doposud platné tvrzení Hocha, Baara, Kopečka (2010), kteří sledují pozastavení procesu demokratizace v de facto státech a stagnaci úrovně demokracie. Popřípadě zda nedochází k procesu „democratic backsliding“ v souboru de facto států, který obecně sleduje Waldner, Lust (2018).

Dále budou analyzovány indikátory, na základě, kterých organizace Freedom House hodnotí úroveň demokracie. Mezi nimi se pokusíme nalézt takové, které jsou v pozorovaném souboru de facto států hodnoceny pozitivně či negativně a porovnat jednotlivé případy. Jelikož negativně hodnocené indikátory naznačují slabá místa v rozvoji demokracie, bude snahou vyzorovat též faktory, které za hodnocením stojí.

Posledním cílem je odhalit, zda vývoj demokracie v souboru de facto státu je závislý na vývoji demokracie v patronských státech. V této otázce vycházíme z hypotézy, že popisovaná síla vazeb mezi dvojicí de facto stát – patron, o které hovoří Kolstø (2006) či Caspersen (2012) a především síla vlivu patrona na de facto stát se projeví v jeho úrovni demokracie. Tedy, že vývoj demokracie v patronském státu bude ovlivňovat vývoj demokracie v jeho klientském de facto státu.

Na základě diskutovaných východisek byly stanoveny následující výzkumné otázky:

- 1) Jaká je dynamika vývoje demokracie ve vybraných de facto státech?
- 2) Jaké jsou rozdíly v hodnocení demokracie ve vybraných de facto státech?
- 3) Jaká je souvislost vývoje demokracie v patronských státech a de facto státech?

Práce je rozdělena do jednotlivých kapitol. V teoretické části se pokusíme téma de facto státy obecně teoreticky a koncepčně zarámovat. Dále budou pozorovány principy fungování de facto států, přístup mezinárodního společenství k těmto entitám a samozřejmě proces demokratizace. Část metodická by měla čtenáře seznámit s daty a metodami, které byly využity pro vlastní výzkum. V analytické části jsou vybrané de facto státy nejprve popsány a v dalších třech podkapitolách analyzována data a diskutována s dostupnou literaturou. Každá podkapitola se věnuje jedné výzkumné otázce. Závěr práce pak nabízí vyhodnocení výzkumu, zodpovězení výzkumných otázek a další diskuzi s literaturou. Ta by měla napomoci naznačit další možné směřování výzkumů de facto států.

2. Teoretický rámec

Latinský pojem „de facto“ je v jeho nejširší podobě možné chápat jako skutečný stav či existující skutečnost, byť v neformální podobě (Britannica 2022). Online verze encyklopedie Britannica pojem staví do opozice k pojmu „de iure“, tedy dle práva. Tento popis pojmu se může jevit jako banální. Pro účely této práce nám však poskytuje iniciační možnost zaškatalkovat pojem de facto stát. Jedná se tedy o stát, který je možné vymezit, popsat a zanalyzovat, ovšem pouze do jisté míry, na neformální rovině. Naopak stát „de iure“ podléhá určitým normám, které jsou zakotveny v mezinárodním právu. O takových státech hovoří například Riegl (2010) jako o konvenčních nebo suverénních. Na většině politických map světa, které vznikly v západním světě, nalezneme právě tyto mezinárodně uznané entity. Jak bude patrné v dalších kapitolách práce, de facto existují i další formy státu a svrchovaná území, která, byť pouze samy sebe, vymezují jako skutečný stát.

V této kapitole bude nejprve zapotřebí definovat pojem stát, tedy v podobě, ve které podléhá mezinárodnímu právu. Dalším úkolem této kapitoly bude pokusit se definovat pojem de facto stát. V první řadě se zorientovat v množství pojmů, které se k různým deviantním formám státu a státnosti váží. Pokusit se správně zařadit ty entity, které podléhají zvolené definici, a lokalizovat je na mapě světa. Nalezené entity popsat ve smyslu principů a způsobů jejich fungování. V neposlední řadě by kapitola měla přinést přehled o tom, jakým způsobem přistupuje odborná společnost k jejich studiu. Vzhledem ke skutečnosti, že má práce za cíl poodhalit, jakým způsobem se rozvíjí demokracie ve vybraných de facto státech, je jistě na místě zabývat se též zarámováním pojmu demokratizace ve spojení s těmito entitami.

2.1 Definice státu

Pozdržíme-li se komplexního exkurzu do historie států a státnosti, stane se výchozím bodem našeho pozorování Vestfálský mír. Tedy akt, při kterém byla v roce 1648 ukončena třicetiletá válka. Součástí Vestfálského míru bylo též podepsání dohod, jež podle literatury znamenaly počátek moderního státu (Axtmann 2004; Spruyt 2002). Axtmann (2004) zmiňuje, že tento akt stanovil svrchovanost státu a jeho vlády či panovníka jakožto kontrolora a dohlázele nad stanoveným územím a jeho obyvatelstvem. Spruyt (2002) dodává, že k nabyté moci nad územím se též váže kontrola hranic, což se též stalo právem a povinností panovníka. Státy

vzniklé v období po Vestfálském míru shledává Axtmann (2004) jako suverénní státy moderního typu. Plnou suverenitu těchto území v celém rozsahu však zpochybňuje Spruyt (2002). Ta podle autora nebyla plně uplatněna ani v průběhu 19. století a shledává ji platnou až v období po dekolonizaci. Je tedy patrné, že moderní pojetí státu v této době bylo omezené a částečně platné pouze pro doposud známý svět, tedy převážně Evropu.

Velká pozornost při definování státu v současné době je věnována Montevidejské konvenci, která byla podepsána v roce 1933. Na její platnost ve vymezení státu odkazuje velké množství autorů (Riegl 2010; Caspersen 2012; Pegg 2017; Bachman, Prazauskas 2019; Hoch, Kopeček 2020; Podhrázký, Daněk 2020). Montevidejskou konvenci popisují jakožto dodnes platnou úmluvu, která rámuje legitimitu uznání států. Důležitý je především článek 1., který říká:

„Stát jako subjekt mezinárodního práva by měl mít následující vlastnosti:

1) stálé obyvatelstvo

2) definované území

3) funkční a efektivní vládu

4) schopnost vstupovat do vztahů s ostatními státy“

(Montevideo Convention 1933, s. 3)

Článek 1 Montevidejské konvence tedy definuje, čím by měl plnohodnotný stát disponovat. Riegl (2010) hovoří o jisté volnosti těchto bodů. Ve věci stálého obyvatelstva udává, že není vymezena minimální hranice počtu obyvatelstva. Obdobně shledává bod definování území, kdy se plnohodnotnými státy staly i ty, které nemají vyřešené územní spory. V bodě efektivní vlády se autoři shodují, že je řada států, které disponují mezinárodním uznáním, ovšem vláda není schopna plnit své povinnosti. Jedná se například o tzv. „zhroucené státy“ (Kolstø 2006; Stanislawski 2008; Riegl 2010; Hoch, Baar, Kopeček 2010; Caspersen 2012; Pegg 2017). Termín „zhroucený stát“ je jednou z deviantních forem státu (Riegl, 2010), řeč o těchto entitách bude v další kapitole práce. Pro účely definování státu je zásadní, že splňují čtvrtý bod konvence, tedy jsou schopny vstupovat do vztahů s ostatními státy. To znamená, že se jim ze strany ostatních států dostalo mezinárodního uznání a mohou být součástí mezinárodních struktur a organizací, jako např. OSN, NATO nebo EU.

Na základě předchozích vět tedy můžeme stát definovat jako suverénní území, které má své obyvatelstvo, vymezené hranice, vlastní vládu a může vstupovat do politických a ekonomických styků s ostatními státy. Hoch, Baar, Kopeček (2010) pak o těchto státech hovoří jako o subjektech mezinárodního práva, které zároveň disponují vnitřní suverenitou. Dodávají však, že vedle nich existují další entity. Mezi ně řadí také de facto státy, které dle Pegga (2017) jsou sice často schopny splňovat první tři body Montevidejské konvence, tedy jsou vnitřně suverénní, ale nejsou schopny vstupovat do vztahu s ostatními státy. Tyto entity, literaturou často nazývané de facto státy, jsou ústředním tématem této práce. V další části bude věnován důraz na důkladné definování tohoto pojmu.

2.2 Definice de facto státu

Pokud se spokojíme s pojetím de iure států definovaným Montevidejskou konvencí, a zároveň přijatým mezinárodním společenstvím ve smyslu členství v OSN, získáme dle United Nations (2023) seznam 193 suverénních států. V případě entit, které výše zmíněné definici nepodléhají, je situace ohledně jejich teoretického zarámování o poznání obtížnější. První problém nastává v terminologii. Kolossov, O'Loughlin (2013) hovoří o termínu „pseudo stát“ jako o státech, které dosáhly různé úrovně mezinárodního uznání a komparuje ho s pojmem „kvazi stát“. Kolstø (2006) užívá pojem „kvazi stát“ a staví ho do úrovně synonym k termínům „pseudo stát“, „neuznaný stát“ nebo „de facto stát“. Tyto subjekty vnímá jako státy, které vyhlásily nezávislost, ale nejsou uznány ostatními státy. Caspersen (2016) při zachování obdobné definice hovoří jednoduše o „neuznaných státech“. Obdobně Stanislawski (2008) se svým termínem „para-státy“. Množství autorů pak pro mezinárodně neuznané státy používá pojem „de facto stát“ (Florea 2014; Toomla 2016; Kopeček 2017; Pegg 2017). Shoda autorů na definici různých pojmů by nám umožnila si jeden pojem jednoduše zvolit a užívat jej. Riegl (2010) však obdobně jako Caspersen (2012) nachází rozdíl mezi „kvazi státy“ a „de facto státy“ respektive „neuznanými státy“. V těchto termínech vnímají rozdíl ve smyslu vnitřní a vnější suverenity. Při vskutku velkém množství pojmů je tedy na místě nahlédnout hlouběji do terminologie a odůvodnit tím pro tuto práci zvolený termín „de facto“ stát. Potřebu vymežit pojem umocňuje Riegl (2010), který hovoří o častém zmatení v názvosloví jak v českém, tak mezinárodním prostředí.

2.2.1 Terminologické vymezení

Vymezení jednotlivých pojmů je vhodné začít od toho, který bývá v literatuře definován nejobecněji. Jedná se o pojem deviantní forma státu. Riegl (2010) jej používá jako obecné vymezení entit, které se jakýmkoliv způsobem odlišují od standardního fungování státu. Kolstø (2006) v podobném smyslu používá pojem „kvazi stát“. Ten na jednu stranu staví do pozice synonyma k pojmu „de facto stát“, na straně druhé, jako pojem nadřazený. Riegl (2010) se k pojmu „kvazi stát“ staví obdobně, tedy jako nadřazenému pojmu, ovšem pouze v kontextu historie. Ve své práci sleduje značný vývoj pojmu „kvazi stát“ od vše zastřešujícího, který pojímá všechny deviantní formy státu, až po přechod spíše k synonymu „zhrouteného státu“. Ve stejném pojetí je termín „de facto stát“ a „kvazi stát“ vnímán pouze mizivou částí autorů. Například Kolstø (2006) rozděluje „kvazi státy“ na ty, které mají problém s vnitřní suverenitou („zhroutené státy“) a na ty, které jsou mezinárodně neuznané („de facto státy“), tedy nedisponují vnější suverenitou. Obdobně pod termín „kvazi státy“ zahrnuje obě kategorie též Stanislawski (2008). Obecně se však využíval termín „kvazi stát“ v minulosti u států, které mají problém se suverenitou vnitřní, především před zavedením a ustálením pojmu „zhroutený stát“ (Jackson 1993 cit. v Hoch, Baar, Kopeček 2010, s. 286; Zartman 1995 cit. v Riegl 2010, s. 58). Tyto práce dle Riegla (2010) vznikly v době, kdy se zájem o deviantní formy státnosti teprve etabloval na vědecké scéně. Vzhledem ke složitému a nejistému pojmu „kvazi stát“ je tedy vhodné dát na doporučení Hocha, Baara a Kopečka (2010) a termínu se v dalších částech práce zcela vyhnout.

Již zmíněným termínům vnitřní a vnější suverenita však bude potřeba věnovat pozornost. Jejich krátký rozbor nám pomůže termín „de facto stát“ přesněji definovat. Velké množství autorů vnímá dvě základní skupiny deviantních forem státu (Florea 2014; Kolstø 2006; Toomola 2016; Pegg 2017). Jedná se o ty, které mají problém se suverenitou buď vnitřní nebo vnější. Pokud se vrátíme zpět k Montevidejské konvenci, hovoří například Pegg (2017) nebo Kolstø (2006) o státech, které se těší mezinárodního uznání, ovšem mají problém naplnit jeden z prvních tří bodů konvence. Florea (2014) a Toomola (2016) pak nejčastěji spatřují problémy s funkční a efektivní vládou, tedy s bodem tři. Riegl (2010) v obecné shodě s odbornou literaturou pak o takových státech hovoří jako o vnitřně nesuverénních státech. Takové entity bývají, jak již bylo zmíněno, nazývány například „zhroutené státy“ (např. Kolstø 2006; Riegl 2010). Hoch, Baar, Kopeček (2010) takové státy popisují jako státy mezinárodně uznané, které však nejsou schopny od obyvatel vybírat daně a zpětně poskytnout sociální služby a bezpečný život. Popisují je tedy jako vnitřně

rozvrácené státy. Termín „zhroutený stát“ pak staví do pozice synonyma k v literatuře též používaným výrazům „kolabující státy“ nebo „slabé státy“. Riegl (2010) ve stejné rovině přidává ještě výraz „křehký stát“. Přestože existuje literatura, která termíny dále analyzuje a kategorizuje (Rotberg 2003) nebo je jednoduše rozlišuje jako významově rozdílné (Stanislawski 2008), pro účely této práce si vystačíme s jednodušší definicí. Ve shodě s Hochem, Baarem, Kopečkem (2010) nebo Caspersen (2012) můžeme jednoduše říci, že vnitřně nesuverénní státy jsou takové, které mají problém s funkčností legitimní vlády, která není schopna plnohodnotně zajistit celé území státu. Takový stát můžeme nazývat například „zhroutený stát“.

Entity, které mají problém s vnější suverenitou dle Kolsta (2006), Caspersen (2012), Pegg (2017), nebo například Riegla, Doboše (2017) a celé řady dalších autorů, jsou často schopny plnohodnotně zajistit tři první body Montevidejské konvence. Mají tedy stálé obyvatelstvo, vymezují státní hranici a sestavily vládu, v některých případech též ústavu a soudní systém, ovšem nedisponují mezinárodním uznáním. Nemohou tedy vstupovat do plnohodnotných obchodních a politických vztahů s mezinárodním společenstvím. Tyto entity jsou opět literaturou nazývány různě. Hoch, Baar, Kopeček (2010) pro tyto entity sledují v literatuře názvy jako „neuznané státy“, „separatistické státy“, „samozvané státy“ nebo „de facto státy“. Již dříve byly zmíněné též pojmy jako „pseudo stát“ nebo „para-stát“, které používají autoři Kolossov, O’Loughlin (2013), respektive Stanislawski (2008). Nejčastěji však autoři používají pojem „de facto stát“. V případě států s chybějící vnější suverenitou nastává v literatuře obecně vzácná shoda, co se názvosloví týče. Hoch, Baar, Kopeček (2010), obdobně jako Caspersen (2012) nebo Pegg (2017) a řada dalších autorů nespatřují mezi jednotlivými pojmy definujícími entity bez vnější suverenity značné rozdíly a staví je do úrovně synonym. My se tedy v práci přidržíme pojmu, který je literaturou používaný nejčastěji, tedy „de facto stát“. Pegg (2017) vnímá tento termín jako nejméně nepřesný a neuráživý. Při tomto základním zorientování se v pojmech je třeba dodat, že jediný problém nenastává, jak například Riegl (2010) říká, ve zmatení v názvosloví. V další části bude patrné, že též například širě vymezení „de facto států“ při zachování stejného názvosloví je velice různá.

2.2.2 Konceptní vymezení

Pegg (2017) ve své práci sleduje vývoj studia de facto států v období dvaceti let od sepsání své knihy *International Society and the De facto states* z roku 1998. Tu vnímá jako konceptní a teoretický základ pro hlubší studium de facto států. Za pravdu mu dává řada autorů, kteří na základě této konceptualizace často de facto státy vymezují (Pegg 1998 cit. v Kolstø 2006, s. 9; Pegg 1998 cit. v Riegl 2010, s. 66; Pegg 1998 cit. v Caspersen 2012, s. 36). Jako zásadní problém v pokroku studia de facto států spatřuje Pegg (2017) v neustávajících dohadách o terminologii, definici a vymezení počtu de facto států. Tento vědecký souboj dle autora brání v rozvoji hlubšího empirického výzkumu jak ve věci vnitřní dynamiky de facto států, tak na poli jejich vnějších vztahů. Přesto se alespoň krátce o konceptualizaci, vymezení de facto států a historii jejich existence musíme v této části zmínit.

Kolstø (2006) definuje de facto státy jakožto jednotku, která vyhlásila nezávislost a zároveň kontroluje území, které si nárokuje. Tato jednotka sice tvoří funkční politické instituce, ovšem není mezinárodně uznaná. Autor pak též vymezuje, že de facto státem se dá nazvat jednotka existující alespoň po dobu dvou let. Caspersen (2012) ve své práci vychází z velice obdobné definice. Klade si však otázku, zda jsou právě dva roky existence vhodnou měrou pro definování de facto států. Florea (2014) právě ve dvou leté hranici sleduje složku definice de facto státu, která je nezbytná pro odlišení životaschopného zřízení od přechodného stavu. Florea (2014) pak de facto státy nazývá separatistickými entitami, které mají monopol na použití násilí na daném území. Jejich definici člení do několika bodů:

- „1) Oficiálně patří uznané zemi, ale nejedná se o kolonii.*
- 2) Usiluje o určitý stupeň nezávislosti, který projeví například referendem.*
- 3) Vykonává vojenskou kontrolu nad územím, které obývá stálé obyvatelstvo.*
- 4) Není sankcionováno vládou.*
- 5) Plní alespoň základní řídicí funkce (poskytuje sociální a politický řád)*
- 6) Postrádá mezinárodní suverenitu*
- 7) Existuje alespoň 24 měsíců“*

(Florea 2014, s. 791)

Na základě těchto znaků Florea (2014) odlišuje de facto státy od území, které ovládají jiné formy autority jako jsou například rebelové nebo partyzáni. Dvouletá hranice je však běžně používána a na jejím základě vymezila de facto státy též Caspersen (2012) nebo pro empirické potřeby například Podhrázský a Daněk (2020).

Sporným bodem je též problematika mezinárodního uznání. Caspersen (2016) hovoří o de facto státech jako o územích, kterým se nepodařilo dosáhnout širokého mezinárodního uznání. Tato definice vyvolává otázku, jak široké by tedy mezinárodní uznání mělo být, aby de facto stát překročil mez suverénního státu. Hoch, Baar, Kopeček (2010) tvrdí, že není dána žádná hranice počtu zemí, který je dostačující pro případné uznání de facto státu za legitimní stát. Tuto problematiku staví ke sporu mezi deklaratorní a konstitutivní teorií státu. Sevostianova (2015) spatřuje rozdíl mezi těmito dvěma teoriemi v okamžiku počátku existence státu. Deklaratorní teorie naznačuje, že stát sám sebe vymezí a tím započne existovat. Naopak konstitutivní teorie dle Sevostianové (2015) říká, že stát se stává součástí mezinárodního práva až po plnohodnotném uznání mezinárodním společenstvím. Můžeme tedy říci, že konstitutivní teorie předpokládá, že stát začíná existovat, pokud je naplněn především 4. bod montevidejské konvence. Naopak deklaratorní teorie vnímá plnohodnotný stát již při naplnění prvních třech bodů montevidejské konvence. Při užití deklaratorní teorie by tedy bylo možné koncept de facto státu úplně odstranit.

Pokud však zachováme konstitutivní pohled na stát, zjistíme, že mezinárodní uznání de facto státu, při zachování jejich vymezení vůči jiným entitám, nabývá množství podob. Florea (2020) hovoří o obecném trendu velmi sporadického uznávání de facto státu. Členské státy OSN tak uznávají de facto státy za legitimní jen ve vzácných případech. Přesto se můžeme setkat s de facto státy, které uznalo významné množství členů OSN. Jedná se například o Kosovo, které dle dat OSN v roce 2022 uznává 101 států. Obdobně Taiwan, který udržuje diplomatické vztahy s 59 členy OSN (United Nations 2023). Tyto případy však například Caspersen (2012) označuje jako tzv. „hraniční případy“ de facto států. Většinu de facto států pak uznává dle Hocha (2011) nebo Kopečka (2017) jen jeden stát, tzv. „patronský“ stát (Severní Kypr), popřípadě několik mezinárodně málo významných států (Jižní Osetie, Abcházie). Autoři sledují i de facto státy, které neuznává žádný členský stát OSN (Podněstří, Náhorní Karabach, Somaliland).

Jako de facto stát je tedy možné vymezit širší paletu entit. Současná literatura se shoduje na vymezení šesti de facto států (Kolstø 2006; Kopeček 2017; Riegl, Doboš 2018; Florea,

2020). Jedná se o Abcházii, Jižní Osetii, Podněstří, Náhorní Karabach, Severní Kypr a Somaliland. Můžeme se však setkat se širším vymezením de facto států. Kopeček (2017) o takových de facto státech hovoří obdobně jako Caspersen (2012) jako o hraničních nebo sporných případech. Kopeček (2017) mezi takové zařadil též Luhanskou či Doněckou republiku. Caspersen (2012) pak zmíněné Kosovo či Taiwan. Dále je možné se se širším pojetím de facto státu setkat z metodických důvodů, kdy například Podhrázský a Daněk (2020) sledují 26 entit. Florea (2014) se zabývá komparací dokonce 34 entit, které nazývá de facto státy. Autoři tak z důvodu umožnění tvorby podrobnějších analýz ve svých pracích zahrnují zmíněné hraniční případy, popřípadě de facto státy, které již zanikly.

2.2.3 Historické a geografické vymezení

Při zmínce o již zaniklých de facto státech je na místě se krátce podívat do historie a následně je lokalizovat na mapě světa. Seth (2022) sleduje rok 1945 jakožto počátek nové éry státnosti. Její základ spatřuje ve vzniku charty OSN, která ukotvuje princip sebeurčení státu. Caspersen (2012) též hovoří o světě po roce 1945 jakožto o období, kdy se konsolidovaly suverénní státy. Svět je tak podle autorky často popisován jako plně a rovnoměrně pokrytý suverénními státy. Riegl (2010) popisuje období po druhé světové válce jako posun k nesoutěživému systému. Tento posun ke konsolidaci suverénních států a obecně druhou polovinu 20. století Seth (2022) vnímá jako konec éry imperiálních mocností, která trvala bezmála 4300 let. Dle autora nebo též Caspersen (2012) či Florea (2017) je právě toto prostředí, ve kterém zaniká koloniální systém a impéria, vhodným pro vznik de facto států.

Chronologicky můžeme sledovat jednotlivé události, které zapříčinily vznik jednotlivých de facto států. Nápomocné pro tento přehled budou především práce Florei (2017) a Podhrázského, Daňka (2020), které mapují de facto státy za celé období. Caspersen (2012) pak sleduje de facto státy vzniklé po roce 1991. Na základě rozpadu koloniálních mocností v Africe, jež Seth (2022) datuje do 60. a 70. let 20. století, vznikla řada de facto států. Florea (2017) sleduje tyto: Katanga (1960–1963), Biafra (1967–1970), Rwenzururu (1963–1982), Cabinda (1975–2006), Cassamanca (1982–2004), Somaliland (od roku 1991). Při vymezení de facto států širším, než vnímá například Kolstø (2006) nebo Kopeček (2017), existují též: Putland (od roku 1991) a Západní Sahara (od roku 1974). Autor též do svého výčtu řadí: Eritreu (1964–1983) a Jižní Súdán (1956–2011). Eritrea je pak dle Pegga (2017) jedna z mála výjimek mezi de facto státy, které se etablovaly jako plnohodnotný stát.

Caspersen (2016) hovoří obdobně o Jižním Súdánu. Vznik Severního Kypru (od roku 1974) připisuje Seth (2022) zániku Osmanské říše a následně Britského impéria. Právě zánik imperiálních mocností zapříčinil existenci celé řady asijských de facto států. Florea (2017) pozoruje následující: Anjouan (1997–2008), Tamilský Ílam (1984–2009), Bougainville (1975–1997), Aceh (2001–2005). Při širokém vymezení zde do současnosti můžeme pozorovat Kačjinský stát (1961), Karenský stát (1949), Mindanao (1973) či Kurdistan (1991). Jednu z nejdůležitějších událostí ve věci vzniku de facto států spatřují Caspersen (2012) či Seth (2022) v rozpadu SSSR v roce 1991. Dle Caspersen (2012) vznikly de facto státy: Abcházie (od roku 1991), Čečensko (1991–1999), Gagauzsko (1991–1995), Náhorní Karabach (od roku 1991), Jižní Osetie (od roku 1991) a Podněstří (od roku 1991). Seth (2022) obdobně popisuje rozpad Jugoslávie. V této oblasti se pak dle Florei (2017) nachází: Republika Srbská Krajina (1991–1995), Východní Slavonie (1995–1998), Republika Srpska (od roku 1992). Speciálním případem v tomto výčtu „jugoslávských“ de facto států je Kosovo (1998–2008), které se, jak již bylo zmíněno, těší širokému mezinárodnímu uznání. Taiwan (od roku 1971) je dle Seta (2022) případ spojený s čínským a japonským impériem.

Pokud se přidržíme užšího vymezení de facto státu, obdobně jako to činí Kolstø (2006) nebo Kopeček (2017), najdeme v současnosti tři de facto státy v Asii (Abcházie, Náhorní Karabach, Jižní Osetie), dva de facto státy v Evropě (Severní Kypr, Podněstří) a jeden v Africe (Somaliland). Geopolitickým pohledem jsou hned čtyři de facto státy pozůstatkem rozpadu SSSR. Zajímavým faktem zůstává, jak zmiňuje Florea (2014), že fenomén de facto států se nerozšířil do prostředí Severní a Jižní Ameriky.

Geografické vymezení a výčet historických událostí, které zapříčinily vznik de facto států, nám však řeknou málo o podstatě a principech jejich fungování. Společně s terminologickým a koncepčním vymezením nám ovšem tato kapitola, pomocí které jsme se pokusili obšírněji de facto státy definovat, tvoří teoretický základ pro hlubší analýzu principů fungování de facto států. Než se však pustíme do postupných kroků, které nám poodhalí způsoby vzniku, faktory, které udržují de facto stát při životě, a jejich vyhlídky do budoucna, bude nutné se krátce pozastavit u pojmů, které nás budou provázet po celý zbytek práce. Jejich brzkým představením předejdeme případným zmatením.

2.3 Mateřský a patronský stát

Kopeček (2017) tvrdí, že de facto státu je umožněno vzniknout především z důvodu slabosti jeho mateřského státu. Termín mateřský stát ve smyslu státu, od kterého se de facto stát oddělil, používá též například Hoch (2011) nebo Hoch, Kopeček, Baar (2012). Užití pojmu rodičovský stát je v českém prostředí spíše výjimkou. Podhrázský, Daněk (2020) vnímá rodičovský stát jako ten, který je mezinárodně uznaný a na jehož území se nachází de facto stát, který se právě od tohoto rodičovského státu oddělil. Užití anglického pojmu „parent state“, tedy rodičovský stát, je v anglických textech hojně rozšířeno jak mezi českými autory (Riegl, Doboš 2017; Riegl, Doboš 2018; Hoch, Kopeček 2020), tak mezi mnoha zahraničními. Jedná se například o Kolsta (2006), Kanola (2015), Dembinskou, Campanu (2017) a mnohé další. Důležité je podotknout, že všichni autoři jej užívají ve vzácné shodě a definují jej obdobně, jak bylo řečeno výše. V této práci budeme dále mluvit obdobně jako např. Kopeček (2017) o mateřském státu, i když je patrné, že se jedná o významovou shodu s pojmem rodičovský stát.

Obdobnou shodu v definicích můžeme sledovat i u dalšího pojmu této kapitoly. Patronský stát, který jsme již krátce zmínili dříve, je stát, který např. dle Pegga (2017) pomáhá externě hájit zájmy de facto státu. Hoch, Baar, Kopeček (2010) spatřují ve vojenské a ekonomické pomoci, kterou patronské státy de facto státům poskytují, bezpečnostní a finanční záruky. Právě podporu takového patrona vnímá Kolstø (2006), obdobně pak Berg, Toomla (2009) jako jednu z hlavních podmínek, které umožňují de facto státu přežít. Dle Caspersen (2018) na jednu stranu napomáhají patronské státy ustát tlak, který na de facto státy vytváří jejich mateřský stát. Autorka však dodává, že vzájemný vztah mezi de facto státem a patronským státem nemusí být vždy pouze přátelský. Na totéž poukazuje například Kanol (2015), hovořící o jisté neposlušnosti Severního Kypru k jeho patronskému státu Turecku. Obdobně popisuje Kopeček (2017) situaci v Náhorním Karabachu, který udělal řadu kroků přes nesouhlas Arménie, která je jeho patronem. Kanol (2015) pak vidí uchování si dobrých vztahů s patronským státem jako zistný akt.

Dle řady autorů však zůstává faktem, že de facto státy jsou ve většině případů velmi silně závislé na svém patronovi (Kolstø, Paukovic 2014; Dembinska, Campana 2017; Kopeček 2017). Hoch, Kopeček, Baar (2012) uvádějí příklad, kdy v roce 2010 bylo 99 % rozpočtu Jižní Osetie tvořeno z peněz Ruska, které je jejím patronem. Zpětně patronský stát využívá dle Hocha, Kopečka, Baara (2012) de facto stát pro realizaci svých zájmů. Kolstø

(2021) uvádí za příklad, že pokud by si Rusko v Jižní Osetii přálo diktovat výsledek voleb, de facto stát by měl jen minimální prostředky odolat takovému tlaku. Hoch (2020b) pak sleduje i možnou snahu patronských států o připojení de facto států pod svou přímou nadvládu. Patronský stát se tedy jeví jako důležitý aktér ve věci fungování de facto států. Dembinska, Campana (2017) vnímají de facto stát Somaliland jako jednu z výjimek, která nedisponuje žádným patronem. Kopeček (2017) jako možného patrona Somalilandu vnímá Etiopii, tvrdí však, že vzájemný vztah připomíná spíše spojení. To je dle autora zapříčiněno jak relativní silou Somalilandu, tak především velice slabou rolí mateřského státu Somálska.

Na závěr je vhodné doplnit, že autoři v některých případech užívají pro de facto státy pojem klientský stát (Caspersen 2012, Kopeček 2016, Kosienkowski 2019, Kolstø 2021). Toto spojení je užíváno především v okamžiku, kdy se hovoří o vztahu patronského státu s de facto státem, tedy s jeho klientem. Kopeček (2017) pak v tomto smyslu užívá spojení „klientský de facto stát“. Kolstø (2006) popisuje vztah Severního Kypru a Turecka, kde Turecko vnímá Severní Kypr jako svou dceřinou republiku.

Tento rychlý přehled představil pojmy, které se v práci budou hojně vyskytovat. Především pak pojmy mateřský a patronský stát. Jak bude patrné dále, tyto dva typy států hrají významnou roli ve věci vzniku a existence de facto státu. V této kapitole byly tedy popsány pouze věcně bez důrazu na vzájemné vztahy, které se důkladnějšího popisu dočkají dále. Přesto je na místě vložit alespoň tabulku, která představuje jednotlivé de facto státy spolu s jejich mateřskými a patronskými státy (Tabulka č. 1). Do tabulky č. 1 byl zahrnut pouze užší výběr de facto států, jak je vnímá například Kolstø (2006) nebo Kopeček (2017). Data byla získána z přehledové tabulky Florei (2017) a popisu Kopečka (2017).

Tabulka č. 1: Přehled de facto států a jejich mateřských a patronských států

de facto stát	vznik	mateřský stát	patronský stát
Abcházie	1991	Gruzie	Rusko
Jižní Osetie	1991	Gruzie	Rusko
Náhorní Karabach	1991	Ázerbájdžán	Arménie
Podněstří	1991	Moldavsko	Rusko
Severní Kypr	1974	Kypr	Turecko
Somaliland	1991	Somálsko	žádný – (Etiopie)

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat Florei (2017) a popisu Kopečka (2017)

2.4 Vznik de facto států

Hoch (2020a) předkládá téma vzniku de facto států jako literaturou velice málo prozkoumané. Autor hovoří pouze o několika dílčích studiích, které se snaží mapovat faktory, které vzniku de facto států přispívají. Podhrázský, Daněk (2020) si též všímají malého množství prací, které hledají zákonitosti vzniku de facto států v obecné rovině. Po nastudování literatury, která se tématem de facto států a jejich fungováním zabývá, je nutno souhlasit. Řada autorů vynakládá úsilí na sledování principů fungování, avšak vznik de facto států opomíjí (Caspersen 2012; Pegg 2017). Další se o tématu zmíní pouze okrajově (Kolstø 2006; Hoch, Baar, Kopeček 2010; Riegl 2010; Seth 2022). Autoři se spíše zaměřují na tvorbu případových studií. Podrobněji se tématu věnují pouze Pegg (1998) cit. v Hoch (2020a, s. 81–84) a Florea (2014). Tato kapitola tak bude postavena především na jejich klasifikaci a doplněna útržkovitými informacemi dalších autorů.

Pegg (1998) cit. v Hoch (2020a, s. 81) rozlišuje dvě hlavní skupiny faktorů, které ovlivňují vznik de facto států. Jedná se o faktory makroúrovně a mikroúrovně. Mezi skupinu makroúrovně počítá celkem šest faktorů. Tyto faktory dále rozděluje na ty, které udržují de facto státy v pozici mezinárodně neuznaných entit, a ty, které naopak zabraňují návratu zpět k mateřskému státu. První skupinu makroúrovně je možné zobecnit jako nastavení mezinárodního práva. Pegg (1998) cit. v Hoch (2020a, s. 81) sleduje: nové normativní prostředí, změnu v pojetí suverenity států, změnu z empirické na právní státnost a politiku uznávání státu. Skupinu zmíněných faktorů je tedy možné pojmenovat jako formální nastavení mezinárodního práva, které má své základy v Montevidejské konvenci z roku 1933 a především v poválečných změnách a chartě OSN z roku 1945. Druhá skupina makroúrovně, kterou Pegg (1998) cit. v Hoch (2020a, s. 81) popisuje, se skládá z faktorů: problematika bezpečnosti slabých států a princip sebeurčení. Hoch (2020a) faktory na makroúrovni řadí do kategorie obecného rámce, který nastavuje podmínky pro možný vznik de facto států.

Na tuto problematiku je však možné nahlížet z jiného úhlu. První popsaná kategorie jako ta, která předurčuje současné nastavení státnosti, a druhá kategorie jako důsledek tohoto nastavení. Například Hoch, Baar, Kopeček (2010) hovoří o důvodech, které de facto státy používají při svém vymezení ve smyslu nároku na sebeurčení. V tomto smyslu se právě opírají o mezinárodní právo plynoucí z montevidejské konvence. Riegl (2010) pak hovoří o paradoxu, že de facto státy otáčejí její význam ve svůj prospěch. Hoch, Baar, Kopeček

(2010) vidí právo na samostatný stát právě jako důsledek dekolonizačních procesů. Obdobně Kolstø (2006) sleduje existenci slabých států, ze kterých se následně de facto státy formují jako důsledek dekolonizačních procesů, na které tyto státy nebyly připraveny. Pokud tedy budeme nahlížet na události, které vytvořily vhodné prostředí pro vznik de facto státu, jako na obecné podmínky, vystačíme si s tím, co bylo řečeno v kapitole věnující se historickému vymezení. Dále se zaměříme na faktory, které jsou dle Hocha (2020a) přímo spjaty se vznikem de facto států.

Vrátíme se k faktorům na mikroúrovni, které Pegg (1998) cit. v Hoch (2020a) vymezuje. Jedná se o faktory: zahraniční invaze, vnější politická angažovanost, vnější humanitární angažovanost, secesionistické pokusy domorodého obyvatelstva, zhroucení státu, povaha zásahu mírových sil OSN při konfliktu a efekt vzoru, který je možné spatřovat v již vzniklém de facto státu. Tyto faktory se dle Hocha (2020a) mohou vyskytovat ve vzájemné součinnosti, ale není podmínkou, aby při vzniku de facto státu byly přítomny všechny. Literatura se častěji zmiňuje především o třech z těchto faktorů jako o zásadních: Jedná se o zhroucení státu, secesionistické pokusy domorodého obyvatelstva a vnější politickou angažovanost.

V první řadě popisují autoři, že významný vliv na vznik má zhroucení mateřského státu, z něhož se následně de facto stát odloučí. Slabost mateřského státu zmiňuje Kopeček (2017) jako faktor, který bývá velice obvyklý. De facto stát se tedy vytvoří na území mezinárodně uznávaného státu, který má problém se svou vnitřní suverenitou. O takových státech, jak již bylo zmíněno, hovoří například Kolstø (2006) jako o zhroucených státech. Ovšem i tomto faktoru je možné přemýšlet spíše jako o podmínce, která dopomůže de facto státu vzniknout, než jako o přímém aktu. Riegl (2010) tvrdí, že de facto státy vznikají v důsledku rozpadu státu. Následnému vyhlášení nezávislosti ovšem dle autora předchází ozbrojený konflikt. Tento konflikt je dle Riegla (2010) umožněn právě rozpadem státu, ovšem případnému odloučení musí předcházet například ekonomická či jiná diskriminace, které se stát dopouští na geograficky kompaktní minoritě. Válečný konflikt dle Podhrázského, Daňka (2020) je typický pro vznik většiny de facto států. Autoři dodávají, že tento konflikt přetrvává i dále. Hoch, Baar, Kopeček (2010) též popisují vznik většiny de facto států jako výsledek válečného konfliktu mezi separatisty a mateřským státem. Na základě řečeného je patrné, že faktory na mikroúrovni sledované Peggem (1998) cit. v Hoch (2020a, s. 81) je též spíše možné chápat jako postupný sled událostí než jako faktory stojící vedle sebe. Zhroucení státu tedy často následuje pokus části obyvatelstva o secesi. Důvodem

snahy o secesi krom diskriminace, kterou zmiňuje Riegl (2010), může být dle Hocha, Baara, Kopečka (2010) též historický nárok na stát, na který se secesionisté odvolávají. Riegl (2010) tvrdí, že de facto stát vzniká pouze v okamžiku, kdy secesionisté do konfliktu vstupují s jasným cílem vytvoření nezávislého státu. Berg, Toomla (2009) zmiňují, že většina de facto států vzniká v prostorech mezi soupeřícími velmocemi. Tím se dostáváme ke třetímu faktoru Peggovy mikroúrovně, tedy vnější angažovanosti. Kopeček (2017) sleduje snahy regionální či globální mocnosti napomoci vniku de facto státu, která pomocí této entity následně hájí své zájmy. Právě mocenský vliv patronského státu, jemuž de facto stát vděčí za svou existenci, popisují jako faktor i Berg, Toomla (2009). Bez vojenské a ekonomické pomoci by dle Kopečka (2017) jen těžko většina de facto států dospěla k úspěšné secesi.

Vznikem de facto státu se zabývá též Florea (2014). Ten sleduje čtyři cesty, které vedou k jeho vzniku. Jedná se o: 1) vnitřní konflikt, který vyústí institucionálním oddělením entity; 2) interakci mezi separatisty a mateřským státem, která vyústí ve válku, po níž následuje oddělení; 3) de facto stát vzniká v důsledku rozpadu státu; 4) de facto stát vzniká v důsledku dekolonizačních procesů. Zajímavé je, že Florea (2014) rozlišuje dva typy vnitřních konfliktů, kdy pouze jeden znamená válku. Naopak v cestě 3 a 4 spatřujeme v souladu s literaturou (Hoch 2020a) spíše obecné nastavení mezinárodního systému, které vede k dalším faktorům.

Vznik de facto státu tedy můžeme definovat jako proces, který je závislý na nastavení mezinárodního práva, které vedlo k historickým událostem, na jejichž základě se vyskytly tendence k vytvoření státu. Takovým státům se dostává různého, většinou mizivého, mezinárodní uznání, a též konkrétní faktory, které vedly k secesi, nejsou jednotné. Hoch (2020a) poznamenává, že kombinace jednotlivých faktorů vede k vytvoření de facto států, ovšem ne nutně všech zároveň. To je patrné například na Somalilandu, který postrádá patronský stát. Právě existence patronského státu je často zmiňována jako důležitý faktor pro vznik de facto státu. Hoch (2020a) však podotýká, že někteří autoři sledují faktory, které stojí za vznikem pouze de facto států v postsovětském prostoru. To je též příklad prací Pegga (1998) cit. v Hoch (2020a, s. 81–82); Berga, Toomly (2009); Hocha, Baara, Kopečka (2010) nebo též Kopečka (2017). Je tedy patrné, že není možné vyjmenovat faktory, které vedou ke vzniku de facto států obecně. Snahou této kapitoly však bylo vysledovat alespoň některé společné rysy.

2.5 Principy fungování de facto států

Kolstø (2006) sleduje rozpor mezi autory, kteří se nemohou shodnout, zda jsou de facto státy jakožto soubor entit slabé či silné. Literatura na tuto problematiku opravdu často nahlíží z různých úhlů pohledu. Kolossov, O'Loughlin (2013) například tvrdí, že de facto státy jsou relativně silné, ovšem jejich hlavní zdroj síly pochází z vnějšího prostředí v podobě patronského státu. Obdobně Toomla (2016) sleduje, že množství de facto států by se bez svého patrona pravděpodobně zhroutilo. Berg (2013) pak de facto státy hodnotí jako slabé v mnoha ohledech jejich fungování. Pegg (2017) naopak poukazuje na relativní sílu de facto států bez níž by se nebyly schopny zformovat a plnit funkce obdobné státu. Lynch (2002) cit. v Kolstø (2006, s. 9) tvrdí, že samotná vybavenost řídicím orgánem a legislativou obdobnou skutečnému státu není ukázkou síly de facto státu. De facto státy podle autora nejsou schopny naplnit podstatu těchto institucí. Kolstø (2006) se přidává spíše na stranu autorů, kteří hodnotí de facto státy jako slabé. Jako důvod udává především nedostatečnou úroveň budování národa a státu.

Kolstø (2006) však poukazuje na samotnou podstatu hodnocení síly nebo slabosti státu. Pokud není definováno, co tyto pojmy znamenají, zůstávají relativními. Při potřebě alespoň iniciačního zhodnocení Kolstø (2006) tvrdí, že se jedná o slabé státy, ovšem jen výjimečně je možné de facto státy řadit mezi ty úplně nejslabší. V této kapitole se budeme věnovat v první řadě především faktorům, které udržují de facto stát slabý. V druhé části se pokusíme zobecnit faktory, které je napomáhají udržet při životě, a to i přes jejich zmíněnou relativní slabost. Dáme tedy na doporučení Kolsta (2006), který tvrdí, že není tak důležité sledovat důvody, kvůli kterým de facto státy zanikly, ale spíše důvody, díky kterým je možné, že některé de facto státy přežívají celou řadu let.

2.5.1 Důvody slabosti de facto států

Odborných prací, které se zabývají důvody přežití de facto státu je celá řada. Pegg (1998); Kolstø (2006); Caspersen (2012); Florea (2014); Pegg (2017) se snaží zachytit celý soubor de facto států a vysledovat podstatu jejich životaschopnosti v obecné rovině. Mnozí autoři obdobně zobecňují faktory nutné k přežití na určitou skupinu de facto států. Ve většině případů takto popisují de facto státy vzniklé na území bývalého SSSR (Berg, Toomla 2009; O'Loughlin, Kolossov, Toal 2014; Riegl, Doboš 2018; Kolstø 2021). Podstatná část autorů pak tvoří jednotlivé případové studie, kde sledují tytéž faktory (Blakkisrud, Kolstø 2012;

Kolossov, O'Loughlin 2013; Lončar 2016; Kopeček 2017; Hoch 2020b). Jak je patrné, faktory přežití jsou hojně reflektovány. Než se však dostaneme k jejich popisu, je na místě poodkrýt slabá místa de facto států. V této kapitole tedy nahlédneme na důvody, které de facto státy limitují a do jisté míry mohou působit jako brzda případného uznání. Jak může být patrné z předchozí kapitoly, těmito slabunami se zabývá podstatně méně autorů. Budeme tedy vycházet především z práce Kolsta (2006), který tyto důvody sleduje podrobněji.

Poměrně často se setkáváme s pozitivním náhledem na vedení de facto států, které se svojí strukturou a institucionalizací přibližují (Caspersen 2012; Seth 2022) nebo v mnoha ohledech dokonce předčí řadu uznaných států (Pegg 2017). Kolstø (2006) naopak tvrdí, že vedení de facto států sice nedosahuje slabosti některých zhroucených států, v mnoha z nich však vláda není schopna zabezpečit většinu základních služeb. Autor v těchto ohledech hovoří o časté korupci, napojení elit na patronský stát a využívání černého trhu především pro své obohacení na úkor státu. Jako příklad udává Podněstří, kde se ve vedení státu často vyskytují bývalí členové KGB nebo vysocí představitelé bývalého SSSR. Florea (2014) však udává významné rozdíly ve způsobu vedení jednotlivých de facto států. Hoch, Baar, Kopeček (2010) sledují patrný posun ve zlepšujícím se stavu demokracie a dodržování lidských práv. Kopeček (2016) na příkladu Náhorního Karabachu ukazuje na problémy, které se týkají demokracie voleb a vládnutí. Zlepšení dle autora často zůstává spíše na papíře než v reálném fungování de facto státu. Kolstø (2006) poukazuje na fakt, že většina de facto států až na pár výjimek patřila k nejchudším regionům původního státu. Slabost de facto státu však připisuje spíše výsledkům špatné politiky než determinovanosti osudem.

Další slabinou, jež Kolstø (2006) zmiňuje, je přítomnost černého trhu. Někteří autoři právě přítomnost černého trhu řadí spíše mezi faktory, které napomáhají de facto státům přežít (Caspersen 2012; Kolossov, O'Loughlin 2013). Příjmy plynoucí z prodeje drog, zbraní a dalších produktů šedé ekonomiky, které zmiňují Kolossov, O'Loughlin (2013) by jistě mohly de facto státu pomáhat naplnit státní rozpočet. Problém této myšlenky vyvstává v okamžiku propojení s prvním bodem zmíněným v tomto výčtu. Kolstø (2006) tedy tvrdí, že de facto stát z těchto příjmů nemá téměř nic. Veškerý zisk z nelegálního obchodu míří do rukou místních úředníků a politiků. Seth (2022) v tomto ohledu zmiňuje například Podněstří, které považuje za pračku špinavých peněz pro ruskou mafii. Obecně černý trh v de facto státech hodnotí jako výrazný limit pro možný rozvoj. Dle Hocha, Baara, Kopečka (2010) mohou místní elity profitovat z černého trhu především díky chybějícím kontrolním mechanismům. Chybějící mezinárodní uznání jako hlavní důvod silného kriminálního

pozadí de facto států sleduje též Kolstø (2006). Podle autora není možné na tyto státy aplikovat žádné mezinárodní úmluvy, jelikož nejsou součástí mezinárodního práva.

Principy, které stojí za vedením de facto států, nám umožní plynule navázat na další důvod slabosti. Hoch, Baar, Kopeček (2010) zmiňují, že snahou politických představitelů de facto států bývá udržovat při životě konflikty, které jim umožní zůstat ve vedení a dále se obohacovat. Kolstø (2006) vnímá především válku, která v mnoha případech předcházela vzniku de facto státu, jako důvod jeho slabosti. Hlavním zdrojem této slabosti je však dle autora krom výrazných materiálních škod, též opět vedení státu, které situace využívá k dalšímu obohacování se. Období války je tak dle Kolsta (2006) období, kdy nezákonné činnosti prochází bez kontroly.

Posledním samostatným bodem tohoto výčtu důvodů, proč de facto stát zůstává slabý, jsou ekonomické náklady, které s sebou přináší neuznání. De facto státy mají výrazně ztíženou pozici ve věci mezinárodního obchodu. Kolstø (2006) tento bod aplikuje ve dvou rovinách. Za první, kdy přímo aktér mezinárodního společenství de facto stát sankcionuje. Autor udává příklad, kdy Kypr uvalil embargo na Severní Kypr. Za druhé pak v rovině důsledků mezinárodního neuznání. Firmy se obávají v zemi investovat vzhledem k obtížné vymahatelnosti smluv v de facto státě. Slabost de facto státu z důvodu chybějícího mezinárodního uznání je pak tradiční koncept. Hovoří o něm například Caspersen (2012) nebo Pegg (2017).

Z předchozích řádků je patrné, že důvody slabosti de facto státu se převážně týkají jejich vedení. Představitelé státu využívají nefunkční prostředí pro své obohacení pomocí černého trhu a válečného konfliktu. Stav de facto jim tedy pravděpodobně vyhovuje. Hoch, Baar, Kopeček (2010), Kolstø, Blakkisrud (2012), Kanol (2015), Kopeček, Hoch, Baar (2016) a řada dalších autorů se zabývá snahou de facto států začlenit se mezi mezinárodně uznané státy. Někteří autoři dokonce toto úsilí o nezávislost a mezinárodní uznání řadí mezi definiční znaky de facto států (Floreia 2014). Popřípadě na základě snahy dosáhnout mezinárodního uznání odlišují de facto státy od jiných entit (Stanislawski 2008). Krom důvodu slabosti, který přímo vyplývá z de facto statusu, tedy ekonomických nákladů z neuznání, je tento stav výhodný pro elity de facto států. Pokud vedení státu bohatne především na neuznání, je tedy otázkou, zda ze současného stavu vede cesta, nebo se situace uzavírá do začarovaného kruhu.

2.5.2 Faktory, které udržují de facto státy při životě

V úvodu předchozí kapitoly jsme nastínili, že důvody dlouhodobého přežití de facto státu se zabývá celá řada autorů. Dle Pegg (2017) je právě znalost těchto faktorů přežití potřebná k prvotnímu dobrému uchopení tématu de facto státu. Caspersen (2012) hovoří o významné diverzitě v úrovni rozvoje, ale též o faktorech, které de facto státy živí. Pravdou ovšem je, že Caspersen (2012), obdobně jako například Florea (2014), Florea (2020) nebo Podhrázký, Daněk (2020), pracuje s mnohem širší paletou de facto států. Caspersen (2012) tak například hovoří o obrovské vyspělosti Taiwanu oproti chudému Náhornímu Karabachu nebo Republice Srbské Krajíně. V této kapitole se však přidržíme užšího vymezení šesti současných de facto států, jako to činí Kolstø (2006), Kopeček (2017) či Riegl, Doboš (2018). Pomocí literatury, předně Kolstø (2006), Caspersen (2012) a Pegg (2017), se pokusíme nalézt obecné faktory, které umožňují de facto státům dále přežívat a nenechat se například pohltnout zpět svým mateřským státem.

Caspersen (2012) v tomto ohledu sleduje tzv. zdroje přežití de facto státu. Ty dělí na dvě hlavní skupiny, externí a interní zdroje. Jak je již z názvu patrné, Caspersen (2012) podrobně popisuje faktory, které de facto státu napomáhají z prostředí mimo de facto stát. Řadí mezi ně například vliv patronského státu nebo též vlivy obecné podstaty. Přežití dle autorky napomáhá také současný stav globalizace. Například hovoří o situaci, kdy má diaspora dostatečný přísun informací o stavu svého původního státu a na základě těchto informací může de facto stát vhodně podporovat. Možná trochu překvapivě mezi faktory řadí též mateřský stát, který v některých případech navazuje alespoň omezené vztahy s de facto státy. Druhou skupinu pak Caspersen (2012) popisuje jako interní zdroje, tedy vlastní zásluhy de facto státu na přežití. Do těchto zdrojů je možné zařadit například budování národa, tedy symbolické atributy státnosti a budování státu, tedy, jak popisuje Pegg (2017), vytvoření institucionálního rámce státu. Autor budování národa a budování státu popisuje jako měkké a tvrdé aspekty tvorby de facto státu. Faktory, které udržují de facto stát, Pegg (2017) sleduje pomocí právě těchto dvou kategorií, které podrobněji popisuje. Kolstø (2006) pak trochu rozdílně sleduje budování národa jako samostatnou skupinu faktorů, kterou analyzuje hlouběji. Obdobně popisuje další faktory. Mezi nimi například nedostatečnou angažovanost mezinárodního společenství. V tomto ohledu hovoří Kolstø (2006) buďto o chybných rozhodnutích OSN nebo nerozhodnosti či nedůslednosti v konání.

Mezi zmíněnými autory, ale i v dalších pracích, je možné nalézt celou řadu faktorů, které jsou složitě děleny do různých skupin a podskupin. Pro účely této práce zvolíme jednodušší cestu a pokusíme se alespoň krátce popsat čtyři faktory, které se na základě literatury jeví jako důležité. Slovníkem Caspersen (2012) jsou vybrány dva externí faktory, tedy vliv patrona a mateřského státu, a dva interní faktory, tedy budování národa a vojenská síla.

Patronský stát

O patronském státu jako důležitém hráči ve věci existence de facto státu již byla řeč. Jelikož je patronský stát pro tuto práci podstatným aktérem, zmíníme se o něm znovu. Tentokrát však konkrétně o tom, jakým způsobem napomáhá de facto státu přežít. Jak již bylo řečeno, dle Kopečka (2017) je Somaliland výjimkou mezi současnými de facto státy a je jako jediný bez silného patrona. Caspersen (2012) však hovoří o velice důležité roli patronských států u většiny de facto států. Jakákoliv vnitřní efektivita a další snahy de facto státu jsou dle autorky zbytečné, pokud se mu nedostane podpory patrona. Dembinska, Campana (2017) dokonce hovoří o podpoře od patronského státu, který často zcela garantuje životaschopnost de facto státu. Caspersen (2012) vztah patronského státu a jeho klienta popisuje jako závislý na strategických zájmech patrona, popřípadě vzájemných etnických vazbách. Podpora patrona dle Pegga (2017) nabývá mnoha podob. Autoři se však shodují především na dvou. Pegg (2017) nebo například Kopeček (2017) hovoří o vojenské a ekonomické podpoře. Caspersen (2012) dodává, že patronský stát může též do jisté míry vypomáhat ve věci diplomacie. V tomto ohledu Kolstø (2006) hodnotí roli patrona jakožto náhradu mezinárodního společenství pro de facto státy. Skrze něj pak dle Caspersen (2012) může de facto stát navazovat základní styky se světem. Zajímavým paradoxem dle Pegga (2017) je, že přes garanci, kterou v mnoha ohledech patronský stát poskytuje, většinu de facto států ani on sám neuznává. Výjimkou pak dle autora je Severní Kypr, který jeho patron, Turecko, uznalo.

V případě hodnocení dvou hlavních aspektů pomoci, tedy ekonomické a vojenské, začneme tím, co jsme již nakousli v kapitole definující patronský stát. O ekonomické podpoře hovoří Hoch, Kopeček, Baar (2012) či Kopeček (2017) jako o naprosto kritické. Bez ní by bylo několik de facto států téměř bez příjmů. K zmíněné Jižní Osetii, která je na příjmech z Ruska dle Hocha, Kopečka, Baara (2012) zcela závislá, můžeme doplnit další. Kopeček (2017) sleduje 70 % rozpočtu Podněstří plynoucího z Ruska. Z Ruska dále dle autora plyne kolem 50 % celkového rozpočtu do Abcházie, z Arménie pak obdobná část do

Náhorního Karabachu. Nezanedbatelná je i částka plynoucí od Turecka do Severního Kypru. Kopeček (2017) hovoří o třetině rozpočtu. Caspersen (2012) pak v ekonomické podpoře sleduje u Somalilandu náhradu za patrona v silné diaspoře. Výrazným zdrojem příjmu se u Somalilandu jeví též export. Kopeček (2017) sleduje zahraniční obchod de facto států s patronem jako dominantní. Je zajímavé, že v tomto ohledu sleduje autor výjimku u Podněstří, které větší část exportu směřuje do Moldavska, tedy do svého mateřského státu.

Vojenskou pomoc pak vyzdvihují Kolstø (2006) či Caspersen (2012). Na to, jakým způsobem je tato pomoc patronem poskytnuta, je možné nahlížet ve dvou rovinách. V první řadě jako přímá vojenská pomoc při budování státu. Caspersen (2012) v tomto ohledu hovoří o vojenské pomoci patrona při snaze kontrolovat území a dosáhnout monopolu legitimního násilí. Dle autorky finanční pomoc nastává až jako další fáze po dosažení úspěchu v kontrole území. Kolstø (2006) hovoří v této rovině o významné roli armády patronského státu v občanské válce, která byla u zrodu velkého množství de facto států. Jako příklad udává zapojení armády Ruska do války v Podněstří. Opět můžeme v této věci hovořit o paradoxu. Kolstø (2006) totiž popisuje situaci, kdy Podněstří pravděpodobně vzniklo díky této vojenské pomoci od státu, který ho doposud jako stát neuznává. Florea (2017) tvrdí, že podpora může kromě přímých vojenských zdrojů nabývat též podoby technologické či podoby výcviku vojáků de facto státu. Druhá rovina, ve které vojenskou pomoc můžeme chápat, je ve smyslu bezpečnostních záruk. Patronský stát tak již svou samotnou existencí zaručuje bezpečnost de facto státu. To je dle Kolsta (2006) umožněno především u silných patronů jako je Rusko či Turecko.

Autoři se shodují, že právě patronský stát je velice důležitým faktorem, umožňujícím přežití (Kolstø 2006; Berg, Toomla 2009; Caspersen 2012; Kopeček 2017). Caspersen (2012) v tomto ohledu sleduje izolovanost a závislost de facto státu na patronovi jako neslučitelnou s ukončením jejich vztahů. Kolstø (2006) pak předjímá, že v takovém případě by se velice výrazně snížila šance na přežití de facto státu. Vzhledem k existenci Somalilandu, který Caspersen (2012) popsala jako nezávislý na patronovi, nebo Kopeček (2017) jako vztah k Etiopii spíše na úrovni spojení, není možné vliv patrona definovat jako zastřešující faktor. Pro většinu de facto států má však patrně dominantní vliv na přežití.

Mateřský stát

Vzhledem k definici mateřského státu jako státu, od kterého se de facto stát oddělil, často skrze občanskou válku (Kanol 2015), může znít nadpis této kapitoly paradoxně. Přesto právě mateřský stát napomáhá existenci de facto státu. Důvody však můžeme chápat dvojitým způsobem. V první podobě jako přímou pomoc mateřského státu. Tento koncept více rozvíjí malé množství autorů. Caspersen (2012) však sleduje omezené obchodní vztahy mezi mateřským a de facto státem. Podobně jsme hovořili již o Podněstří, kde sleduje Kopeček (2017) poměrně výrazné obchodní vztahy s Moldavskem. Caspersen (2012) dále popisuje například pomoc při předávání humanitární či lékařské pomoci. Mateřský stát tak dle Caspersen (2012) činí především z důvodu vlastních nároků na území, které mu podléhá i z hlediska mezinárodního práva. V tomto smyslu tedy mateřský stát vlastně pomáhá svému obyvatelstvu.

V druhé podobě je pomoc mateřského státu nepřímá. Tento koncept popisuje naprostá většina autorů (Kolstø 2006; Kanol 2015; Kopeček 2017; Pegg 2017; Dembinska, Campana 2017). Pomoc de facto státu ze strany mateřského státu je tak způsobena nikoliv aktivně, ale jako důsledek jeho slabosti. Slabost mateřského státu jako důvod vzniku sleduje Pegg (1998) cit. v Hoch (2020a, s. 81) nebo Florea (2014). Kolstø (2006) však tvrdí, že i za svoji přetrvávající existenci může de facto stát vděčit mateřskému státu. Kopeček (2017) potvrzuje, že dnešní de facto státy vznikly bez výjimky z více či méně zhroucených států. Jejich přetrvávající nestabilita je tak dle Kolsta (2006) dostačujícím důvodem pro to, aby de facto státy nebyly začleněny zpět. Rozpadem státu způsobená politická a ekonomická nestabilita tak dle autora neumožňuje mateřskému státu získat zpět ztracené území například vojenskou cestou. Důležité je ovšem nezapomínat na faktor patronského státu. Přestože de facto stát je v mnoha případech slabší než mateřský stát, právě vliv patrona napomáhá dle Kopečka (2017) mateřský stát uhlídat. Obdobně jako Kolstø (2006) můžeme hovořit o jakési symbióze těchto dvou faktorů. Podhrázský, Daněk (2020) pak zmiňuje též neochotu samotného obyvatelstva de facto státu navrátit se zpět k mateřskému státu právě z důvodu jeho slabosti.

Budování národa

Pegg (2017) rozlišuje pojmy budování státu a budování národa. Podržíme-li se pojmu budování národa, můžeme jej chápat jakožto soubor měkkých faktorů, které pomáhají upevňovat vazby obyvatelstva ke státu. Kolstø (2006) nebo Caspersen (2012) též oddělují budování národa od „tvrdého“ institucionálního budování státu pomocí kontroly území a vytváření norem. Představíme si tedy metody, kterými si vedení de facto státu upevňuje moc a vytváří národní identitu obyvatel. Budování státu tak rozšiřuje Podhrázským, Daňkem (2020) zmíněné pragmatické důvody setrvání obyvatelstva v de facto státu. Kolstø (2006) předkládá, že úspěšné budování národa je závislé na kvalitním budování státu. Přesto, že se budování státu v de facto státech ne vždy daří, hovoří autor o značném úspěchu při budování národa.

Dle Pegga (2017) probíhá budování národní identity a jednoty u de facto států v obecné rovině pomocí vzdělávání, propagandy, ideologie a vytvářením státních symbolů jako je například vlajka či hymna. Kolstø (2006) předkládá tři konkrétní důvody úspěšného budování národa. První popisuje autor jako čerpání národní identity ze vzpomínek na občanskou válku, která stála za vznikem většiny de facto států. Pegg (2017) v tomto smyslu hovoří o historickém narativu, válka je vnímána jako osvobozenecská. Dle Kolsta (2006) vznikají na počest této války památníky a státní svátky. Jako druhý důvod Kolstø (2006) sleduje vytváření vnějšího nepřítele. Pokud je tato tvorba úspěšná, napomáhá dle autora k silné konsolidaci a sjednocení obyvatelstva. Pegg (2017) tyto dva důvody spojuje. Hovoří o vzpomínkách na válku, vítězství a následné existenční ohrožení ze strany vnějšího nepřítele jako o úspěšné kombinaci pro budování národa. Dembinska (2023) potvrzuje, že v de facto státech budování národa těmito způsoby probíhá dosti podobně. Třetí důvod, který pozoruje Kolstø (2006), je etnická homogenizace. Ta byla dle autora způsobena především etnickými čistkami při nebo po vzniku de facto státu. Posílil ji též návrat obyvatelstva žijícího mimo region. V tomto ohledu Kolstø (2006) sleduje například Severní Kypr, který je nyní osídlen téměř zcela Turky. Pegg (2017) však sleduje de facto státy, které homogenizovány nebyly. Vyzdvihuje například Abcházii, kde žijí pouze z poloviny Abcházci. Dembinska (2023) v tomto ohledu hovoří o Podněstří jako o supra etnickém národu. Ten je dle autorky tvořen téměř rovnoměrně Rusy, Ukrajinci a Moldavany. Kolossov, O'Loughlin (2013) tvrdí, že přes tuto etnickou heterogenitu se v Podněstří daří budovat národ.

Kolstø (2006) poukazuje na obtížnou měřitelnost úspěchu budování národa. To je dle autora způsobeno především povahou de facto států. Jedná se často o autoritářské režimy. Například průzkumy veřejného mínění mohou být manipulovány. Rozklíčovat úspěšnost tohoto budování národa se snaží například Dembinska (2023) nebo pomocí rozhovorů v jednotlivých případových studiích Hoch, Baar, Kopeček (2010) či Kopeček (2016). Podrobná analýza jednotlivých případů je však vysoce nad rámec této kapitoly. Vystačíme si tedy s výše popsanou snahou zobecnit budování národa v de facto státech.

Vojenská síla

Posledním, ne však méně důležitým, faktorem, který napomáhá de facto státu přežít, je armáda. Pegg (2017) vyzdvihuje armádu jakožto důležitou složku institucionálního budování de facto států. Kolstø (2006) tvrdí, že samotné budování národa není dostačující pro udržení de facto států v chodu. Vzhledem k faktu, že za pomoci armády v mnoha případech tyto státy vznikaly, je i její další užití nutné. Caspersen (2012) v tomto duchu hovoří o jediném možném prostředku pro zachování suverenity. De facto státy dle autorky nemají oporu v mezinárodním právu. Vlastní armáda, popřípadě armáda patronského státu, se stává jedinou možnou obranou před mateřským státem, byť v rovině zastrášení. Jelikož role armády patronského státu byla již probrána výše, bude pozornost upřena na vlastní armádu de facto států.

Seth (2022) popisuje vojenskou sílu de facto států jako výraznou. Kolstø (2006) dodává, že se počty vojáků v jednotlivých de facto státech pohybují v řádech tisíců až desetitisíců. V poměru k jejich populační velikosti se však jedná o značnou část obyvatel. Caspersen (2012) popisuje stavy vojáků a vojaček v zálohách. V Náhorním Karabachu se dle autorky jedná o třetinu obyvatel, v Jižní Osetii a Abcházii pak o téměř čtvrtinu. Pegg (2017) hovoří o častém fenoménu v de facto státech, kterým je povinná vojenská služba. Ještě výraznější poměr ve vztahu k vojenské síle sleduje Pegg (2017) u státních výdajů. Jako příklad udává Somaliland, kde bylo v první dekádě 21. století vydána na armádu více než polovina státního rozpočtu. Tento jev zobecňuje Kolstø (2006) na celou řadu de facto států. Státní prostředky tak dle autora putují v minimální míře do civilního sektoru. Obdobně Pegg (2017) tvrdí, že výdaje na obranu jsou užívány na úkor školství nebo zdravotnictví.

Vojenská síla a výdaje na obranu tak do jisté míry dle Kolsta (2006) či Pegga (2017) stojí za pomalým rozvojem de facto států. Bylo by je tedy jistě možné zařadit též mezi

důvody slabosti de facto států. S ohledem k výše popsané literatuře, jako například Caspersen (2012) nebo Seth (2022), je patrné, že vojenská síla umožňuje de facto státům přežití. Musíme ji tedy vnímat jako jeden z faktorů přežití de facto státu, byť na úkor jejich pomalého rozvoje.

2.6 Způsoby zániku de facto státu

Riegl (2014) či Caspersen (2018) popisují stav, ve kterém se de facto státy nacházejí, jako status quo. Jedná se tedy o stav, který zůstává ve stabilní podobě a neprobíhá vývoj jakýmkoliv směrem. Pokalova (2015) v konkrétním případě Náhorního Karabachu, nebo Dembinska, Campala (2017) obecně, popisují de facto státy jako entitu vzniklou z konfliktu, který zamrzl a setrval ve stejné podobě do současnosti. Autoři v tomto smyslu popisují de facto státy jako stabilní jednotky, které sice existují v nejistém uspořádání, daří se jim to však po mnoho let. Tedy alespoň pokud je řeč o současných de facto státech. Případy zániku či etablování de facto států mezi uznané státy z minulosti, které sleduje například Florea (2014) či Kopeček (2019), nám naznačují, že stav, ve kterém se současné de facto státy nacházejí, pravděpodobně není konečný. V době, kdy však například Kolstø (2006) popisoval možné konce de facto států, většina ze současných nebyla ani v polovině své současné životní dráhy. Podhrázský, Daněk (2020) poukazují na odolnost a stabilitu současných de facto států. Zároveň však dodávají, že stav, ve kterém se entity nachází, je pouze přechodný. Obdobně pak hovoří například Florea (2017). Autoři, jako například Caspersen (2018) či Kopeček (2019), se však možnými konci de facto států zabývají o mnoho let déle. Jedná se tedy patrně o stále aktuální téma. Z předchozích kapitol je zřejmé, že existuje množství způsobů vzniku a kombinací faktorů, které za vznikem a následnou životaschopností de facto států stojí. Tato kapitola se pokusí vysledovat, jaké alternativní konce mohou de facto státy čekat. Krátce poodkrýt důvody, které mohou za případnou změnou stavu stát a zmapovat případy z minulosti.

Kopeček (2019) sleduje jednoduše tři možné způsoby, jakými může de facto stát dopadnout. Jedná se o splnění cíle, o který de facto státy usilují, tedy dosažení mezinárodního uznání, pohlcení patronským státem nebo opětovné začlenění pod mateřský stát. Kolstø (2006) sleduje obdobné možnosti. Zachovává možnost nabytí mezinárodního uznání a začlenění pod patronský stát. Návrat pod mateřský stát však rozděluje do dvou skupin. Dle autora může nastat násilná reabsorpce nebo mírové řešení v podobě nabídnutí

federativního statusu pro de facto stát. Obdobně Florea (2014) sleduje rozdíl v násilné a mírové reintegraci pod mateřský stát. Autor zachovává možnost stát se plnohodnotným státem, zato možnost pohlcení patronem zcela vynechává. Riegl (2014) též vynechává možnost připojení k patronskému státu. Sleduje však dokonce tři možnosti v případě sloučení s mateřským státem. Dle autora může nastat sloučení vojenskou cestou, nastavení autonomie v rámci mateřského státu a přidává možnou dělbu moci mezi oběma entitami. Riegl (2014) pak jako čtvrtý způsob sleduje zachování současného stavu. Pátá možnost je dle autora získání nezávislosti. Přidržíme-li se základního rozdělení, jako to činí Kopeček (2019), můžeme si dále představit jednotlivé případy z minulosti a podkrýt, který ze současných de facto států směřuje jakým směrem.

Kolossov, O'Loughlin (1998) cit. v Podhrázský, Daněk (2020, s. 8) hovoří o tom, že cílem de facto států je získání mezinárodního uznání. Dle autorů se jej snaží dosáhnout třemi způsoby: pomocí politické suverenity a ekonomické autonomie získat členství v OSN, důrazem na specifickou a původ své kultury a politickým vývojem a secesí. Kopeček (2019) již hovoří opatrněji a připomíná, že mezinárodní uznání může být pouze oficiální snahou de facto státu. Problémy spojené s vedením státu, které do jisté míry mohou bránit mezinárodnímu uznání, již byly reflektovány v předchozích kapitolách. Obdobně snahy o demokratizaci směrem k uznání, kterému se věnují Hoch, Baar, Kopeček (2010), Caspersen (2012), Kolstø, Blakkisrud (2012), Kanol (2015), Kopeček (2016) či Kanol, Köprülü (2017) nebo přístup mezinárodního společenství k de facto státům (Caspersen 2012, Pegg 2017) budou sledovány podrobněji později. Zde je vhodné zmínit, že dle Florei (2014) se pouze čtyřem de facto státům podařilo získat mezinárodně uznanou státnost. Jedná se o Eritreu, Východní Timor, Kosovo a Jižní Súdán. Ze současných de facto států Kopeček (2019) nesleduje žádný, který by se mezinárodnímu uznání blížil.

Způsob zániku, který Riegl (2014) nebo Florea (2014) nesledují jako možný, je přiřazení k patronskému státu. Florea (2014) nenalezl jediný de facto stát, který by byl k patronovi přiřazen. Kolstø (2006) naopak tento způsob sleduje jako nejpravděpodobnější. Kopeček (2019) hovoří o velice vzácné, nikoliv však nereálné možnosti. Tuto možnost analyzuje pomocí průzkumů sledujících tendenci obyvatel například v Jižní Osetii či Podněstří být integrováni do patronského státu spíše, než získat nezávislost. V případě Náhorního Karabachu sleduje v této věci názorové rozdělení společnosti. Přestože Kolstø (2006) nezaznamenává žádný de facto stát přiřazený k patronskému státu, sleduje nastavování podmínek ze strany patrona, které by mohlo k takové situaci dopomoci. Hoch,

Baar, Kopeček (2010) v tomto smyslu sledují například Abcházii, kde Ruské občanství vlastní více než 90 % obyvatel. Kopeček (2019) právě k Rusku dodává, že na příkladu anexe Krymu je patrné, že se nikterak nebrání případnému zabránění území, což se může snadno týkat právě de facto států.

Jako poměrně častý konec de facto států vidí Kopeček (2019) ve zpětném začlenění do mateřského státu. Za pravdu mu dává též Florea (2014), který našel šest de facto států, které byly do mateřského státu začleněny násilně, a dalších šest skrze mírové řešení. Florea (2014) sleduje akt násilného začlenění zpět do mateřského státu v případě Tamilského Ílamu jakožto případu z poslední doby. Kolstø (2006) spatřuje možný úspěch tohoto způsobu začlenění v případě rychlého a překvapivého útoku. Jako příklad úspěšné ofenzivy udává operaci Bouře, kdy byla zpět do Chorvatska integrována Republika Srbská Krajina. Caspersen (2012) hovoří o použití vojenské síly jako o efektivním způsobu zpětného začlenění. Často bývá akceptováno mezinárodním společenstvím, pokud je provedeno rychle. Kolstø (2006) v případě operace Bouře též sleduje mírnou reakci mezinárodního společenství. Caspersen (2012) ovšem hovoří o potřebě mateřského státu být dostatečně připraven. Rozhodující pro umožnění násilného řešení je dostatečná vojenská a ekonomická síla.

V případě mírového řešení vidí Florea (2014) úspěch v případě Bougainvillu, který uzavřel dohodu o autonomii s vládou Papuy – Nové Guiney. Caspersen (2012) v případě uzavření Daytonské dohody a autonomního postavení Republiky Srbské v rámci Bosny a Hercegoviny. Autorka podotýká, že tímto aktem však nebyl konflikt zcela ukončen. Kolstø (2006) udává, že autonomní či federativní status může být vyjednáán dokonce i po pokusu násilné integrace. V tomto ohledu uvádí Kopeček (2019) jako příklad Čechensko. Kolstø (2006) si dokonce myslí, že je tento akt pravděpodobnější než dobrovolné jednání. Vzhledem k povaze de facto států jako entit, ve kterých je vedení napojeno na nelegální činnosti a z de facto statusu těží.

2.7 Přístup mezinárodního společenství k de facto státům

Z obecné definice de facto států by se mohlo jevit, že není příliš důvodů, aby tato kapitola vznikla. Autoři v ní hovoří o de facto státech jakožto o neuznaných entitách žijících mimo mezinárodní prostor (Kolstø 2006; Florea 2014). Pegg (1998) či Hoch (2011), kteří se zabývají konkrétně vztahy s mezinárodním společenstvím, zaujímají podobné stanovisko. Pegg (1998) právě ignoraci de facto států ze strany uznaných států sleduje jako možnou

strategii. Hoch (2011) hovoří spíše o neochotě mezinárodních organizací a států zapojit se do řešení této problematiky. Caspersen (2012), Ker-Lindsay (2015), Pegg, Berg (2016), Pegg (2017), Ker-Lindsay (2018) nebo Coppieters (2019) a mnozí další autoři dokazují, že přístup mezinárodního společenství k de facto státům není zdaleka pouze přehlížející. V následujících několika odstavcích bude patrné, že jednotlivé uznané státy navazují více či méně formální vztahy s těmi neuznanými. Pegg, Berg (2016) či Pegg (2017) dokonce naznačují, že navázání mezinárodních vztahů má přímý vliv na demokratizaci de facto států a opačně demokratizace přispívá případně ochotě tyto vztahy navazovat ze strany uznaných států. Vzhledem k povaze této práce je nasnadě, pokusit se vysledovat vazby mezi mezinárodním společenstvím a de facto státy.

2.7.1 Tradiční přístup

V literatuře, která se tématem zabývá, můžeme spatřit dvě vlny uchopení tématu. Pro zjednodušení je možné tyto vlny nazvat jako pozitivní a negativní přístupy. Pro pořádek začneme tím, který byl reflektován dříve, tedy negativní přístup. Pegg (1998) v tomto smyslu sleduje tři možné přístupy mezinárodního společenství. Jedná se o: 1) aktivní vystupování proti de facto státům pomocí embarga nebo sankcí; 2) již zmíněná ignorace a prosté nenavazování žádných kontaktů; 3) omezená akceptace a omezené uznání jejich existence. Autor shledává různé přínosy jednotlivých přístupů. Hoch (2011) negativní přístup k de facto státům odůvodňuje jejich špatnou pověstí. Mezinárodní společenství tak dle autora vstupuje do komunikace maximálně při snaze vyjednat zpětné začlenění do mateřského státu. Caspersen (2012) na problematiku nahlíží jako na vnitřní konflikt. Do takového konfliktu je dle autorky nemožné vstupovat. Pegg (1998) ve své práci podrobně analyzuje jednotlivé přístupy. Jako příklad úspěšného embarga udává případ Severního Kypru, proces ignorace vnímá jako úspěšný pouze v dlouhodobém výhledu. Hoch (2011) dodává, že uzavření hranic a znemožnění exportu bývá obcházeno skrze patronský stát. Jako velký nešvar sleduje poškození zájmu mateřské země. Ta nemůže v rámci de facto státu vybírat daně a být ekonomicky aktivní. Tlakem, který se snaží mezinárodní společenství vytvářet, má být dle Hocha (2011) dosaženo ústupků ze strany de facto států.

Přístup literatury ke vztahům mezi mezinárodním společenstvím a de facto státy není možné chápat pouze černobíle. Již Peggův (1998) třetí přístup naznačuje přechod k navázání určitých vztahů. Tyto vztahy mají dle autora často především humanitární podobu. Ta však

není poskytována nezávazně. V dlouhodobém hledisku si tak dle Pegga (1998) mezinárodní společenství na základě této pomoci slibuje lepší pozici při vyjednávání s vedením de facto států. Caspersen (2012) sice tvrdí, že běžným přístupem je nezapojovat do mezinárodních vztahů de facto státy, sleduje však určité pohyby v některých sférách. Obdobně jako Pegg (1998), i Caspersen (2012) v této věci sleduje především bezpečnostní a strategické zájmy. Caspersen (2012) dodává, že de facto státy dosahují velice různého zapojení do mezinárodního systému. Důležité připomenout, že autorka sleduje širokou paletu de facto států. Spatřuje tedy výrazný rozdíl například mezi Taiwanem a Abcházií. V užším vymezení šesti států nebude rozdílný přístup pravděpodobně natolik patrný.

2.7.2 Zapojení bez uznání

Výrazným obratem ve studiu de facto států a jejich mezinárodního zapojení je dle Pegga (2017) práce autorů Cooley, Mitchell (2010) cit. v Pegg (2017, s. 17). Autoři přicházejí s pozitivním přístupem k zapojení de facto států do mezinárodních vztahů bez možných nároků na vyhlášení nezávislosti. Cooley, Mitchell (2010) cit. v Pegg (2017, s. 17) označují tento způsob vztahů jako tzv. „zapojení bez uznání“. Tento koncept byl v dalších letech literaturou výrazně ukotven (Pegg, Berg 2016; Ker-Lindsay 2018; Coppieters 2019). Je tedy na místě pokusit se odhalit, co se pod pojmem „zapojení bez uznání“ skrývá.

Pegg (2017) o zapojení bez uznání hovoří jako o strategii, kterou je možné uplatňovat vůči de facto státům. Tyto aktivity jsou vyvíjeny ze strany mezinárodně uznaných států, velice často pak ze strany hegemonů. Dle autora může zapojení nabývat mnoha podob a úrovní v komunikaci. Důležité však zůstává, že dle Caspersen (2015) mezinárodní společenství v této věci hájí především své zájmy. Snahou může být například vymanit de facto stát z vlivu patronského státu, popřípadě napomoci jednání s mateřským státem. Pegg (2017) tak upravuje svůj původní přístup z Pegg (1998) či přístup autorů jako Hoch (2011). Jako nejlepší strategie by tak nemělo být de facto státy přehlížet, nýbrž je zapojit do mezinárodních vztahů. Příklad takového zapojení udávají Cooley, Mitchell (2010) cit. v Pegg (2017, s. 17). Autoři navrhují, aby USA tento režim zapojení uplatnilo na Abcházi. Kulturní a politické sblížení by mělo napomoci především oslabit Rusko. Opačná strategie, kterou může být snaha reintegrovat Abcházi zpět do Gruzie, popřípadě ji zcela ignorovat, může dle autoru vést naopak k vyšší ochotě být začleněn do Ruska, tedy vnějšího patrona. Cooley, Mitchell (2010) cit. v Pegg (2017, s. 17) navrhují několik způsobů, jakými

případné zapojení bez uznání Abcházie provést. Může se dle autorů jednat o udělování víz pro obyvatele Abcházie ze strany USA či EU, popřípadě snaha propojovat nevládní organizace s vládou, či v omezené míře uvolnit možnost mezinárodního obchodu.

Literatura ve věci zapojení bez uznání doznala v poslední dekádě výrazného posunu. Od původních teoretických doporučení ke komplexnější konceptualizaci (Ker-Lindsay 2015; Ker-Lindsay 2018; Coppieters 2019) či empirického výzkumu (Pegg, Berg 2016). Coppieters (2019) se v tomto duchu snaží odstranit zmatky, které přináší užívání dvou podobných pojmů. Rozlišuje pojmy „neuznání a zapojení“ a „zapojení bez uznání“. První pojem je spojován se strategií EU, která je aplikována směrem k Abcházii a jižní Osetii. EU si naopak touto strategií drží odstup od neuznaných entit. Coppieters (2019) tak apeluje na rozlišování těchto dvou pojmů, které mají diametrálně odlišné významy. Podržíme-li se zavedeného pojmu zapojení bez uznání, dostaneme se k pracím autora Ker-Lindsaye. Ker-Lindsay (2015) ve své práci sleduje omezení, které při navazování vztahů s de facto státy mohou nastat. Uznává, že jedním z přístupů států může nadále zůstat odmítnutí jakékoliv interakce s de facto státy. V případě navázání vztahů však nemusí nutně docházet k uznání de facto států. Na úrovni bilaterálních vztahů sleduje autor velký prostor pro navázání různých podob jednání. Dle Ker-Lindsaye (2015) však není možné zavádět tradiční diplomatické vztahy. Ker-Lindsay (2018) navazuje na předchozí práci a sleduje rozdílné přístupy k jednotlivým de facto státům na základě jejich stigmatizace. Dle autora existuje široká škála možných způsobů zapojení. Ochota navazovat tyto vztahy ze strany států mezinárodního společenství je závislá na třech skupinách faktorů. Jedná se o systémové, kontextové a národní faktory. Ker-Lindsay (2018) však dodává, že ochota navazovat vztahy s de facto státy nemůže být vysvětlena pouze jedním z faktorů, a jedná se tak o jejich kombinaci.

Pravděpodobně nejdále se ve své empiricky zaměřené práci dostali Pegg, Berg (2016). Autoři na základě dat WikiLeaks za období 2003–2011 sledují interakci USA se čtyřmi vybranými de facto státy. Jednoznačně podporují myšlenku, že s de facto státy dochází k významnému kontaktu. Navazování vztahů je však velmi rozdílné v jednotlivých případech. Tento rozdílný přístup Pegg, Berg (2016) analyzují na základě čtyř hypotéz. Nepotvrzují, že rozdílný přístup k jednotlivým de facto státům je způsoben jazykovým či národnostním složením. Naopak rozdílný přístup je dle autorů způsoben především v návaznosti na velmocenské vztahy. Jedná se tedy především o politiku, kterou vláda USA uplatňuje, a její reakce na nastalé situace. Otázka demokratizace de facto státu jako faktor

rozhodující o navazování vztahů je autory též potvrzen. Pegg, Berg (2016) však dodávají, že si zkoumané de facto státy s výjimkou Severního Kypru jsou dosti blízké, co se úrovně demokratizace týče. Důležité je brát v potaz, že data, se kterými autoři pracují, jsou až 20 let stará. Ve vztazích mezinárodního společenství a de facto států mohlo nastat mnoho změn.

Pegg (2017) reflektuje dosavadní literaturu a hodnotí ji, jako nakloněnou konceptu zapojení bez uznání. Množství autorů se tak věnuje zmíněnému konceptu, jak je patrné i z této kapitoly. Přesto zůstávají tací, jako Caspersen (2012) či Caspersen (2015), kteří zapojení bez uznání hodnotí jako bezvýznamnou strategii, která nenapomáhá vypořádání se s de facto státy. Kyris (2018) v případě Severního Kypru tento koncept shledává dokonce kontraproduktivním. Dle autora zapojení bez uznání vede k napětí mezi mateřským a de facto státem. Pegg, Berg (2016) též tvrdí, že jejich práce nemusí nutně znamenat jednoznačný odklon od tradičního, negativního přístupu. Práce Ker-Lindsay (2015), Ker-Lindsay (2018) tradiční pohled přinejmenším zpochybňují.

2.8 Demokratizace

Demokratizaci jakožto důležitým procesem při budování funkčního státu se zabývá široká paleta politologů a geografů. Sørensen (2018) ve své knize nachází celou škálu režimů od autoritativních po liberální demokracii. Právě demokratizace státu je dle Sørensen (2018) cesta po této stupnici. Gorodnichenko, Roland (2021) se snaží proces demokratizace měřit pomocí kulturních a institucionálních atributů. Nedostatečnou úroveň demokracie u zhroutených států připisuje Sørensen (2018) nedostatečnému prostoru pro proces demokratizace v těchto státech vzhledem k problémům, jimž musí čelit. Kolstø (2006) či Hoch, Baar, Kopeček (2010) v tomto ohledu sledují, že de facto státy mohou často dosahovat vyšší úrovně demokratizace než státy, které jsou mezinárodně uznávány. Téma demokratizace bylo v této práci již několikrát zmíněno. Nejedná se o náhodu, neboť například Pegg (2017) sleduje přibývajícím počet odborných prací, které se procesem demokratizace u de facto států zabývají. Při bližším pohledu do literatury je nutno dát autorovi za pravdu. Množství odborníků se zabývá teoretickým zarámováním demokratizace de facto států (Broers 2005; Hoch 2011; Caspersen 2011; Caspersen 2012; Pegg 2017; Ulas 2021). Další autoři vytvářejí jednotlivé případové studie či komparují de facto státy, aby našli skutečný stav demokracie či faktory, které ovlivňují proces demokratizace (Popescu 2006; Hoch, Baar, Kopeček 2010; Kolstø, Blakkisrud 2012; Kopeček 2016; Kopeček, Hoch,

Baar 2016; Kanol, Köprülü 2017). Autoři však často dospívají k rozdílným názorům na to, jak se de facto státy daří demokratizovat, jaké jsou snahy a motivace budovat demokracii, či v základní rovině, zda neuznání de facto státům škodí nebo prospívá. V této kapitole se tedy pokusíme poodkrýt názory odborné literatury, postoje de facto států k demokratizaci a nástroje, kterými tento proces můžeme měřit.

2.8.1 Neuznání jako pozitivní prvek demokratizace

Obdobně jako Pegg (2017) či Kanol, Köprülü (2017) můžeme sledovat dva různé přístupy k demokratizaci v de facto státech. První, který si v této části popíšeme, hovoří o neuznání de facto státu jako faktoru, který pozitivně živí rostoucí trend demokratizace. Popřípadě, že neuznání demokratizaci nepřekáží. Kanol, Köprülü (2017) probíhající diskusi mezi těmito přístupy hodnotí jako jednu z nejzajímavějších, co se de facto států týče.

Mezi autory, kteří sledují vztah mezi demokratizací a neuznáním de facto státu se řadí Tansey (2011). Autor sleduje mezinárodní uznání jakožto akt skládající se z dílů, které pro demokratizaci nejsou podstatné. Dle Tanseye (2011) má pouze zanedbatelný význam, a nepovažuje tak mezinárodní uznání za nutnost pro rozvoj demokracie. Obdobně hodnotí tento vztah Caspersen (2011). Autorka též hovoří o demokratizaci jakožto procesu, který není závislý na mezinárodním uznání. Často propíraný koncept etnické homogenizace, kterou s sebou nese vznik některých de facto států, bývá hodnocen jako překážka v demokratizaci (Kopeček, Hoch, Baar 2016). Caspersen (2011) tyto de facto státy popisuje jako etnické demokracie a etno nacionalismus, na jehož základě vznikly, nevnímá jako faktor brzdící demokratizaci. Kanol (2015) tvrdí, že negativní hodnocení demokratizace může v případě de facto států vznikat z důvodu, že je odborníci srovnávají s nerovnými soupeři. Vhodný pro srovnání je dle autora především mateřský stát, vůči kterému často prospívají. Kanol (2015) tedy sleduje převládající názor v literatuře, který neshledává neuznání jako negativní faktor. Dokonce tvrdí, že někteří autoři sledují vztah pozitivní.

V tomto ohledu Caspersen (2012) rozšiřuje své dosavadní myšlenky. Podmínky spojené s neuznáním de facto států jako jsou historické křivdy a křivdy z neuznání, posilují dle autorky tendenci demokratizace. Kolstø, Blakkisrud (2012) se tématu pozitivního vlivu neuznání věnují podrobně. Neuznání má dle autorů pozitivní vliv na rozvoj demokracie a sama demokratizace je pozitivně živena z mnoha důvodů. Rozvoj demokracie přisuzují například ve shodě s Caspersen (2011) kulturní homogenitě nebo též menší velikosti většiny

de facto států. Ústřední koncept, o kterém se ovšem ve spojení s de facto státy hovoří, je demokratizace jakožto strategie. Hoch (2011) v tomto ohledu sleduje demokratizaci jako strategii k přežití de facto států. Kolstø, Blakkisrud (2012) demokratické reformy hodnotí jako strategii k upevnění moci vládnoucích elit. Tento krok se může jevit paradoxně. MacQueen (2015) však doplňuje, že v případě nespokojenosti obyvatel a tvorbě konfliktů, může slibovaná demokratizace tyto konflikty mírnit. Voller (2015) cit. v Kanol, Köprülü (2017, s. 390) tvrdí, že mezinárodní společenství může snahu de facto států o mezinárodní uznání využít k posílení demokratizace. Tato problematika bývá literaturou vnímána v opačném gardu.

Dle Pegga (2017) si jsou představitelé de facto státu vědomi, že mezinárodní společenství klade čím dále větší důraz na demokratizaci. Tento proces tak volí jako strategii k uznání. Broers (2005) pro tento fenomén zavádí a užívá pojem „democratization-for-recognition“ neboli demokratizaci k uznání. Hoch (2011) připisuje užití této strategie obdobně jako Pegg (2017) vyššímu důrazu USA a EU na lidská práva přibližně od roku 2006. Hoch, Baar, Kopeček (2010) tuto strategii vnímají jako doplňující k původnímu nároku na stát, který de facto státy využívaly dříve. V tomto ohledu Hoch (2011) sleduje vyjádření některých představitelů de facto států. Ty dle autora nebo Hocha, Baara, Kopečka (2010) užívají na oficiálních webových stránkách nebo státnických projevech zmíněnou strategii. De facto státy tak často zmiňují svobody převyšující již uznané de facto státy, měří se s Kosovem a vyobrazují se jako funkčně a demokraticky úspěšnější stát. Státnické projevy se snaží především poukázat na dobrou úroveň demokracie a vyzývat k mezinárodnímu uznání právě z toho důvodu. Pegg (2017) hovoří o několika de facto státech, ve kterých sleduje přinejmenším dílčí úspěchy této strategie ke skutečnému zlepšení. Hoch, Baar, Kopeček (2010) nebo Kopeček, Hoch, Baar (2016) sledují fenomén demokratizace k uznání jako v mnoha ohledech problematický a nefunkční.

2.8.2 Negativní přístup k demokratizaci de facto států

Vrátíme-li se ke kapitole, která se věnovala důvodům slabosti de facto států, můžeme na nich do jisté míry demonstrovat též důvody selhávání procesu demokratizace. Jedná se především o principy selhávajícího vedení de facto států, o kterém hovořil Kolstø (2006). Přes Hochem Baarem, Kopečkem (2010) či Hochem (2011) zmíněná prohlášení, kdy elity de facto států volají po uznání s odkazem k úspěšnému procesu demokratizace, mohou být především ony

její výraznou brzdou. Tento koncept potvrzují též Pegg (2017) či Kanol, Köprülü (2017). Dle autorů dochází ke lpění na moci elitami a pro uznání z důvodu úspěšné demokratizace neexistují důkazy. Nefunkční mocenské struktury sledují též Hoch, Baar, Kopeček (2010). Autoři tvrdí, že v mnoha případech podporuje demokratizaci občanská společnost, jejíž rozvoj je brzděn elitami. Hoch, Baar, Kopeček (2010) přichází s ještě jednou velice zajímavou myšlenkou. Snaha o demokratizaci je dle autorů způsobena především tím, že slabost de facto států neumožňuje udržet autoritářský režim.

Pegg (2017) zmiňuje, že chybějící uznání nemusí vylučovat demokratizaci. Vzhledem k relativní slabosti de facto států je však v některých případech nutná pomoc při realizaci demokratických kroků ze strany mezinárodního společenství. Dle autora obvykle nebývá umožněna. Tuto absenci může dle Pegga (2017) suplovat patronský stát. Hoch, Baar, Kopeček (2010) rozlišují vnitřní a vnější faktory, které demokratizaci omezují. Právě vliv patronského státu sledují jako faktor vnější. Kopeček, Hoch, Baar (2016) poukazují na rozkol mezi průvodcem demokratizací a patronským státem. Na příkladu Ruska demonstrují, že stát, který je autoritářský, může jen s obtížemi pomáhat budovat demokracii. Patronovi jakožto překážce demokratizace se podrobněji věnuje Kanol (2015). Vytvoření podtypů demokracie zmiňuje Sørensen (2018) jako jeden z možných způsobů jejího měření. Koncept „tutulary democracy“ definuje Rabkin (1992) jako režim demokracie, který si zachovává demokratické vedení. Existuje však další složka, která je schopna ovlivňovat dění ve státě. Jako příklad této složky udává autor armádu. Kanol (2015) aplikuje koncept „tutulary democracy“ na de facto státy. Striktně je odlišuje od klasické liberální demokracie. Roli tutora, který zasahuje do státních záležitostí a omezuje tak plynulost demokracie, spatřuje právě v patronském státě. Pegg (2017) ve shodě s Kopečkem (2017) či Caspersen (2018) sleduje kroky směrem k demokratizaci, kterými de facto státy vystoupily ze stínu patrona. Jako příklad udává prezidentské volby v Abcházii či Jižní Osetii, kde byl zvolen kandidát, který nebyl preferovaný Ruskem. Obdobně jako Hoch, Baar, Kopeček (2010) či Kanol, Köprülü (2017) dodává, že takové pokusy bývají patronským státem brzy přerušeny.

Na základě doposud řečeného je patrné, že role patronského státu hraje významnou roli v mnoha aspektech de facto států. Berg, Toomla (2009) a Kopeček (2017) hovoří o důležité roli patrona při vzniku de facto států. Kolstø (2006), Caspersen (2012), Dembinska, Campana (2017) sledují jeho významnou roli ve věci přežití de facto státu díky vojenské a ekonomické podpoře. Nyní je nadmíru patrné, že patronský stát může na de facto státy působit v negativní rovině jakožto brzda demokratizace. Tento paradoxní stav popisuje

Kanol, Köprülü (2017). De facto status brání většímu kontaktu s mezinárodním společenstvím. De facto státy jsou tak nuceny opírat se o patronský stát, který však působí negativně v procesu demokratizace. Dle autorů může právě zmíněná situace prohlubovat ztrátu kontaktu s mezinárodním společenstvím, a začarovaný kruh se tak uzavírá. Není tedy divu, že Hoch, Baar, Kopeček (2010) spolu s etnickou exkluzivitou hodnotí vliv patronského státu jako zásadní faktor při narušení procesu demokratizace.

Na závěr této kapitoly se krátce zastavíme u Hochem, Baarem, Kopečkem (2010) zmíněné etnické exkluzivity. Tu autoři hodnotí jako vnitřní faktor omezující demokratizaci. Přestože Caspersen (2011) tvrdí, že etnická exkluzivita není omezující při vzniku a rozvíjení demokracie, řada autorů vnímá opak. MacQueen (2015) sleduje vyloučení etnických menšin z politického procesu. Přes několik úspěšných pokusů o integraci zmiňuje Pegg (2017) pozadí, na kterém byly de facto státy zformovány. Násilné vyhnání etnických menšin je tedy dle autora stigma, se kterým se de facto státům nedaří vypořádat. Zmíněná integrace pak stojí především na toleranci menšinového etnika v politické dominanci většiny. MacQueen (2015) tento stav hodnotí jako faktor omezující demokracii především z důvodu negativního postoje mezinárodního společenství. Začlenění etnických menšin do občanského a politického procesu vnímají Kopeček, Hoch, Baar (2016) jako prvek, který může pomoci demokratizaci de facto států.

2.8.3 De facto státy dnes a „democratic backsliding“

Teoretická diskuze nám sice pomůže poodhalit principy, které stojí za úspěchy či neúspěchy demokratizace de facto států, neřekne nám však mnoho o skutečném stavu. V minulé dekádě proběhla řada empirických výzkumů, které se tímto procesem zabývaly. Hoch, Baar, Kopeček (2010) či Hoch (2011) se zabývali procesem demokratizace v Abcházii a Náhorním Karabachu. Zatímco v případě Abcházie sledují autoři mírný progres směrem ke vzrůstající demokratizaci, v případě Náhorního Karabachu pak spíše stagnaci současného stavu. Princip demokratizací k uznání pak Hoch, Baar, Kopeček (2010) spatřují prozatím nefunkčním. Kolstø, Blakkisrud (2012) sledují v případě Náhorního Karabachu lepší stav demokracie než v jejich mateřském státě. Vývoj k dalšímu zlepšení se však dle autorů spíše zastavil. Blakkisrud, Kolstø (2012) totéž sledují na případu postsovětských de facto států.

Pegg (2017) vyzývá odbornou společnost k vyššímu zájmu o demokratizaci a míru zapojení de facto států do mezinárodních vztahů. Proces demokratizace shledává jako

významný ve věci další existence de facto států. Dle autora je vhodné posílit empirické snahy o sledování jejích principů a vývoje. Též klade důraz na více komparativních prací než pouze případové studie či sledování skupiny postsovětských de facto států. Přes doporučení Pegga (2017) je nutné podotknout, že tato výzva nebyla příliš vyslyšena. Další progres ve zkoumání trendů demokracie je výsadou spíše užší skupiny odborníků. Kopeček (2016) v pokračujícím výzkumu Abcházie a Náhorního Karabachu poukazuje na problémy s naplněním demokratických hodnot. Oba de facto státy mají rozdílné problémy, shodně se však týkají špatně fungujících politických institucí. Proces demokratizace v Abcházii je dle Kopečka, Hocha, Baara (2016) ohrožen rezignací na strategii demokratizací k uznání. Případné zlepšení stavu je dle autorů závislé na vyřešení otázky etnické selekce a zlepšení přístupu mezinárodního společenství. Kanol, Köprülü (2017) hovoří o neuznání Severního Kypru jakožto důvodu nemožnosti rozvíjet demokracii. Té brání vliv patronského státu, který je neuznáním umocněn. Míru demokracie využívají ke zkoumání vlivu na úroveň mezinárodních vztahů Pegg, Berg (2016). Demokratičtější de facto státy jsou dle autorů mezinárodní interakci vystavovány čteněji. Sledují tedy její pozitivní vliv, nikoliv úspěšnost procesu demokratizace. Kopeček (2020) sice hovoří o neúspěchu při demokratizačním procesu, zároveň však postsovětské de facto státy shledává podobně neúspěšnými jako uznané státy z regionu. Dodává, že není možné hovořit o liberálních demokraciích a zůstávají v hybridním režimu. Kolstø (2021) na případu Ruska a jeho klientských států poukazuje na zajímavý fenomén. Rusko, které autor shledává autoritativním, nebrání rozvoji demokracie v de facto státech. Nevstupuje tedy například do volebních procesů a nechává sledovaným de facto státům volnost.

Široké spektrum politologů a geografů se v současné době zabývá poměrně novým fenoménem. Jedná se o tzv. „democratic backsliding“. Při snaze přeložit tento výraz můžeme hovořit o zhoršujícím se stavu či ústupu demokracie. Vzhledem k obtížnému a krkolomnému překladu však zachováme původní termín. Tento koncept se pokouší teoreticky zarámovat Waldner, Lust (2018). To, co Sørensen (2018) v případě demokratizace popisuje jako cestu vzhůru po stupnici režimů směrem k liberální demokracii, sleduje Waldner, Lust (2018) pro „democratic backsliding“, akorát v opačném směru. Autoři dodávají, že se však nejedná o skokový posun směrem k autoritativnímu režimu. V procesu „backslidingu“ sledují postupné kroky k posunu zpět po této stupnici, nikoliv například státní převrat. Mechkova, Lührmann, Lindberg (2017) analyticky sledují posun zemí po stupnici mezi liberální demokracií, zastupitelskou demokracií a autokracií. Zatímco liberální demokracie dle autorů

čelí procesu „backslidingu“, autokracií ve světě ubývá. Tento trend však hodnotí v dlouhodobém horizontu. Vachudová (2020) sleduje ústup liberální demokracie na případech Polska, Maďarska a Česka. Důvodem pro tento „backsliding“ je etnopolulismus založený na strachu z migrace. Podobný trend v rámci celé EU pozorují Gora, de Wilde (2022). Z dlouhodobého měření vyplývá, že se „democratic backsliding“ jeví rozdílně v jednotlivých členských zemích. Autoři tento trend popisují jako problematický pro budoucnost EU. „Democratic backsliding“ na případu USA a Kanady hodnotí Gidengil, Stolle, Bergeron-Boutin (2022). Obdobně jako Waldner, Lust (2018) se krom samotného vývoje trendu snaží sledovat jednotlivé faktory, které za ním stojí. Jako jeden z důvodů uvádějí sledování vlastních zájmů elit na úkor demokracie. Zde můžeme nalézt podobnost s tím, co říká Kolstø (2006) v případě de facto států. Též Kopeček, Hoch, Baar (2016) problém elit a patronského státu zmiňuje v kontextu zastavení rozvoje demokracie.

Přes zájem o sledování vývoje demokracie v de facto státech v minulých letech (Hoch, Baar, Kopeček 2010; Kolstø, Blakkisrud 2012) a pozitivní pohled Pegga (2017) na vzrůstající počet prací, které se demokratizací zabývají, se v posledním období příliš prací nezrodilo. Autoři se demokracii v de facto státech věnují pouze okrajově (Pegg, Berg 2016) a komparativní analýza zcela chybí. Tento ústup je možné připsat zaseknutí stavu demokratizace, který zmiňuje Kopeček, Hoch, Baar (2016), nebo obecně konceptu zamrzlého konfliktu, o kterém hovoří Dembinska, Campana (2017) či Caspersen (2018). Vzhledem k množství prací, které se věnují konceptu „democratic backsliding“, by bylo jistě vhodné měření demokracie aplikovat na de facto státy. Waldner, Lust (2018) sice v užším pojetí vnímají zmíněný koncept jako ústup od liberální demokracie, která nebývá případem de facto států, Mechkova, Lührmann, Lindberg (2017) výzkum „democratic backslidingu“ aplikují i na autoritářské režimy.

2.8.4 Měření demokracie

„Freedom house vychází z přesvědčení, že svoboda vzkvétá v demokratických zemích, kde se vlády zodpovídají svému lidu“ (Freedom House 2023). Na základě této myšlenky nezisková organizace Freedom House sleduje vývoj demokracie v zemích světa každoročně již od roku 1973. Organizace podrobuje jednotlivé státy světa důkladné analýze, na jejímž základě vytváří celkové skóre demokracie, tzv. Freedom House Index. Následně je vytvořen žebříček států světa a země jsou kategorizovány na svobodné, částečně svobodné a

nesvobodné. Hodnocení jsou veřejně dostupná a každoročně vzniká obsáhlá zpráva, která podrobně popisuje jednotlivé případy. Freedom House se věnuje řadě dalších témat, jako jsou například internetové svobody, jednotlivé případové studie a aktuální témata (Freedom House 2023).

Přes svou komplexnost a podrobnost se Freedom House dočkal kritiky. Giannone (2010) poukazuje na problematiku diskurzu, v němž je úroveň demokracie sledována. Hodnocení probíhá v neoliberálním prostředí, jež může být zkreslujícím pro užití metodiky. Vzhledem k faktu, že organizace Freedom House pochází z USA, sleduje Steiner (2016) možné zkreslení výsledků vzhledem ke vztahům jednotlivých zemí s USA. Nachází dvě fáze pozorování. První, do roku 1989, shledává jako silně ovlivněnou, po roce 1989 pak podstatně méně. Též Giannone (2010) poukazuje na problém s využitím Freedom House Indexu ke sledování států v dlouhodobém vývoji. Autor v tomto kontextu hovoří o změně metodiky po roce 2006. Denk (2013) ve své práci doporučuje změny pro lepší metodiku měření. Högström (2013) poukazuje na podstatné rozdíly ve výsledcích Freedom House a další organizace, která se měřením demokracie zabývá, Polity IV.

Jistě je vhodné brát v potaz nedostatky, které část odborné veřejnosti nalézají. V praxi však můžeme spatřit řadu prací, ve kterých autoři Freedom House Index k měření demokracie využívají (Schenkkan, Repucci 2019; Gidengil, Stolle, Bergeron-Boutin 2022; Gora, de Vilde 2022). Mezi nimi jsou též autoři sledující demokratizaci de facto států (Hoch, Baar, Kopeček 2010; Kolstø, Blakkisrud 2012; von Steinsdorff 2012; Kopeček, Hoch, Baar 2016). Právě pro sledování vývoje demokracie v de facto státech se tento nástroj jeví jako vhodný. Florea (2014) hovoří o nedostatku empirických dat, které se k de facto státům váží. Právě Freedom House Index je jedním z mála, který tyto entity zohledňuje (Freedom House 2023). Organizací, které se pokoušejí o komplexní hodnocení demokracie, je několik. Zmíněný Polity IV, dnes Polity V nebo V-Dem však sledují pouze uznané státy (Polity Project 2023; V-Dem 2023). Organizace Freedom House poskytuje údaje za 195 států a 15 teritorií, mezi nimiž je všech 6 de facto států, které byly v této práci vymezeny. Poslední de facto státy, kterým se dostalo pozornosti, byla Jižní Osetie a Somaliland v roce 2009 (Freedom House 2023). Vzhledem k popsaným skutečnostem se přes kritický přístup jeví Freedom House Index jako vhodný nástroj pro analýzu de facto státu. Přes podrobnost, kterou organizace výzkumu věnuje, je však pravděpodobně vhodné tento ukazatel doplnit o důkladnou diskuzi s literaturou.

3. Metodika

3.1 Výběr de facto států

De facto státy vybrané pro vlastní výzkum byly zvoleny na základě užšího vymezení současných de facto států ve shodě s Kolstem (2006), Kopečkem (2017), Rieglem, Dobošem (2018) či Floreou (2020). Vybrané de facto státy podléhají standardním definicím pro jejich vymezení, které udávají Kolstø (2006), Caspersen (2012) či Florea (2014). Jedná se o šest takto vymezených de facto států: Abcházie, Jižní Osetie, Náhorní Karabach, Podněstří, Severní Kypr a Somaliland. Přestože v komparativních výzkumech bývají často pozorovány pouze zakavkazské de facto státy či ruští klienti (Kolstø, Blakkisrud 2008; O'Loughlin, Kolossov, Toal 2014; Kolstø 2021; Dembinska 2023;), v tomto výzkumu bude pracováno s celým souborem. Pozorování celého souboru je zvoleno na základě Pegga (2017), který hovoří o nedostatku výzkumů komparujících celý soubor vymezených de facto států. Částečně bude zkoumán vliv patronského státu na vývoj demokracie v de facto státech. Přestože Somaliland dle Kopečka (2017) nedisponuje tradičním patronem, jako je tomu u zbytku souboru, byl ve výzkumu ponechán a napomůže tak při širší komparaci. Vybrané de facto státy jsou představeny a krátce popsány v praktické části práce.

3.2 Analýza dat Freedom House

Pro zodpovězení všech tří výzkumných otázek byla využita data z nástroje „Freedom House Index“ organizace Freedom House. Pomocí bodového systému a jeho podrobného slovního popisu organizace každoročně hodnotí úroveň demokracie ve 196 státech světa a 15 teritoriích, mezi kterými jsou všechny vybrané de facto státy. Hodnocení je rozděleno na politická práva a občanské svobody. Složka politická práva je sestavena ze tří kategorií a celkem deseti otázek. Složka občanské svobody ze čtyř kategorií s 15 otázkami. Každá otázka je hodnocena od 0 do 4 bodů. Při celkovém počtu 25 otázek je možné získat celkem 100 bodů (Freedom House 2023). Data jsou získána z internetových stránek organizace Freedom House a jsou volně dostupná a kontinuálně doplňována již od roku 1973. Získaná data byla zpracována v prostředí MS Excel. Vytvořené tabulky a grafy byly zanalyzovány a za pomoci deskriptivní statistiky popsány a diskutovány s dostupnou literaturou.

V první otázce, která si klade za cíl zmapovat vývoj demokracie ve vybraných de facto státech, vycházíme z prací Hocha, Baara, Kopečka (2010), Kolsta, Blakkisruda (2012) von

Steinsdorffa (2012), Kopečka, Hocha, Baara (2016), kteří pro sledování vývoje demokracie právě hodnocení organizace využívají. Autoři však de facto státy hodnotí na dříve používané škále 1–7, kdy 1 je nejvyšší hodnocení demokracie. Tato škála je však náchylnější k nepřesnostem. Nepatrný rozdíl může znamenat zařazení dvou velice blízkých států, co se úrovně demokracie týče, do různých kategorií a opticky je tak oddálit. Využita jsou tedy data z nové metodiky, kterou organizace Freedom House uplatňuje od roku 2006. Jednotlivé státy hodnotí na sto bodové škále. Tato škála tak umožňuje sledovat i menší změny. Právě rok 2006 je vzhledem ke vzniku nové metody počátkem našeho pozorování. Konec pozorování je datován do roku 2023. Organizace Freedom House vydává hodnocení demokracie k určitému roku, které je však sestaveno především z událostí a stavu roku předchozího. Hodnocení pro rok 2023 je tak sestaveno na základě dění v roce 2022 a obdobně pro předchozí roky. Dvě hlavní kategorie, které organizace Freedom House sleduje, tedy politická práva a občanské svobody, jsou pozorovány též odděleně. Vzhledem k různému počtu udělovaných bodů v obou kategoriích (40 a 60 bodů) jsou bodové zisky přepočteny na procenta z důvodu porovnatelnosti.

Druhá výzkumná otázka si klade za cíl nalézt v souboru de facto států indikátory, které působí jako zásadní problém pro rozvoj demokracie. Popřípadě indikátory, které by mohly potenciálně působit pozitivně v další demokratizaci de facto států. Tato otázka navazuje na práce autorů, kteří se snaží odhalit faktory brzdící či stimující demokracii (Hoch, Baar, Kopeček 2010; Kanol 2015; Kopeček, Hoch, Baar 2016; Kanol, Köprülü 2017; Pegg 2017). Využit je opět Freedom House Index, tentokrát však za rok 2022. Rok 2022 je doposud poslední, ke kterému organizace Freedom House poskytuje podrobný popis a kompletní výroční zprávu. V každém de facto státu bylo pozorováno všech 25 otázek a jejich hodnocení zaznamenáno do tabulky. Tabulka je včetně znění jednotlivých otázek přiložena jako Příloha č. 1. Vytvořen byl průměr za všechny de facto státy pro jednotlivé kategorie politických práv a občanských svobod. Ve zmíněných kategoriích byla dále sledována odchylka jednotlivých de facto států od jejich vlastního průměru. Odchylka by měla odhalit kategorie, ve kterých se soubor de facto států jeví jako podprůměrný či naopak. Podstatné kategorie a jednotlivé indikátory jsou podrobeny obsahové analýze a diskutovány s literaturou.

Třetí výzkumná otázka se zabývá vlivem vývoje demokracie patronského státu na vývoj demokracie v de facto státu. Dvojice de facto stát – patron je sledována pomocí vývojových grafů. Pro lepší porovnatelnost a rozšíření kontextu je do pozorování připojen i mateřský

stát. Opět jsou pomocí vývojových grafů obě hlavní složky hodnocení Freedom House Index po přepočtení na procenta pozorovány odděleně. Sledován je vývoj mezi lety 2006 a 2023. Vycházíme z prací autorů Kolstø (2006), Berg, Toomla (2009), Caspersen (2012), Kopeček (2017), Pegg (2017) Dembinska, Campana (2017), kteří patronskému státu připisují významný vliv na celkový rozvoj de facto státu a jejich těsnou blízkost a závislost. Především pak z prací Hoch, Baar, Kopeček (2010), Kanol (2015), Pegg, Berg (2016), Kanol, Köprülü (2017), které pozorují patronský stát jako významného aktéra ve věci rozvoje nebo úpadku demokracie de facto státu. U každé pozorované dvojici de facto stát – patron probíhá obsahová analýza slovního hodnocení organizace Freedom House, která se zaměřuje především na indikátory složky politických práv. Politický systém se na základě observace dat a východisek předchozí otázky jeví jako patronským státem potenciálně ovlivňován. Při obsahové analýze je kladen důraz především na volební proces obecně, zapojení opozice do volebního procesu, zapojení nevládních aktérů a kvalitu fungování vlády.

4. Analytická část

4.1 Historicko-geografický popis vybraných de facto států

Vybrané de facto státy jsou na mapě světa poměrně koncentrované. Čtyři ze šesti sledovaných se nacházejí v prostoru bývalého SSSR. Na území jižního Kavkazu můžeme nalézt Abcházii a Jižní Osetii, které byly autonomními regiony Gruzie, a Náhorní Karabach, který leží uvnitř Ázerbájdžánu. Na východě Moldavska je řekou Dněstr odděleno území Podněstří. Jedná se o jediný de facto stát, který se geograficky nachází na území Evropy. Severní Kypr, jak již z názvu vyplývá, leží v severní části ostrova Kypr ve Středozemním moři. Jediným zástupcem kontinentu Afrika je de facto stát Somaliland, který se nachází v severní části Afrického rohu. Abcházii a Jižní Osetii tedy spojuje stejný mateřský stát Gruzie a spolu s Podněstřím též stejný patronský stát, Rusko. Rusko je tak jediný stát, který plní funkci patronského státu v případě více de facto států. Náhorní Karabach má v roli patrona angažovanou Arménii a Severní Kypr Turecko. Jak již bylo v práci zmíněno, Somaliland bývá označován jako stát bez patronského státu (Dembinska, Campana 2017). Kopeček (2017) však vnímá, že do jisté míry tuto roli plní Etiopie. Spojujícím prvkem pro vybrané de facto státy je jejich dlouhá životnost. Na základě dat Podhrázského, Daňka (2020) vznikly postsovětské de facto státy krátce po rozpadu SSSR, tedy v roce 1991. Obdobně pak v témže roce Somaliland. Severní Kypr brzy oslaví 50 let své existence, vznikl v roce 1974. Vybrané de facto státy tak spojuje jistá životaschopnost, která je výrazná při porovnání s ostatními, které sleduje Caspersen (2012) či Florea (2017). Typickým rysem, který s výjimkou Somalilandu de facto státy spojuje, je dle Pegga (2017) malá rozloha a nízký počet obyvatel. Základní údaje o de facto státech jsou představeny v tabulce č. 2 a jednotlivé případy krátce popsány a komparovány dále.

Tabulka č. 2: Přehled základních údajů o de facto státech

	rozloha	počet obyvatel	etnické složení	HDP na obyvatele	uznávající státy
Abcházie	8 665 km ²	245 000 (2020, odhad)	Abchazové 51 % Gruzíni 18 % Arméni 17 % Rusové 9 % (2011)	1 795 \$ (2020, odhad)	Rusko Nikaragua Venezuela Nauru Sýrie
Jižní Osetie	3 900 km ²	56 500 (2022, odhad)	Osetinci 90 % Gruzínci 7 % Rusové 1 % (2015)	1 500 \$ (2017 odhad)	Rusko Nikaragua Venezuela Nauru Sýrie

Náhorní Karabach	3 170 km ²	120 000 (2021, odhad)	Arméni 100 % (2015)	4 803 \$ (2021, odhad)	žádný
Podněstří	4163 km ²	361 000 (2022, odhad)	Rusové 29 % Moldavané 29 % Ukrajinci 23 % (2015)	2 900 \$ (2022, odhad)	žádný
Severní Kypr	3355 km ²	383 000 (2022, odhad)	Turci 99 % (2006)	14 942 \$ (2018, odhad)	Turecko
Somaliland	137 600 km ²	5 741 000 (2021, odhad)	klanová struktura Isaaq 80 % (2019, odhad)	675 \$ (2018, odhad)	žádný

Zdroj: Vlastní zpracování na základě Seth (2022), UNPO (2023), BBC (2023), World Bank (2023), Population Data (2023)

Na základě tabulky č. 2 je možné pozorovat soubor malých a populačně chudých zemí s výjimkou Somalilandu. Jedná se o země s velmi nízkými hodnotami HDP, pouze Severní Kypr dosahuje hodnot blízkých se průměru. Všechny de facto státy jsou republikami s výraznou rolí prezidenta. V Podněstří byl dle Ministerstva zahraničních věcí Podněstří (2023), v roce 2021 Vadim Krasnoselskij zvolen do svého druhého volebního období. Prezidenti ostatních de facto států plní své první volební období. Je tedy patrné, že na postu prezidenta dochází přinejmenším k personální obměně. Dle Kolsta (2021) se však ve většině případů jedná skutečně pouze o změnu jména a opoziční kandidát se do čela státu dostane sporadicky. Podhrázský, Daněk (2020) jako další problém vnímají délku volebního období. Autoři jako problematické zmiňují například osmileté volební období v Somalilandu.

Dalším bodem, který spojuje většinu de facto států, je výrazná etnická homogenita. Tuto charakteristiku pozoruje Kolstø (2006) a plyne též z tabulky č. 2. V případě Náhorního Karabachu či Severního Kypru dosahuje téměř sta procent. Výjimkou jsou etnicky heterogenní Podněstří či Abcházie. Pegg (2017) však pozoruje vývoj směrem k homogenizaci v případě Abcházie. V roce 2003 zde dle autora žilo pouze 43 % Abcházců. Kolstø (2006) zmiňuje především etnické čistky během války, které byly přítomny při vzniku de facto států, či následné vysídlení původního a dosídlení etnicky spjatého obyvatelstva.

Ozbrojený konflikt byl dle Kolsta (2006) či Kanola (2015) přítomen při vzniku většiny de facto států. Seth (2022) pozoruje válku, vojenský převrat či invazi stojící za vznikem

všech vybraných de facto států. V případě Somalilandu došlo vzhledem ke slabé roli mateřského státu ke státnímu převratu a následné občanské válce, do které se dle Kanola (2015) Etiopie zapojila až v druhé fázi konfliktu v roce 2006. Válečný konflikt, který vznikl mezi Jižní Osetií a Gruzii, stál za vznikem de facto státu obdobně jako v případě Abcházie či Podněstří, které válčilo proti Moldavsku. Všechny tyto konflikty dle Seta (2022) spojuje výrazná podpora Ruska jakožto patronského státu. Svou roli sehrálo Rusko též v případě války mezi Arménií a Náhorním Karabachem proti Ázerbájdžánu. Tento konflikt též vyústil v jednostranné vyhlášení státu. V případě Severního Kypru vznik de facto státu připisuje Seth (2022) přímé turecké invazi na Kypr.

Patronské státy sehrály výraznou roli při vzniku většiny de facto států. Ekonomická podpora patronského státu již byla rozebrána výše. Zopakujeme pouze, že její síla se může lišit i v případě jednoho patrona, tedy Ruska. Jižní Osetie se jeví jako zcela závislá na Rusku, Podněstří dle Kopečka (2017) silně závislé se 70 % rozpočtu a Abcházie s 50 % rozpočtu sice méně, ovšem stále se jedná o výraznou podporu. Obdobně Arménie dotuje z poloviny rozpočet Náhorního Karabachu. Turecko pak posílá výrazné dávky do Severního Kypru, které Kopeček (2017) odhaduje na třetinu rozpočtu. Kanol (2015) pak hovoří o téměř 50 % exportu do Turecka a 60 % importu z Turecka do Severního Kypru. Roli exportní základny dle Caspersen (2012) plní též Etiopie v případě Somalilandu. Pegg (2017) výraznou exportní závislost na patronských státech spatřuje u všech vybraných.

Krátké představení vybraných de facto států by mělo napomoci zorientovat se v prostředí a principech fungování de facto států. Především číselné údaje je ovšem nutné brát s určitou rezervou. V mnoha případech se jedná o pouhé odhady, které není možné nestranně ověřit. O problematice dat hovoří například Florea (2014) nebo Pegg (2017). Je pouze omezené množství jejich zdrojů a například censy, které v de facto státech vznikají, nemusí být objektivní. Pro základní orientaci by však mělo být toto krátké představení dostačující.

4.2 Vývoj demokracie ve vybraných de facto státech

V této kapitole se pokusíme vysledovat, jaká je dynamika vývoje demokracie de facto států. Tedy zda v souboru vybraných de facto států probíhá proces demokratizace či „democratic backsliding“. V první řadě bude představena úroveň demokracie ve vybraných de facto státech dle Freedom House Indexu. Dále se pokusíme vysledovat trend vývoje demokracie

v určitých časových úsecích. Tento vývoj bude diskutován s literaturou alespoň v takové míře, ve které bude tato diskuze umožněna dostupností aktuálních zdrojů. Posledním cílem této kapitoly je vypořádat, zda soubor de facto států vykazuje podobný trend, tedy zda v jednotlivých státech dochází k procesu „democratic backsliding“ či nikoliv, a pokusit se nalézt základní události, které jejich vývoj mohou ovlivňovat.

Tabulka č. 3: Freedom House Index v roce 2023

	FH Index	PP v %	OS v %	FH status
Abcházie	39	43	37	částečně svobodný
Jižní Osetie	12	8	15	nesvobodný
Náhorní Karabach	37	43	33	částečně svobodný
Podněstří	18	15	20	nesvobodný
Severní Kypr	76	68	82	svobodný
Somaliland	44	45	43	částečně svobodný
průměr	38	37	38	

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat Freedom House (2023)

Při pohledu na tabulku č. 3 je patrné, že soubor de facto států nabývá velmi rozdílných hodnot Freedom House Indexu. Přestože Kolstø (2006) hovoří o de facto státech jakožto převážně autoritativních režimech, můžeme pozorovat výraznou výjimku v podobě Severního Kypru. Kanol, Köprülü (2017) Severní Kypr popisují jako „tutelary democracy“, tedy jako stát, který je v rozvoji demokracie brzděn svým patronem. Též Mason (2020) poukazuje na rozhodnutí, které představitelé státu činí na přání Turecka. Organizace Freedom House jej ovšem vyhodnocuje jako svobodný stát. V hodnocení se 76 body se Severní Kypr dokonce nachází například před Brazílií (72) a těsně za Izraelem (77). V oblasti občanských svobod (OS) dosahuje velmi vysokých hodnot a se 49 body ze 60 možných překvapivě předstihuje Polsko (47) nebo též Rumunsko (48) (Freedom House 2023). Právě Polsko však dle Vachudové (2020) čelí výraznému procesu „democratic backsliding“. Naopak nižších hodnot dosahuje Severní Kypr v oblasti politických práv (PP). Právě tato oblast by mohla být negativně ovlivněna Tureckem. Přesto stále nabývá diametrálně odlišných hodnot než zbytek souboru.

Trojice de facto států je vyhodnocena jako částečně svobodná. Somaliland (44), Abcházie (39), Náhorní Karabach (37) se však v žebříčku částečně svobodných států nacházejí až na samém chvostu. Organizace Freedom House vyhodnocuje Ugandu se ziskem 35 bodů již jako nesvobodný stát. V případě Abcházie a Náhorního Karabachu může být

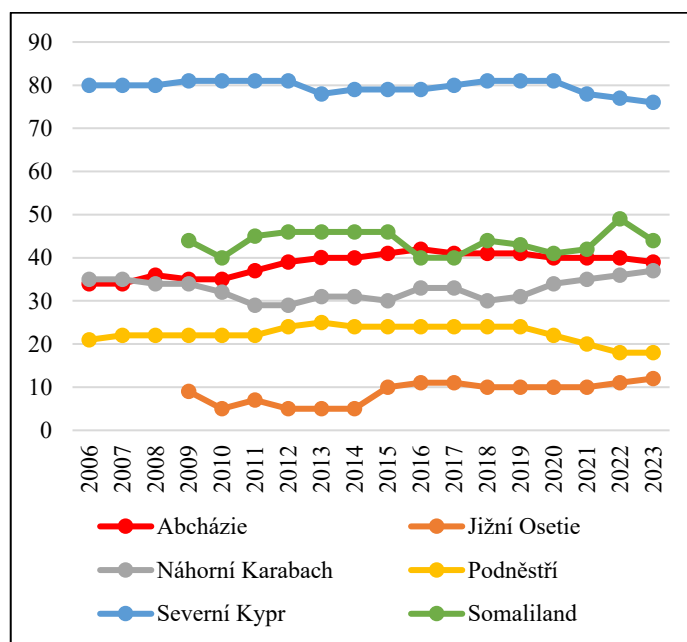
tento částečný úspěch připisán vývoji, který pozorují Kopeček, Hoch, Baar (2016). V obou zemích docházelo v období mezi lety 1994 a 2014 k pozitivnímu vývoji demokracie. Dle autorů mohl přispět i přístup demokratizací k uznání, který je dnes spíše kriticky diskutován. Somaliland statusu částečně svobodného státu dosáhl navzdory společné historii s mateřským Somálskem, které s 8 body dosahuje nejspodnějších příček žebříčku. Kaariye (2021) připisuje úspěch především vhodnému propojení původního klanového systému s moderním demokratickým systémem. Relativně vysoké hodnoty demokracie Somalilandu, který je v našem souboru na druhé příčce, dle Pegga, Berga (2016) napomáhají při navazování mezinárodních vztahů. V případě trojice popsanych států je však nutné si uvědomit, že získané skóre je stále velmi nízké a status částečně svobodný stát, který organizace Freedom House uděluje, je pouze relativním úspěchem. Trojici států tak můžeme popsat obdobně jako Kolstø (2006) v obecné rovině jako slabé, ne však nejslabší z nejslabších.

Mezi nejslabšími, co do hodnot Freedom House Indexu, nacházíme dvojici států se společným patronem Ruskem. Podněstří (18) a Jižní Osetie (12) jsou hodnoceny jako nesvobodné státy. Nacházejí se na podobné úrovni jako zhroucené státy Venezuela (15) či autoritativní Uzbekistán (12). Nutno však podotknout, že 23 států a teritorií v roce 2023 stále dosáhlo nižšího výsledku než Jižní Osetie. Caspersen (2015) zmíněné de facto státy popisuje jako do jisté míry loutkové režimy Ruska. Dembinska, Mérand (2019) v případě Podněstří, obdobně jako Hoch (2020b) u Jižní Osetie hovoří o touze obyvatelstva po připojení k Rusku spíše než po nezávislosti. Autoři se shodují na nespokojenosti obyvatelstva s politickým režimem svého státu. Kopeček (2017) tvrdí, že i v těchto zemích probíhá jistá politická dynamika. Zároveň poukazuje na silnou ekonomickou závislost obou zmíněných států na Rusku obdobně jako Pegg (2017).

Sledované de facto státy můžeme hodnotit jako na jednu stranu různorodý soubor, co do úrovně demokracie. Zároveň se však s vysokými hodnotami výrazně odchyľuje pouze Severní Kypr. Zbytek souboru balancuje na hraně částečně svobodných režimů a autoritativních států, nebo jsou výrazně nesvobodné. Při rozdělení Freedom House Indexu na politická práva (PP) a osobní svobody (OS) a při přepočtu na procenta vykazuje soubor států obdobné hodnoty v obou skupinách. Podněstří, Jižní Osetie a Severní Kypr dosahují vyššího bodového zisku v kategorii osobních svobod, naopak Abcházie a Náhorní Karabach v politických právech. Somaliland dosahuje téměř vyrovnaných výsledků v obou skupinách. Není tedy možné říci, že by trojice klientů Ruska dosahovala v jedné kategorii nižších či

vyšších hodnot. Obdobně v případě statusu států, jelikož se v tomto porovnání společně vyskytují Severní Kypr s Jižní Osetií a Podněstřím. De facto státy pod patronátem Ruska dosahují v roce 2023 s výjimkou Abcházie nejnižších hodnot z našeho souboru.

Graf č. 1: Vývoj Freedom House Indexu v de facto státech mezi lety 2006–2023

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat Freedom House (2023)

Z grafu č. 1 je patrné, že soubor de facto států se jeví jako poměrně stabilní v hodnocení stavu demokracie v období posledních osmnácti, respektive patnácti let. Rozkolísanost v počátku hodnocení v případě Somalilandu či Jižní Osetie by bylo možné připsat nedostatku dat a informací, s kterými hodnotitelé pracují. Filho, da Motta (2021) však sledují překotné období kolem roku 2010 v Somalilandu, kdy byly třikrát odkládány prezidentské volby, na jejichž konci vyhrál Mohamed Silanyo, často kritizovaný za korupci a oslabování státu. Obdobně Seth (2022) v Jižní Osetii, kdy po řadě uznání státu, které započalo v roce 2008 Ruskem, proběhly prezidentské volby, na jejichž konci zvítězil kandidát, který nebyl Ruskem preferovaný, což vedlo ke zvýšenému napětí.

Na první pohled můžeme pozorovat, že de facto státy nevykazují společný trend. Severní Kypr téměř kontinuálně ztrácí bodové hodnocení, přesto se nejedná o strmý pád. Mohli bychom hovořit o „democratic backslidingu“, který Waldner, Lust (2018) sledují jako pomalý posun směrem k autoritativním režimům. Tento koncept však uplatňují na tradiční liberální demokracie, kdy například Kanol (2015) hovoří o Severním Kypru jako o „tutelary democracy“. Posun je však pouze mírný. Pokud bychom Severní Kypr vnímali jako

demokratický režim, mohli bychom uplatnit princip Mechkové, Lührmanna, Lindberga (2017), kteří sledují „democratic backsliding“ u demokratických režimů, a naopak demokratizační proces u autoritativních států. Patrný je totiž mírný proces demokratizace u Jižní Osetie. Naopak ovšem nesvobodné Podněstří kontinuálně úroveň demokracie ztrácí. V případě Jižní Osetie by bylo možné uplatnit koncept Hocha, Baara, Kopečka (2010), kteří tvrdí, že proces demokratizace může probíhat z důvodu neschopnosti udržet výrazně autoritativní režim. Při pohledu na vývoj Abcházie můžeme sledovat růst v první polovině sledovaného období a pouze mírnou ztrátu v posledních několika letech. V tomto ohledu je možné navázat na Kopečka, Hocha, Baara (2016), kteří sledují stagnující stav demokracie v Abcházii v období do roku 2014. Při snaze porovnat státy, jejichž patronem je Rusko, nedojdeme ani zde ke shodě. Přes kontinuální pokles Indexu v případě Podněstří, ke kterému dochází především v posledních letech, se mírně daří demokratizace Jižní Osetie a udržování stabilní hodnoty v Abcházii. Rozkolísanost Indexu v případě Náhorního Karabachu je poměrně značná. Tento stav bychom mohli připsat nestabilitě a vyostřeným vztahům s mateřským Ázerbájdžánem, o kterých hovoří Seth (2022) a kterým musí Náhorní Karabach čelit. Přes pokles v první polovině pozorovaného období se státu podařilo stabilně zvyšovat míru demokracie i přes opětovně vyhrocené vztahy, které v roce 2020 přerostly v krátký válečný konflikt. Rozkolísanost hodnot můžeme pozorovat též v případě Somalilandu, který se přes období poklesů a růstu demokracie navrátil na první pozorovanou hodnotu v roce 2009. Přes úspěchy v adaptaci moderního demokratického systému v Somalilandu, který sleduje Kaariye (2021), hovoří Seth (2022) o stále nestabilitě v jeho užívání.

Přes názornost, kterou graf č. 1 poskytuje, se podíváme na vývoj demokracie ve vybraných de facto státech rozložený do jednotlivých období. Nápomocna by nám měla být tabulka č. 4, kde sledujeme změnu hodnoty Freedom House Indexu vztaženou k roku 2023 od roku 2009 tedy rok, za který máme k dispozici Index všech de facto států, za posledních pět let a meziroční změnu k roku 2022. Dále tabulka č. 4 sleduje odchylku od nejvyšší a nejnižší naměřené hodnoty ve zvoleném období, opět vztaženou k roku 2023.

Tabulka č. 4: Změna Freedom House Indexu k roku 2023

	2009	2018	2022	od nejvyšší hodnoty	od nejnižší hodnoty
Abcházie	4	-2	-1	-3	5
Jižní Osetie	3	2	1	0	7
Náhorní Karabach	3	7	1	0	8
Podněstří	-4	-6	0	-7	0
Severní Kypr	-5	-5	-1	-5	0
Somaliland	0	0	-5	-5	4
Celkem	1	-4	-5	-20	24

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat Freedom House (2023)

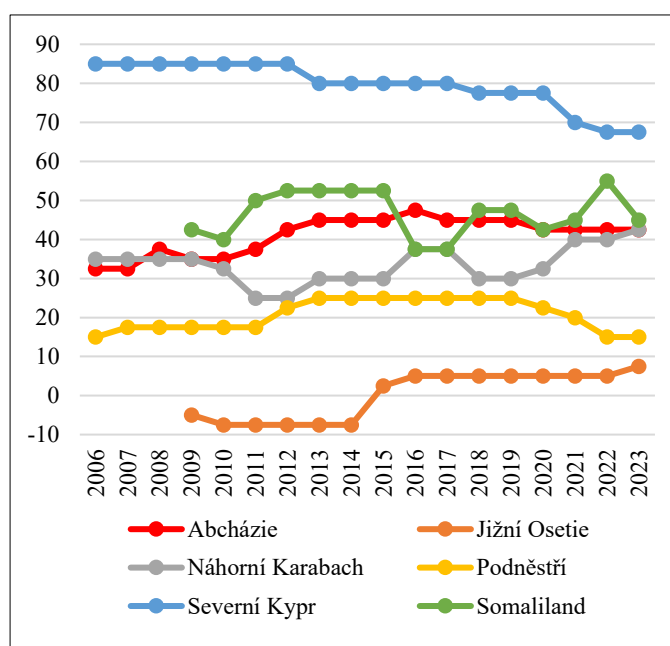
Tabulka č. 4 nám potvrzuje, že Jižní Osetie a Náhorní Karabach se v roce 2023 nacházejí na nejvyšších hodnotách Indexu za celou dobu pozorování. Obdobně Podněstří a Severní Kypr dosahují k roku 2023 hodnot nejnižších. Abcházie a Somaliland vykazují nekonzistentní vývoj, jenž v dlouhodobém pohledu připomíná spíše stagnaci.

Zaměříme-li se na soubor jako celek, je patrné, že v dlouhodobém pohledu můžeme pozorovat vysokou stabilitu celku. Od roku 2009 vykázaly de facto státy v součtu posun o pouhý jeden bod. V období posledních pěti let se celková hodnota snížila o 4 body, a v roce 2023 je dokonce o 5 bodů nižší než v roce 2022. Je však více než patrné, že mezi de facto státy existují rozdíly ve vývoji demokracie. V dlouhodobém pohledu se nepatrně daří demokratizace Abcházie, Jižní Osetie a Náhorního Karabachu. Naopak Podněstří a Severní Kypr body ztrácí. V období posledních pěti let se daří demokratizace Náhorního Karabachu. Jižní Osetie v procesu zpomaluje, Somaliland stagnuje a zbylá trojice států vykazuje pokles hodnot Indexu. V meziroční změně si výrazně pohoršil Somaliland o celých pět bodů. Výrazné zhoršení je opět možné připsat aktuální situaci v zemi, kde dle Aljazeera (2022) nebo Reuters (2022) dochází k oddalování prezidentských voleb a k následným demonstracím, které jsou vládou potírány. Zbytek souboru pokračuje v nastoleném trendu z předchozího období a změna o pouhý jeden bod je zanedbatelná. Překvapivé však je, že soubor de facto států pod patronátem Ruska nevykazuje meziroční pokles. Ruská okupace Ukrajiny a události, které se v souvislosti s ní v zemi dějí, znamenaly ztrátu 3 bodů v Indexu (Freedom House 2023). Abcházie, Podněstří a Jižní Osetie se zdají být rezistentní k aktuální situaci u svého patrona. Není však vyloučeno, že k případnému poklesu dojde se zpožděním.

Při povrchním zhodnocení vývoje demokracie de facto států bychom za pouhého pohledu na hodnoty Freedom House Indexu mohli dojít ke zjištění, že v Jižní Osetii a

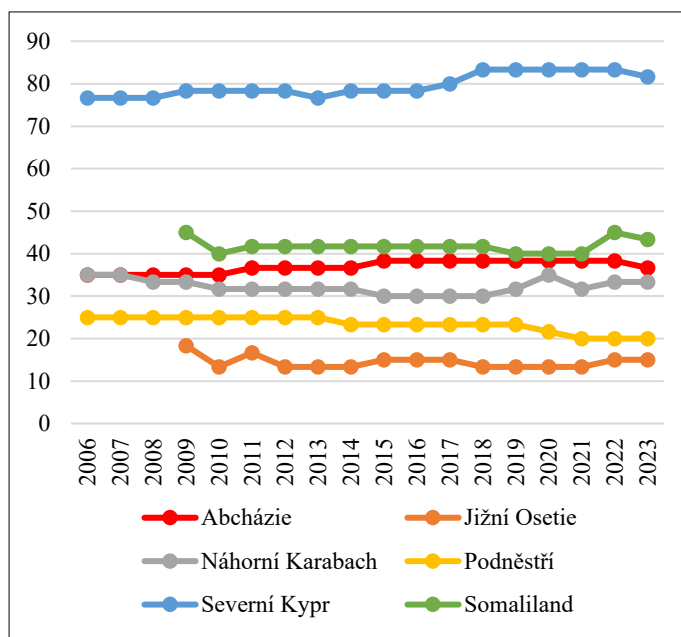
Náhorním Karabachu dochází k pomalému procesu demokratizace. Podněstří či Severní Kypr vykazují znaky procesu „democratic backsliding“ a Abcházie společně se Somalilandem oscilují kolem stabilního stavu a nedochází ani k demokratizaci, ani k procesu „democratic backsliding“. Vybrané de facto státy však neputují pomyslnou stupnicí režimů, jako to v případě demokratizace popisuje Sørensen (2018) nebo procesu „backslidingu“ dle Waldnera, Lusta (2018). V tomto ohledu můžeme pozorovat stabilní pozice de facto států v případě statusu, který organizace Freedom House uděluje. S výjimkou Náhorního Karabachu, který byl v letech 2011 a 2012 hodnocen jako nesvobodný, je po celé sledované období platný status prezentovaný v tabulce č. 3. Oba zmíněné procesy probíhají pouze relativně. De facto stát, který se za patnáctileté období posunul nejvíce, je Abcházie s pozitivní změnou čtyř bodů ze sta možných. Největší pokles hodnot demokracie zaznamenal Severní Kypr, a to o pět bodů ze stobodové škály. Při pokračování nastoleného trendu tak není výrazný přechod z autokracie k liberální demokracii nebo opačným směrem pravděpodobný. Vývoj demokracie v souboru vybraných de facto států tak můžeme zhodnotit obdobně jako Kopeček, Hoch, Baar (2016), kteří pozorovali předchozí období. Přes různý trend vývoje demokracie a rozdílné hodnoty Freedom House Indexu v jednotlivých de facto státech se celý soubor jeví jako poměrně stabilní ve svých pozicích.

**Graf č. 2: Vývoj politických práv v de facto státech mezi lety 2006–2023
v % získaných bodů dle hodnocení Freedom House**

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat Freedom House (2023)

**Graf č. 3: Vývoj občanských svobod v de facto státech mezi lety 2006–2023
v % získaných bodů dle hodnocení Freedom House**

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat Freedom House (2023)

Porovnáme-li obě hlavní složky Freedom House Indexu, tedy politická práva (graf č. 2) a občanské svobody (graf č. 3), můžeme si na první pohled povšimnout rozdílného vývoje u obou sledovaných složek. Především pohled na vývoj občanských svobod nám může potvrdit předešlá slova o značné stagnaci ve vývoji demokracie v souboru de facto států. Pokud se opět podíváme na porovnání s rokem 2009, zjistíme, že za posledních patnáct let došlo k minimální změně. Vezmeme-li v potaz, že složka občanských svobod je ohodnocena 60 body na rozdíl od 40 bodů, které jsou udělovány politickým právům, je sledovaná stagnace až zarážející. Od roku 2009 si pouze Severní Kypr vylepšoval kontinuálně skóre se závěrečnou změnou o 2 body. Naopak Podněstří je jediným de facto státem, který po celé pozorované období ztrácí, celkově o 3 body. U ostatních de facto států se stav občanských svobod prakticky nezměnil. Z grafu č. 3 je též patrné, že nedochází ani k téměř žádné meziroční rozkolísanosti. Kopeček, Hoch, Baar (2016) sledují v předchozím období pozitivní vývoj této složky u Náhorního Karabachu a negativní u Somalilandu. Ve zbytku sledovaných de facto států též potvrzují vysokou stabilitu.

Z grafu č. 2 je patrné, že složka politických práv je mnohem více dynamická. Dlouhodobá změna, sledovaná od roku 2009, je výraznější než v případě občanských svobod. Přes pouze 40 rozdělovaných bodů v rámci této složky si Severní Kypr pohoršil o celých 7 bodů. Právě ve snižování politických práv můžeme pozorovat důvody celkové

zhoršující se situace v Severním Kypru. Důvodem by mohl být zvyšující se tlak ze strany Turecka, který sleduje Mason (2020) a o kterém Kanol, Köprülü (2017) hovoří, že bude do budoucna stoupat. Naopak Jižní Osetie, která v případě občanských svobod mezi lety 2009 a 2023 dva body ztratila, si o 5 bodů polepšila v politických právech. Jedná se tak o největší nárůst mezi sledovanými de facto státy. Záporné hodnoty této složky byly pravděpodobně dlouhodobě neudržitelné. Seth (2022) například sleduje snižování politické angažovanosti Ruska v prezidentské volbě a Kolstø (2021) hovoří o zvolení prezidenta v Jižní Osetii v roce 2017, který nebyl Ruskou akvizicí. To se při úspěšných volbách, které nebyly následně zrušeny, stalo dle autora poprvé v historii de facto státu. Podněstří je jediným ze sledovaných de facto států, u kterého dochází ke zhoršení v obou složkách v dlouhodobém pohledu. V minulé dekádě zde došlo ke zlepšení politických práv, která se v posledních letech vrátila na původní, nižší úroveň. Toto předchozí zlepšení opět může demonstrovat vítězství prezidentského kandidáta v roce 2011, který nebyl podporován Ruskem (Kolstø 2021). Bez zajímavosti v tomto ohledu nezůstává, že Kopeček (2017) či Kosienkowski (2019) v případě Podněstří sledují významnější obchodní vztahy s Moldavskem než s Ruskem. Podněstří by tak dle autorů nemělo být natolik odříznuté od mezinárodního společenství jako je tomu v případě Jižní Osetie. Vývoj demokracie je však v obou de facto státech překvapivě opačný, než by bylo možné očekávat. V případě Abcházie můžeme pozorovat zvýšení Indexu v první části pozorovaného období a dále spíše stagnaci s lehkým poklesem. V případě Náhorního Karabachu sledujeme růst politických práv až v období posledních pěti let. Do té doby jsou hodnoty velice rozkolísané. V případě Somalilandu můžeme hovořit o paradoxu, jenž vykazuje nejvyšší rozkolísanost po celé pozorované období, změna od roku 2009 k roku 2023 je ale pouze jeden bod. V obou případech můžeme pravděpodobně hovořit o již zmíněných problémech s nestabilitou regionu, respektive politické organizace.

Při obecném pohledu na soubor de facto států je patrné, že složka politických práv vykazuje mnohem výraznější rozkolísanost než složka občanských svobod. Výše zmíněná stabilita celého souboru je tak převážně způsobená vyrovnaností občanských svobod, v jejichž rámci při pohledu na graf č. 3 neprobíhá vývoj pozitivním ani negativním směrem. Složka politických práv se v našem souboru de facto států jeví mnohem více křehká a náchylná na změny. V průměru zisku bodů však de facto státy ani v jedné z pozorovaných složek vyloženě nevyčnívají nad druhou. Při pokračování současného trendu se s výjimkou Podněstří de facto státy potkají u hodnot politických práv, které přísluší trojici Abcházie, Náhorní Karabach a Somaliland. Přes zjištění, že dynamickou složkou Freedom House

Indexu u našeho výběru jsou politická práva, musíme nadále konstatovat, že z dlouhodobého pohledu vykazují de facto státy spíše stabilitu.

4.3 Hodnocení indikátorů demokracie

V poslední části vlastního výzkumu se zaměříme na indikátory, které na základě dat organizace Freedom House působí jako překážka pro rozvoj demokracie, popřípadě vykazují určitý standard, který by měl demokratický stát naplňovat. Pozorován bude soubor de facto států jako celek, tedy pozornost bude věnována především indikátorům, které se jeví jako pozitivní či negativní pro větší část souboru. Doplnkově pak budou nastíněny individuální případy. Zjištěné informace budou dále doplněny o popis, který organizace Freedom House v poměrně podrobné podobě poskytuje, a diskutovány s dosavadní literaturou, která se možnostmi a bariérami demokracie v de facto státech zabývá.

Tabulka č. 5: Průměrný zisk bodů v jednotlivých kategoriích dle hodnocení organizace Freedom House v souboru de facto států v roce 2022

kategorie	název kategorie	průměrný bodový zisk
A	Volební proces	1,72
B	Politická pluralita a participace	1,79
C	Fungování vlády	1,06
D	Svoboda projevu a přesvědčení	1,88
E	Sdružovací a organizační práva	1,78
F	Právní stát	1,25
G	Osobní autonomie a individuální práva	1,42
Průměr		1,56

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat Freedom House (2023)

Tabulka č. 5 poskytuje pohled na průměrný zisk bodů v jednotlivých kategoriích, které organizace Freedom House sleduje. Jednotlivé kategorie jsou sestaveny ze tří nebo čtyř otázek a za každou otázku může de facto stát získat 0 až 4 body. Tabulka č. 5 tak ukazuje, jaký je průměrný zisk bodů na otázku v jednotlivých kategoriích u celé sledované skupiny de facto států. Jednotlivé otázky a bodové zisky každého de facto státu jsou přiloženy jako Příloha č. 1.

Jak již bylo řečeno v předchozí kapitole věnující se vývoji demokracie, obě hlavní skupiny, tedy politická práva a občanské svobody, dosahují velmi podobného hodnocení.

Politická práva, zastoupená kategoriemi A až C dosahují průměrného hodnocení 1,55 bodů. Občanské svobody, rozdělené do kategorií D až G, jsou hodnoceny v průměru 1,57 bodů. Průměrné hodnocení celého souboru otázek s 1,56 body opět ukazuje, že soubor de facto států jako celek vykazuje, při zohlednění maximálního možného hodnocení 4 bodů, nízký stupeň demokracie. Při pohledu na jednotlivé kategorie je však patrné, že existují značné rozdíly mezi jednotlivými hodnoceními i v rámci dvou hlavních složek. V rámci politických práv se v souboru de facto států jeví relativně dobře hodnocenými kategoriemi Volební proces a Politická pluralita a participace. Naopak Fungování vlády je nejhůře hodnocenou kategorií mezi všemi. Ve složce občanských svobod dosahuje solidního hodnocení kategorie Sdružovací a organizační práva a nejlépe mezi všemi je hodnocena kategorie Svoboda projevu a přesvědčení. Naopak kategorie Právní stát a Osobní autonomie a individuální práva jsou hodnoceny podprůměrně. V další části se podíváme na sledované indikátory, které jsou zahrnuty do hodnocení Freedom House Indexu, podrobněji.

Tabulka č. 6: Odchylka od průměrného hodnocení de facto států v jednotlivých kategoriích Freedom House Indexu v roce 2022

	Abcházie	Jižní Osetie	Podněstří	Náhorní Karabach	Severní Kypr	Somaliland
A	0,06	0,15	-0,35	0,82	-0,06	0,37
B	0,39	-0,01	0,32	0,24	-0,06	0,54
C	-0,27	-0,51	-0,35	-0,51	-1,06	-0,30
D	0,39	0,24	0,32	0,24	0,69	0,04
E	0,39	0,15	-0,35	0,49	0,61	0,04
F	-0,61	-0,26	-0,18	-0,76	0,19	-0,21
G	-0,36	0,24	0,57	-0,51	-0,31	-0,46
Průměr	1,61	0,51	0,68	1,51	3,06	1,96

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat Freedom House (2023)

Pohled na tabulku č. 6 a průměrný zisk bodů ze všech 25 otázek, rozdělených do kategorií A až G v jednotlivých de facto státech, nám připomínají jejich úroveň demokracie, výše prezentovanou v hodnotách celkového Freedom House Indexu. Na tomto místě nás zajímá především odchylka od tohoto průměru v každém z de facto států. Záporná odchylka, značená červeně, by měla být pozorována u kategorií, které jsou více problematické pro úroveň demokracie v daném de facto státu. Kladná odchylka, značená zeleně, zase poukazuje na kategorie, které jsou v de facto státech relativně úspěšné vzhledem k celkové úrovni demokracie.

4.3.1 Negativně hodnocené indikátory

Fungování vlády

V kategorii C – Fungování vlády, která byla v tabulce č. 5 představena jako nejhůře hodnocený indikátor, můžeme pozorovat zápornou odchylku u všech de facto států. Tato odchylka je v celém souboru nezanedbatelná a kategorii tak můžeme vyhodnotit jako nejslabší. Kategorie Fungování vlády je složena ze tří otázek. Otázka C2 – *Jsou ochranná opatření vůči korupci úředníků silná a účinná?* – získala nejméně bodů mezi všemi 25 otázkami, které organizace Freedom House pozoruje. Průměrný zisk na de facto stát byl 0,8 bodů. Slovní hodnocení, které Freedom House poskytuje, se u všech pozorovaných států prakticky shoduje. Jedná se především o problém s korupcí státních úředníků, rozkrádání státního majetku, nepotismus, zapojení úředníků do černého trhu či nefunkčnost kontrolních orgánů (Freedom House 2023). Právě problém se zapojením úředníků do černého trhu (Seth 2022), problém s korupcí (Hoch, Baar, Kopeček 2010) a obecně problematické vedení de facto států (Kolstø 2006) bylo pozorováno v kapitole 2.5.1 jako jedna z jejich největších slabostí. Na základě výzkumu se tak můžeme zařadit mezi autory, kteří vedení de facto států shledávají jako zásadní problém pro rozvoj jejich demokracie.

Otázka C1 – *Rozhoduje o politice státu svobodně zvolený předseda vlády a zastupitelé?* – byla vyhodnocena o pouhý bod lépe než předchozí, a s průměrným ziskem 1 bod se řadí mezi nejpálčivější problémy de facto států. Slovní hodnocení se u de facto států opět téměř shoduje. Freedom House (2023) sleduje především vliv patronských států jako zásadní faktor, který znemožňuje svobodné konání vlády, v případě Podněstří pak napojení vlády na společnosti, které jsou druhotně napojeny na Rusko. Vliv patronského státu se tedy jeví jako negativní faktor pro rozvoj demokracie v de facto státech. Tento výzkum potvrzuje slova Hocha, Baara, Kopečka, Kanola (2015), Kopečka, Hocha, Baara (2016) Kanola, Köprülü (2017), kteří pozorují vliv patrona jako rozvoj demokracie výrazně omezující. Naopak slova Pegga (2017), Kopečka (2017) či Caspersen (2018), kteří hovoří o úspěšném vymanění a rozvoji demokracie, shledáváme spíše neplatnými. To i vzhledem ke stagnaci v rozvoji demokracie, pozorované v kapitole 4.2. Obdobně výzkum Kolsta (2021), který pozoruje, že Rusko umožňuje svobodný výběr prezidentských kandidátů v jeho klientských státech, se neshoduje s hodnocením organizace Freedom House. Ta například volby v Podněstří v roce 2021 vnímá jako výrazně ovlivněné Ruskem. V případě Severního Kypru uvádí Freedom House (2023) snížení hodnocení ze 3 bodů na 2 mezi lety 2021 a 2022 kvůli zvětšujícímu se

propojení v politických otázkách s Tureckem. Právě zmíněné vzrůstající propojení by mohlo potvrdit navázání společného trendu této dvojice v oblasti politických práv v posledních letech, které je patrné v grafu č. 14. Výjimkou mezi de facto státy je samozřejmě Somaliland, který nedisponuje tradičním patronem. Právě hodnocení Somalilandu činí rozdíl v průměrném hodnocení mezi otázkami C1 a C2. Vliv patronského státu tedy můžeme obecně hodnotit jako silně determinující.

V otázce C3 – *Pracuje vláda otevřeně a transparentně?* – dosahují de facto státy průměrného hodnocení 1,3 bodu. Vesměs dochází ke shodě, že mají vlády de facto států problém se zveřejňováním informací a obecně s transparentností. Hodnocení 0 bodů však dosahuje pouze Jižní Osetie, kde Freedom House (2023) sleduje odmítnutí zveřejnění vládního auditu. Dle organizace je Somaliland relativně transparentní, ovšem v případě snahy o kontrolu vlády dochází k pronásledování. Tato otázka dokresluje slabost de facto států v otázce fungování vlády. Převážně vedení de facto státu se společně s vlivem patronského státu jeví jako jedna z podstatných překážek pro rozvoj demokracie.

Právní stát

Kategorie F – Právní stát, je celkově hodnocena jako druhá nejhorší. S výjimkou Severního Kypru jsou všechny sledované de facto státy pod svým průměrným hodnocením. Otázka F3 – *Existuje ochrana před nelegitimním použitím fyzické síly a svoboda před válkou a povstáním?* – je hodnocena v průměru jedním bodem, kdy Severní Kypr dosahuje na hodnocení 3 bodů. Freedom House (2023) sleduje, že obyvatelstvo Severního Kypru není ohroženo na fyzické bezpečnosti. Bod ztrácí z důvodu přeplněnosti věznic a drsných podmínek v nich. Zbytek souboru je však v této otázce hodnocen velice podprůměrně. Freedom House (2023) sleduje především velice špatné zacházení s vězni a vysokou násilnou kriminalitu ve většině pozorovaných de facto států. V Somalilandu jsou pak krom zmíněných problémů pozorovány též boje mezi klany a rozsáhlé demonstrace, které jsou násilně potlačovány. V kapitole 4.2 jsou tyto násilnosti přičítány rozkolísanosti ve vývoji demokracie v Somalilandu. V Náhorním Karabachu jsou důvodem pro hodnocení 0, dle organizace Freedom House, především boje s Ázerbájdžánem, o kterých mimo jiné hovoří Seth (2022). Přímý válečný konflikt v jiném de facto státě organizace nepozoruje. Možnost jeho vzplanutí, kterou Kolstø (2006) či Pegg (2017) v rétorice de facto států pozoruje, patrně

opravdu zůstává spíše nástrojem pro budování národa. Ochrana obyvatel před fyzickým násilím je však s výjimkou Severního Kypru tristní.

Obdobně otázky F1 – *Existuje nezávislé soudnictví?* – a F2 – *Probíhá řádný proces v občanskoprávních a trestních sporech?* – nabývají velice nízkých hodnot s výjimkou Severního Kypru. Zatímco průměrný bodový zisk z obou otázek je 1,3, respektive 1,2 bodů, Severní Kypr je hodnocen čtyřmi, respektive třemi body. Zbytek souboru je v obou otázkách hodnocen stejně. Soudy v Severním Kypru dle Freedom House (2023) rozhodují spravedlivě, v mnoha případech v neprospěch vlády. Jako občasný problém sledují nedodržování práv zadržených a odepírání právní pomoci. Dalších pět de facto států je pak hodnoceno prakticky shodně. Freedom House (2023) u nich v otázce F1 shledává problém především v silné vazbě soudů na výkonnou moc a politické představitele státu, uplatňování nepotismu a častou korupci. Opět se tedy dostáváme k často zmiňovanému tématu, a to k problematickému vedení de facto států. Soudy se, krom Severního Kypru zdaleka nezávisle nejeví. V otázce F2 se de facto státy nejčastěji setkávají s odepíráním právního zastoupení a s procesy, které probíhají bez veřejné kontroly.

Otázka F4 – *Zaručují zákony, politiky a postupy rovné zacházení s různými skupinami obyvatelstva?* – je též hodnocena podprůměrnými 1,5 body. Nejčastěji bývá organizací Freedom House zmiňováno právo sexuálních menšin jako problematické ve všech de facto státech. Společně s otázkami F1, F2 a F3, které jsou v kategorii Právní stát kladeny, tvoří celek, který s výjimkou Severního Kypru působí velice negativně na obraz souboru de facto států. Společně s fungováním vlády se jeví jako zásadní faktory, které napomáhají udržovat nízkou úroveň demokracie u většiny de facto států.

Další negativně hodnocené indikátory

Kategorie G – Osobní autonomie a individuální práva, jsou celkově hodnocena podprůměrně. Dva de facto státy se však v hodnocení vymykají. Jedná se o Jižní Osetii a Podněstří. Oba zmíněné de facto státy dosahují v této kategorii svých nejlepších výsledků. Jižní Osetie získává nadprůměrné hodnocení 2 body z otázky G3 – *Mají jednotlivci osobní sociální svobody, včetně volby partnera, velikosti rodiny a právní ochrany před domácím násilím?* Freedom House (2023) udává, že oficiálně není veřejné vystupování v Jižní Osetii omezováno. Zároveň však sledují jako nežádoucí chování odklánějící se od konzervativních norem, a též chybějící ochranné programy pro oběti domácího násilí. Podněstří získává 2

body v otázce G1 – *Mají jednotlivci svobodu pohybu, včetně možnosti změnit místo pobytu, zaměstnání nebo vzdělání?* Freedom House (2023) v tomto ohledu sleduje 300 000 obyvatel, kteří vlastní moldavské občanství a možnost cestovat do EU. Obyvatelé disponují mezinárodními poznávacími značkami a Moldavsko uznává podněsterské vysokoškolské tituly.

Problematickou otázkou v kategorii Osobní autonomie a individuální práva je především G4 – *Mají jednotlivci rovnost příležitostí a nejsou ekonomicky vykořisťováni?* Průměrným hodnocením celého souboru je 1 bod. Organizace Freedom House sleduje především izolaci de facto států od mezinárodního společenství jako problematickou v této otázce. To by mohlo poukazovat na nefunkčnost přístupu zapojení bez uznání, který sledují autoři Ker-Lindsay (2015), Pegg, Berg (2016) či Pegg (2017). Je tedy možné, že de facto státům se může dařit zapojovat do základních mezinárodních vztahů, obyvatelstvo však není pozitivně ovlivněno a zůstává izolováno. V případě Severního Kypru a Somalilandu dochází především k vykořisťování zahraničních pracovníků. Dalším problematickým prvkem v této otázce je obchodování s lidmi, pozorované napříč de facto státy. Můžeme tedy opět potvrdit významnou roli de facto států ve fungování černého trhu.

V kategorii E – Sdružovací a organizační práva, která se s výjimkou Podněstří jeví spíše pozitivně, můžeme narazit na otázku, která je napříč de facto státy problematická. E3 – *Existuje svoboda pro odbory a podobné profesní nebo odborové organizace?* – je s průměrným hodnocením 1,2 bodu výrazně méně ohodnocena, než otázky E1 (2,3 bodů) a E2 (1,8 bodů), o kterých bude řeč dále. Freedom House (2023) sleduje přítomnost odborových organizací ve všech de facto státech. Ve skutečnosti však nemají téměř žádný vliv a jsou podřízeny politickému rozhodování. V případě Somalilandu organizace sleduje, že členství v odborech je umožněno, již však není řečeno, zda ve skutečnosti fungují. V Severním Kypru jsou odbory relativně funkční, vláda a zaměstnavatel však mohou jejich činnost beztrestně omezit.

Poslední otázka, jejíž výsledky sledujeme jako velmi negativní, se nachází v kategorii B – Politická pluralita a participace. Jedná se o otázku B4 – *Mají různé skupiny obyvatel plná politická práva a volební příležitosti?* Průměrný zisk je 1,2 bodů a žádný z de facto států pozitivně nevyčnívá. Freedom House (2023) sleduje u etnicky heterogenního Podněstří problém s prosazováním ruského jazyka v úřadech a nedostatek žen v politickém prostředí. V případě Somalilandu též problém se zapojením žen a prosazováním pouze vybraných

klanů. V dalších čtyřech de facto státech jsou zmíněna především omezená volební práva etnických menšin. V Abcházii a Jižní Osetii se jedná o omezování práv Gruzínců v Náhorním Karabachu Ázerbájdžánců a v Severním Kypru původních řeckých obyvatel. MacQueen (2015) též pozoruje vyloučení etnických menšin z volebního procesu a omezování jejich práv. Vzhledem k nízkému bodovému ohodnocení této otázky můžeme souhlasit s Hochem, Kopečkem, Baarem (2010), MacQueenem (2015), Kopečkem, Hochem, Baarem (2016) či Peggem (2017), kteří sledují etnickou homogenizaci a diskriminaci etnických menšin jako jeden z hlavních důvodů neefektivního vývoje demokracie v de facto státech. Pohled Caspersen (2011), která tvrdí, že etnická homogenizace není v rozvoji demokracie v de facto státech překážkou, se při uplatňování výše zmíněných principů jeví jako neplatný.

Jižní Osetie a Náhorní Karabach za problémy s etnickými čistkami dokonce získaly v hodnocení Freedom House Index záporné body navíc. Jižní Osetie 2 záporné body za problémy s odsunem Gruzínců po válce v roce 2008. Dodnes však dochází k výrazným problémům především s návratem Gruzínců zpět do míst svého bydliště. Náhorní Karabach získal dle Freedom House (2023) jeden záporný bod. Ten byl organizací udělen za konflikt v roce 2020 a následné ohrožování ázerbájdžánského obyvatelstva žijícího v Náhorním Karabachu. Postupný proporční přírůstek Abcházců, který dle Pegga (2017) probíhá v Abcházii, nebyl organizací Freedom House hodnocen udělením negativních bodů. Též dle autora tato změna nevykazuje podobu etnického konfliktu.

4.3.2 Pozitivně hodnocené indikátory

Než se pustíme do rozboru indikátorů, které se jeví jako silnější prvky demokracie v de facto státech, je důležité opět připomenout jejich celkovou úroveň demokracie. V hodnocení jednotlivých otázek, ze kterých se Freedom House Index skládá, dosahuje pouze Severní Kypr na plné čtyřbodové hodnocení v několika z nich. V příloze č. 1 je patrné, že ostatní státy dosahují hodnocení mnohem nižšího. Na základě těchto skutečností je evidentní, že se v této kapitole můžeme bavit pouze o dílčích úspěších. Indikátory, které zde budou zmíněny jako pozitivní, jsou pouze relativně silnějšími prvky vzhledem k průměrnému hodnocení demokracie de facto států. Tato témata by však mohla nabízet jistý potenciál pro budoucí rozvoj demokracie ve sledovaných de facto státech.

Svoboda projevu a přesvědčení

Kategorie D – Svoboda projevu a přesvědčení, je jediná, ve které byly všechny pozorované de facto státy hodnoceny nadprůměrně. V případě Somalilandu, jak je z tabulky č. 6 patrné, se jedná téměř o průměrné hodnocení. Zároveň celkové hodnocení této kategorie bylo nejvyšší ze všech pozorovaných. Otázka D4 – *Mohou jednotlivci svobodně vyjadřovat své osobní názory na politická a jiná citlivá témata bez obav ze sledování nebo trestu?* – je hodnocena, společně s několika dalšími otázkami, s průměrnými 2,3 body nejlépe. V případě Severního Kypru nejsou pozorována organizací Freedom House žádná omezení ve svobodě projevu. V případě Abcházie a Náhorního Karabachu je pozorována svoboda projevu a internetové diskuze včetně politických témat. Organizace však pozoruje, že existují témata, především týkající se etnicity, která mohou být netolerována. V Somalilandu paradoxně bývají vládou tolerována politická témata. Problém je se společenskými a kulturními tématy, na jejichž základě dochází k častému zatýkání. V Jižní Osetii a Podněstří je pozorováno omezování veřejného projevu a diskuze. Jedná se o geopolitická témata, která jsou cenzurována. Především patronské Rusko není možné v obou státech příliš kritizovat. Otázka D4 alespoň u poloviny de facto států vykazuje jistý standard v osobních právech. Další otázky této kategorie již nevykazují příliš pozitivní hodnocení napříč de facto státy.

Otázka D1 – *Existují svobodná a nezávislá média?* – je problematická opět především pro dvojici Jižní Osetie a Podněstří. V obou zmíněných státech nemůžeme hovořit ani o náznaku nezávislosti médií na vládě. Zbylé de facto státy jsou hodnoceny lépe, s opětovnou výjimkou Severního Kypru však dochází k jisté kontrole obsahu vládou. Krom Severního Kypru je problematická též otázka D3 – *Existuje akademická svoboda a je vzdělávací systém nezávislý na politické doktríně?* Ostatní de facto státy byly hodnoceny podprůměrně. Podněstří dosahuje na své poměry solidního skóre v otázce D2 – *Mohou jednotlivci svobodně praktikovat a vyjadřovat svou náboženskou víru?* Jedná se však o dílčí úspěch a Freedom House (2023) zmiňuje, že registrace většiny církví nebývá umožněna.

Je tedy patrné, že v několika otázkách soubor de facto států prokazuje jistou občanskou svobodu projevu, svobodu ve víře a nakládání s informacemi. Vzhledem ke skutečnostem, popsaným v kapitole 4.4.1, mají však občané jen malou možnost zasahovat do politického dění, které mohou jen těžko pozitivně ovlivnit. Dostáváme se tedy zpět k nepotismu a korupci ve vládě a úřadech, které neumožňují, aby hlasy, které se ozývají, byly vyslyšeny a občané mohli do dění ve státě reálně zasáhnout. Svoboda projevu však zdaleka není

neomezena a k zatýkání za politické a kulturní názory ve většině de facto států dochází běžně. Vzhledem k velice špatně fungujícímu právnímu státu se jedná o závažný problém.

Politická pluralita a participace

Kategorie B – Politická pluralita a participace vykazuje druhé nejvyšší hodnocení. Přestože jen čtyři de facto státy dosahují kladné odchylky, Jižní Osetie a Severní Kypr se nachází téměř na svém průměru (viz tabulka č. 6). Tato kategorie je však plná paradoxů. Otázka B4 a chybějící práva etnických menšin již byly zmíněny mezi slabými stránkami de facto států. Otázka B3 – *Jsou politické volby nezávislé na nepolitických aktérech nebo využívání nepolitických prostředků?* – je hodnocena pouze 1,3 body a poukazuje na výrazný vliv patronských států na volební proces. Freedom House (2023) sleduje zasahování do voleb ve všech de facto státech ze strany jejich patronů. Na základě této otázky, můžeme opět jen s rozpaky přijmout výzkum Kolsta (2021), který hovoří o snižování zásahů Ruska do volebního procesu svých klientů. V případě Somalilandu pak organizace spatřuje problém, který je přítomen uvnitř hranic státu, tedy zasahování starších představitelů klanových struktur do politického dění.

Naopak otázky B1 – *Mají občané právo sdružovat se v různých politických stranách nebo jiných konkurenčních politických uskupeních podle vlastního výběru a je systém bez zbytečných překážek pro vznik a zánik těchto konkurenčních stran nebo uskupení?* – a B2 – *Má opozice reálnou možnost zvýšit svou podporu nebo získat moc prostřednictvím voleb?* – jsou s 2,3 body mezi nejlépe hodnocenými otázkami. Freedom House (2023) hovoří především o dobrém fungování politické opozice a výměně politických stran u moci v Severním Kypru a Somalilandu. V případě Abcházie sleduje organizace možnost svobodného zapojení se do politického dění. Problémem však zůstává korupce, která probíhá uvnitř těchto stran. Možnost opozice zapojit se a realizovat svoje zájmy je v Abcházii solidní. V Náhorním Karabachu je pozorováno velké množství stran a reálné zapojení opozice, po volbách však dochází k četným protestům. Obecně je však možné říci, že v Náhorním Karabachu probíhá politická soutěž, která není příliš zatížena dominancí jedné politiky. V případě dvojice Jižní Osetie a Podněstří Freedom House (2023) sice sleduje přítomnost opozice, ta je však stíhána a perzekuována. Odkazováno je opět na silný vliv Ruska ve věci nominování stran a kandidátů do politických struktur států.

Můžeme říci, že byl učiněn jistý pokrok a ve většině de facto států pozorujeme relativně funkční opozici, která má šanci zapojit se do politického procesu. Tento proces by mohl vzhledem k možnosti střídání politických stran a prezidentů napomoci rozvoji demokracie. Relativní úspěch je však srážen především dvojicí faktorů, které například Kopeček, Hoch, Baar (2016) shledávají jako zásadní problém pro rozvoj demokracie. Jedná se o již několikrát zmíněnou dvojici etnickou exkluzivitu a silný vliv patronského státu. Etnická exkluzivita vylučuje určité skupiny z politického procesu. Patronský stát je naopak do politického procesu zapojen navíc, a škodí tak jeho potencionální nestrannosti.

Další pozitivně hodnocené indikátory

Kategorie E – Sdružovací a organizační práva, byla zmíněná již mezi negativně hodnocenými indikátory. S výjimkou Podněstří však všechny de facto státy vykazují nadprůměrné skóre v této kategorii. Vysoké hodnoty jsou způsobeny především otázkou E1 – *Existuje svoboda shromažďování?* Ta je opět v průměru hodnocena 2,3 body, Podněstří však nezískalo bod žádný. Freedom House (2023) pozoruje přísný zákaz shromažďovat se či pořádat demonstrace. Případní účastníci na nepovolených akcích jsou stíháni. Naopak Jižní Osetie dosahuje v této otázce jednoho ze dvou dvoubodových hodnocení. Dle organizace Freedom House je sice svoboda shromažďování omezena, přesto občas dochází i k protirežimním demonstracím. Obyvatelé mohou být trestně stíháni, většina demonstrací však končí rozehráním. Obdobné bývá uplatňováno v Somalilandu. Ve zbylých de facto státech je z velké části respektována svoboda shromažďování a k demonstracím dochází bez větších problémů. Občané de facto států se tedy mohou relativně svobodně projevovat, případně se organizovat. Odborová hnutí však nemají patřičné pravomoci a bývají státem korigována.

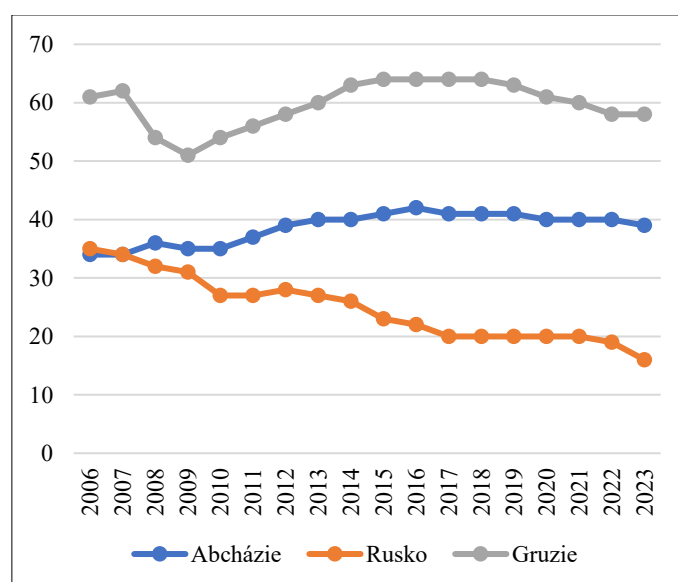
Poslední nezmíněnou kategorií je A – Volební proces. De facto státy se v této kategorii často blíží svému celkovému průměru, Náhorní Karabach však vykazuje nadprůměrnou odchylku a jeví se jako relativně úspěšný v demokratizaci voleb. V celém souboru je nejlépe hodnocena otázka A2 – *Byli současní zákonodárci zvoleni ve svobodných a spravedlivých volbách?* – s průměrným hodnocením 2 body. Freedom House (2023) sleduje poklidné a fungující volby do poslanecké sněmovny na Severním Kypru. Obdobně pokojně a úspěšně však dle organizace proběhly volby též ve zmíněném Náhorním Karabachu. Především předvolební kampaň byla hodnocena jako svobodná. Obdobně jako Filho, da Motta (2021)

těž Freedom House (2023) sleduje problémy s odkládáním voleb v Somalilandu jako významný akt proti demokracii. Jejich uskutečnění v roce 2021 však znamenalo vylepšení známky 0 na 2. Zbylé tři de facto státy nebyly hodnoceny příliš pozitivně. Především zastrahování a násilí na kandidátech, malá volební účast, zamítnutí některých kandidátů nebo vliv patrona byly pozorovány jako faktory, které činily volby nesvobodnými.

4.4 Porovnání vývoje demokracie de facto států a jejich patronů

V této kapitole se zaměříme na porovnání vývoje demokracie de facto států a jejich patronů. Pokusíme se odhalit, zda vývoj stavu demokracie od roku 2006 vykazuje obdobný trend ve dvojici de facto stát – patron či nikoliv. Pro obohacení výzkumu a lepší orientaci v problematice porovnáme dvojici též s úrovní demokracie v mateřském státu. Vzhledem ke zjištění, že se obě hlavní složky Freedom House Indexu, tedy politická práva a osobní svobody, vyvíjejí rozdílně, porovnáme je ve vztahu k patronskému státu též odděleně. Jelikož se především složka politických práv de facto států jeví jako závislá na jejich patronech, bude tato složka podrobena obsahové analýze a diskutovány případné podobnosti či odlišnosti ve fungování politického systému u dvojice de facto stát – patron.

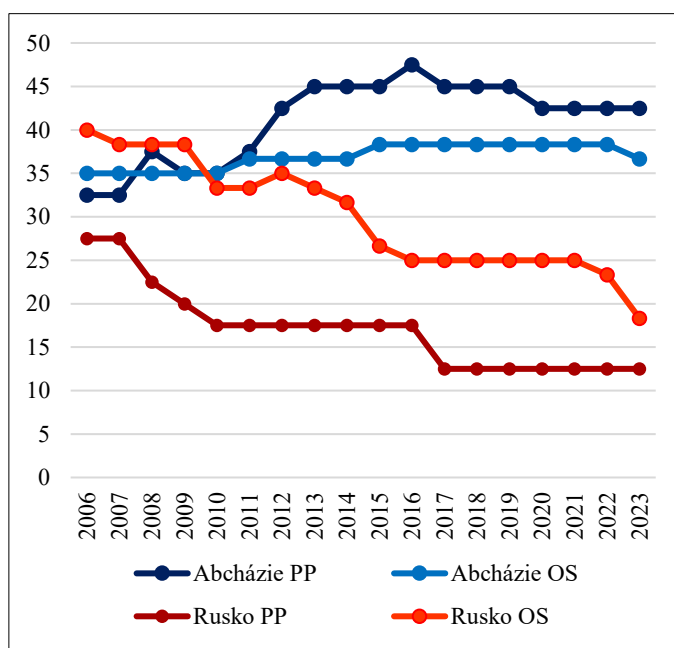
Graf. č 4: Porovnání vývoje demokracie v Abcházii a Rusku mezi lety 2006–2023 dle Freedom House Indexu

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat Freedom House (2023)

V grafu č. 4 můžeme pozorovat, že v Abcházii a Rusku došlo k velice rozdílnému vývoji demokracie. Rusko po celé pozorované období výrazně ztrácí, a můžeme tak hovořit o patrném procesu „democratic backsliding“. Naopak v případě Abcházie dochází k nepatrnému zlepšení úrovně demokracie. Při pohledu na vývoj demokracie v mateřské Gruzii sledujeme výrazně vyšší hodnoty než v Abcházii. Od roku 2009 však v obou státech můžeme pozorovat překvapivě obdobný trend vývoje demokracie. Negativní vývoj demokracie v Gruzii kolem roku 2008 může být způsoben válkou v Jižní Osetii. Ta byla vyvolána dle Kinga (2008) uznáním Jižní Osetie a Abcházie Ruskem. Přes zapojení Abcházie do tohoto sporu u ní nepozorujeme negativní vývoj demokracie v době jeho trvání. Po zbytek sledovaného období je vývoj demokracie v Abcházii a mateřské Gruzii až nápadně podobný.

Graf č. 5: Porovnání vývoje politických práv a občanských svobod v Abcházii a Rusku v % získaných bodů Freedom House Indexu mezi lety 2006–2023

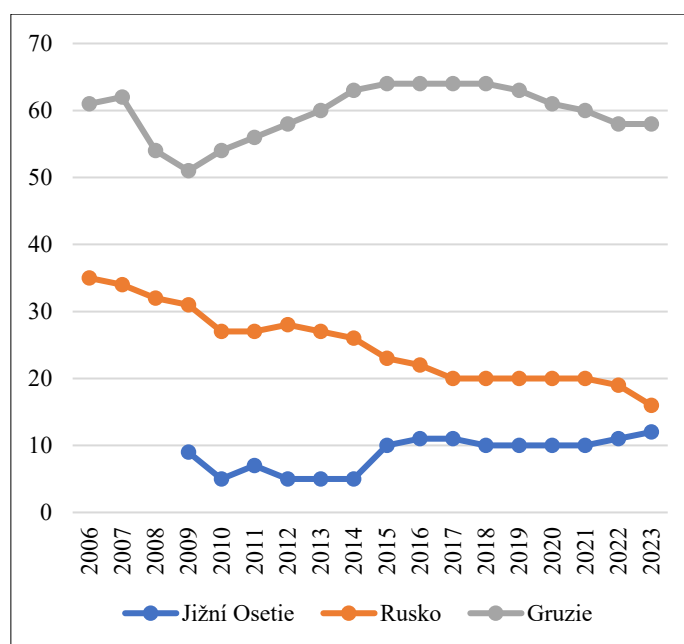

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat Freedom House (2023)

Nahlédnutí do grafu č. 5 nám napovídá, že trend obou složek pozorovaných organizací Freedom House má v Rusku téměř výhradně sestupnou tendenci. Především politická práva v de facto státu dosahují pozitivního trendu a již od roku 2011 nejlepšího hodnocení mezi pozorovanými složkami. Paradoxně hodnocení politických práv obou států se nachází na opačném konci grafu a nabývá opačného trendu. Tento vývoj by opět mohl poukazovat na malý vliv patronského Ruska na vývoji demokracie v Abcházii.

Zatímco v Rusku, dle Freedom House (2022), dochází k upevňování moci prezidenta Putina, v Abcházii byl v předčasných volbách v roce 2020 zvolen opoziční kandidát Bzhania. Přestože v obou státech byla opozičnímu kandidátovi původně účast znemožněna, po řadě demonstrací došlo v Abcházii k jeho zvolení. V Abcházii též existuje mnohem větší možnost participace opozičních poslanců na politickém procesu. Ruský volební systém je navržen tak, aby upřednostňoval vládní kandidáty a téměř zcela vyloučil zapojení opozice. Zapojení do politické soutěže v Abcházii však není umožněno etnickým Gruzíncům. Etnická exkluzivita je spolu s korupcí sledována jako problém pro rozvoj demokracie spíše než absence politické soutěže. Dle Freedom House (2023) skutečná politická soutěž v Rusku nikdy neprobíhala a případná opozice bývá stíhána a dochází k zamezení její možnosti participovat. Přestože jsou volby v Abcházii relativně svobodné, politické instituce zůstávají závislé na ekonomické a politické podpoře Ruska. Kandidáti a politické strany se do svých úřadů dostávají poměrně demokratickou cestou, samotná politická činnost je však Ruskem omezována. Oba státy spojuje vysoká míra korupce v politických kruzích. Zatímco v Rusku je konání vlády netransparentní, občané Abcházie mají alespoň základní přístup k informacím. Vztah vývoje demokracie v Rusku a Abcházii se tak na základě hodnocení organizace Freedom House nedokázal zcela potvrdit. Vzhledem k možnosti zasáhnout do politického procesu může Rusko působit jako brzda rozvoje demokracie.

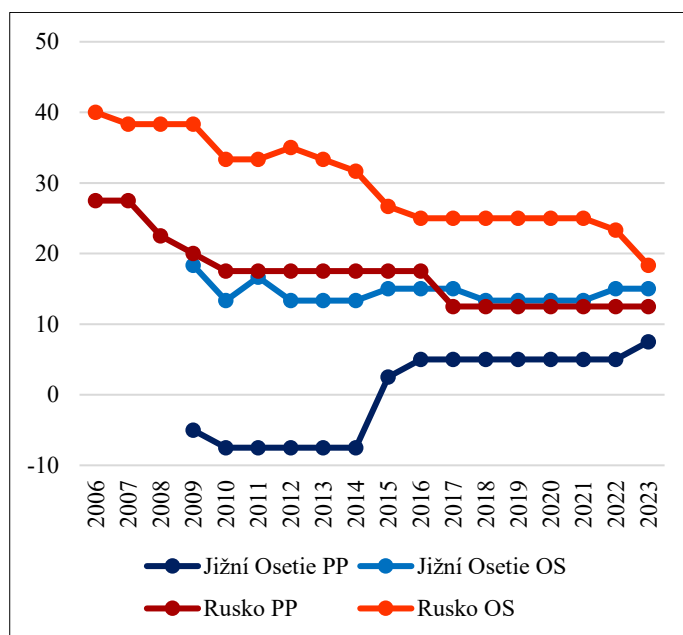
Graf č. 6: Porovnání vývoje demokracie v Jižní Osetii a Rusku mezi lety 2006–2023 dle Freedom House Indexu

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat Freedom House (2023)

Zatímco v případě Abcházie a Ruska jsme mohli pozorovat pomyslné otevírání nůžek ve vývoji demokracie mezi oběma státy, v případě vývoje Jižní Osetie, který můžeme pozorovat v grafu č. 6, je situace opačná. Mezi Jižní Osetií a patronským Ruskem dochází k výraznému přibližování stavu demokracie v obou státech. Při pokračujícím trendu může brzy dojít k tomu, že i Jižní Osetie, která je hodnocena jako velice slabá (Pegg 2017) či téměř zcela závislá na Rusku (Kopeček 2017), nebo dokonce jako loutkový stát Ruska (Caspersen 2015), bude vykazovat větší úroveň demokracie než její patron. Nutno však zopakovat, že naměřené hodnoty udržují Jižní Osetii stále hluboko v poli autokratických režimů. Trend vývoje demokracie v Gruzii a Jižní Osetii je sice stabilnější než v případě Ruska, nedokážeme však říci, že je natolik podobný jako v případě Abcházie a Gruzie.

Graf č. 7: Porovnání vývoje politických práv a občanských svobod v Jižní Osetii a Rusku v % získaných bodů Freedom House Indexu mezi lety 2006–2023

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat Freedom House (2023)

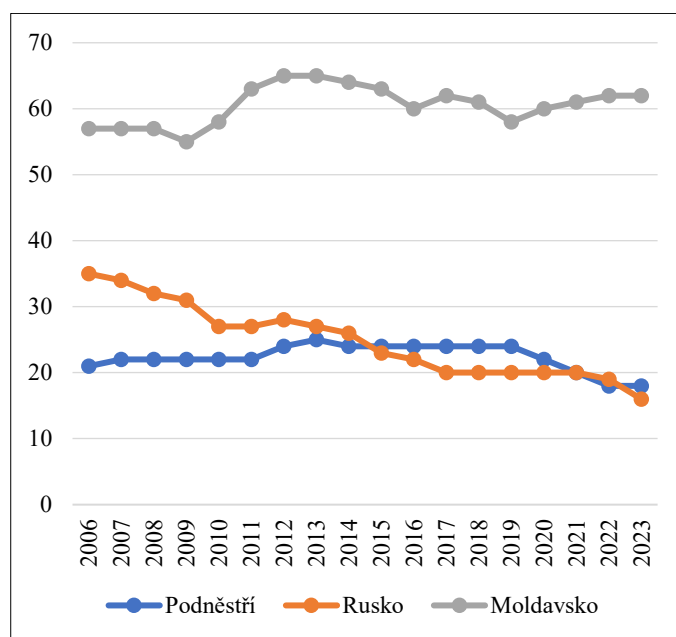
Přes výrazné zlepšení politických práv v Jižní Osetii, patrnému v grafu č. 7, zůstává doposud nejslabší složkou mezi pozorovanými. Kategorie politických práv však v obou pozorovaných státech nabývá po celé sledované období nižších hodnot než kategorie občanských svobod.

Na rozdíl od Ruska dochází v Jižní Osetii k obměně na pozici prezidenta. Dle Freedom House (2023) je však politická soutěž omezena na okruh kandidátů, kteří jsou Ruskem schváleni. Množství kandidátů není do politické soutěže připuštěno. Vládnoucí strana

Jednotná Osetie kontroluje väčšinu orgánů státní správy a dohlíží na proces registrace nových stran. Vládnoucí strana vykazuje podobné znaky jako strana Jednotné Rusko, která je u moci v Rusku. Výkonná politická moc je však dle Freedom House (2023) Rusku podřízena. Právě Rusko má rozhodující vliv na uskutečňování politik v Jižní Osetii. Skutečná role opozice je na rozdíl od Abcházie zanedbatelná a nemá možnost politické dění ovlivnit. Ekonomická podpora Ruska je jediným zdrojem příjmů. Korupce ve vládních kruzích je hodnocena jako značná, bez snahy o změnu. Vláda obdobně jako v Rusku není transparentní.

Na základě pozorování vývoje demokracie tedy můžeme říci, že Jižní Osetie nekopíruje negativní trend vývoje demokracie v Rusku. Naopak Rusko se nízké úrovni demokracie svého klienta přiblížilo. Značná je však síla ruského vlivu na politická práva v Jižní Osetii. Obdobně jako Caspersen (2015) můžeme o Jižní Osetii hovořit jako o loutkovém státu Ruska. Jen těžko tak můžeme predikovat pozitivní vývoj demokracie v blízké době v Jižní Osetii.

Graf č. 8: Porovnání vývoje demokracie v Podněstří a Rusku mezi lety 2006–2023 dle Freedom House Indexu

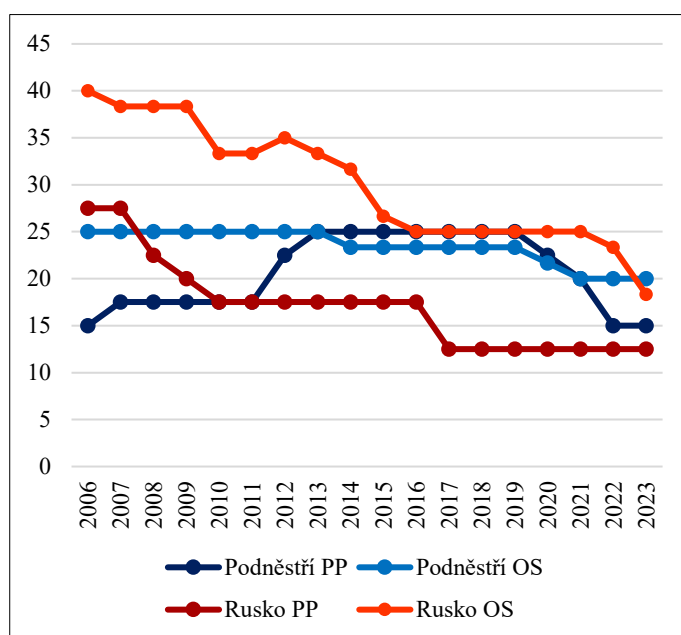

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat Freedom House (2023)

Z grafu č. 8 je patrné, že mezi ruskými klienty dochází k nejpodobnějšímu vývoji demokracie v Podněstří. Při povrchním zhodnocení však nemůžeme tvrdit, že k vývoji trendu v Podněstří v posledních několika letech dochází v důsledku vývoje v Rusku, neboť zpoždění trendu je patrné spíše v opačném pořadí. Úroveň demokracie je však především

v posledních letech na velice podobných hodnotách v obou státech. Při porovnání vývoje s mateřským státem Moldavskem teoreticky můžeme hovořit o podobnosti ve vývoji demokracie do roku 2019. Přes oslabování vztahů s Ruskem a posilování vztahů s Moldavskem či EU, o kterém v případě Podněstří hovoří Dembinska, Mérand (2019), graf č. 8 napovídá spíše opačný trend v případě vývoje demokracie posledních let. Kolstø (2021) však poukazuje na klesající politickou angažovanost Ruska v Podněstří.

Graf č. 9: Porovnání vývoje politických práv a občanských svobod v Podněstří a Rusku v % získaných bodů Freedom House Indexu mezi lety 2006–2023

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat Freedom House (2023)

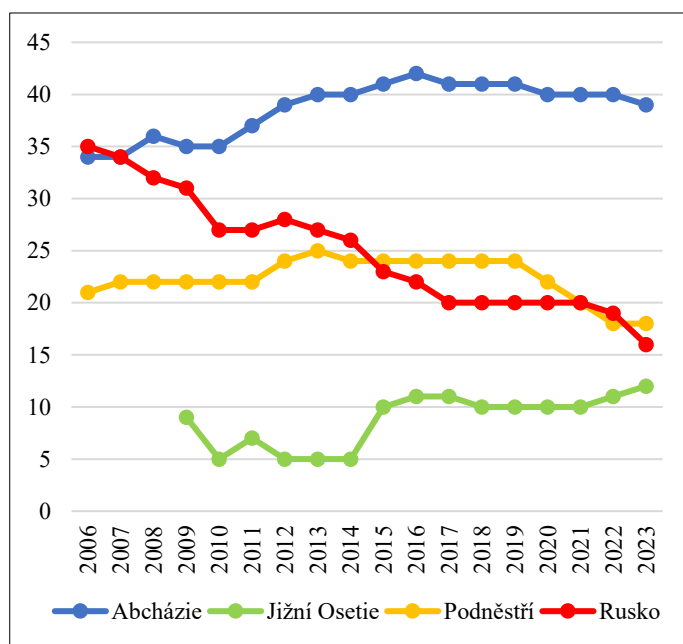
Především z důvodu prudkého trendu oslabování občanských svobod v Rusku disponují obyvatelé Podněstří v roce 2023 většími občanskými svobodami než obyvatelé patronského Ruska (graf č. 9). Obdobně v případě pozorování vývoje politických práv. Vzhledem k výrazné ztrátě politických práv v Rusku je tak nyní situace v Podněstří lepší než u jejich patrona. Vývoj naznačuje, že by si Podněstří do budoucna mohlo oproti Rusku polepšit. Jedná se však o zlepšení pouze relativní, nikoliv ve věci pozitivního trendu.

Podněstří vykazuje obdobné principy fungování jako Jižní Osetie. Současný prezident Krasnoselskij byl zvolen do svého druhého volebního období. Volby probíhají každých pět let. Freedom House (2023) však pozoruje, že bývá zamezena účast opozičních politiků a volby se potýkají s nízkou účastí. Většina představitelů vlády je napojena na společnost Sheriff Enterprises, která dominuje ekonomice Podněstří. Případná opozice bývá zatýkána a

nebývá vpuštěna do politického procesu. Strana Obnovy, která je jedinou vládnoucí stranou, vykazuje obdobné principy fungování jako strana Jednotné Rusko. Podněstří je Ruskem ekonomicky dotováno a politické struktury pod jeho kontrolou. Nepotismus a korupce jsou opět pozorovány jako zásadní problém. Přestože Rusko kontroluje politické dění v zemi, organizace Freedom House (2023) nepozoruje jeho přímý vliv na politické rozhodování. Mnohem více je s politickým děním propojena společnost Sheriff Enterprises. Její obchodní vazby jsou však právě s Ruskem spojeny. Vláda se opět jeví jako netransparentní.

Přes nižší angažovanost Ruska v Podněstří než v případě Jižní Osetie je patrný obdobný trend vývoje demokracie. Vzájemný vztah by však bylo možné okomentovat spíše jako v případě Abcházie. Podněstří se však potýká s řadou problémů, které se nacházejí uvnitř vlastních politických struktur.

Graf č. 10: Porovnání vývoje demokracie Ruska a jeho „klientů“ mezi lety 2006–2023 dle Freedom House Indexu

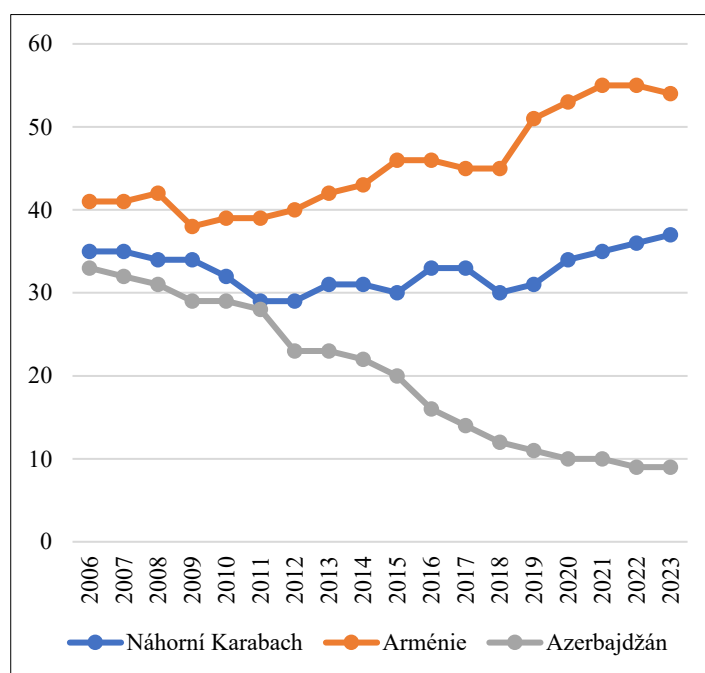

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat Freedom House (2023)

Než se pustíme do pozorování další dvojice de facto stát – patron, podíváme se pro lepší vizualizaci problematiky společně na vývoj demokracie v Rusku a jeho třech klientských státech. Z grafu č. 10 je patrné, že klienti Ruska nekopírují negativní trend vývoje demokracie svého patrona. To ovšem neznamená, že právě negativní vývoj v Rusku nebrání případné výraznější demokratizaci všech pozorovaných de facto států. Byť ve smyslu, o kterém hovoří Kopeček, Hoch, Baar (2016). Autoři se domnívají, že autoritativní patron jako

je Rusko, může být jen těžko průvodcem demokracií pro své klienty. Důležité je však vzpomenout též práci Kolsta (2021), který sleduje ústup Ruska ze snah zasahovat do procesu demokratizace svých klientů. To může být důvodem, proč neprobíhá proces „democratic backsliding“ v de facto státech také. Z výsledků obsahové analýzy, která proběhla výše, je patrné, že Rusko zasahuje do řady procesů, které rozvoj demokracie omezují. V případě Jižní Osetie je vliv Ruska značný a více přímý.

Graf č. 11: Porovnání vývoje demokracie v Náhorním Karabachu a Arménii mezi lety 2006–2023 dle Freedom House Indexu

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat Freedom House (2023)

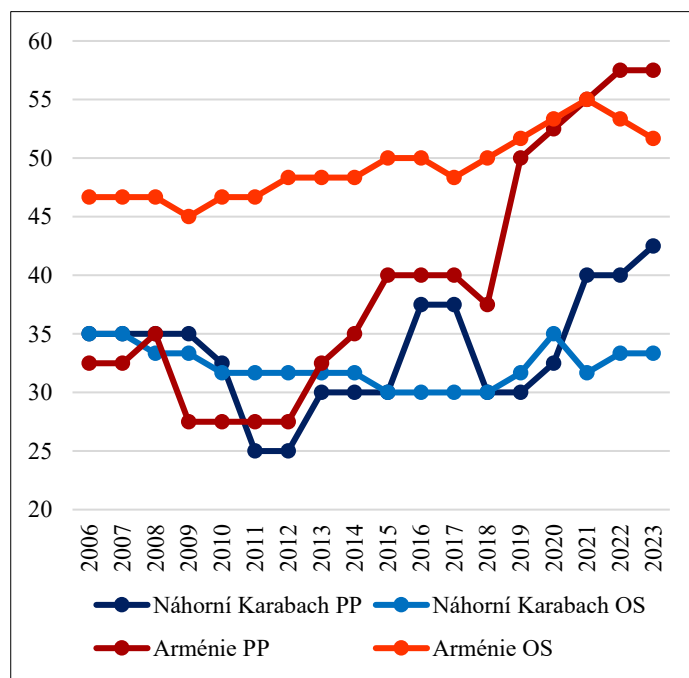
Dvojice států Náhorní Karabach a Arménie se jeví jako první z pozorovaných, ve kterých můžeme nalézt velice podobný vývoj hodnot demokracie. V grafu č. 11 je patrné, že Náhorní Karabach dosti nápadně kopíruje trend Arménie. V určitých letech pozorování můžeme sledovat zpoždění či výjimečně opačný směr vývoje, celkově se však obě křivky podobají. Dochází však k pomyslnému otevírání nůžek mezi oběma pozorovanými státy. Při vyhodnocení Náhorního Karabachu jako nepatrně se demokratizujícího musíme hodnotit trend Arménie jako vyloženě pozitivní.

Pokud podobnost obou křivek není náhodná, můžeme přemýšlet o důvodech vzájemného vývoje této dvojice. Kopeček (2017) v tomto ohledu sleduje netradiční vztah mezi patronem a klientem. Vztah Arménie a Náhorního Karabachu vnímá více jako

konfederaci, kde se nejedná o poručnický vztah patrona a de facto státu, ale spíše vzájemnou kooperaci. Tento vztah je dle autora sice asymetrický ve prospěch Arménie, ta však prostřednictvím Náhorního Karabachu pouze nerealizuje své vlastní zájmy. Kolstø, Blakkisrud (2012) pak právě o tento vztah opírají podstatu své myšlenky, že Náhornímu Karabachu se daří proces demokratizace především díky neuznání. Tedy, že pozitivní kooperace s Arménií je pro rozvoj demokracie lepší než případné uznání. Vzhledem k otevírání nůžek v trendu rozvoje demokracie mezi Náhorním Karabachem a Arménií by však tato kooperace nemusela být dále prospěšná.

Zajímavý je též vývoj mateřského Ázerbájdžánu. Ten v první části pozorovaného období nabývá podobných hodnot a trendu jako Náhorní Karabach. Proces „democratic backsliding“ je však v případě Ázerbájdžánu patrný po celé sledované období. V současnosti se jedná o hodnocení, jenž patří k vůbec nejhorším mezi státy, které organizace Freedom House pozoruje.

Graf č. 12: Porovnání vývoje politických práv a občanských svobod v Náhorním Karabachu a Arménii v % získaných bodů Freedom House Indexu mezi lety 2006–2023

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat Freedom House (2023)

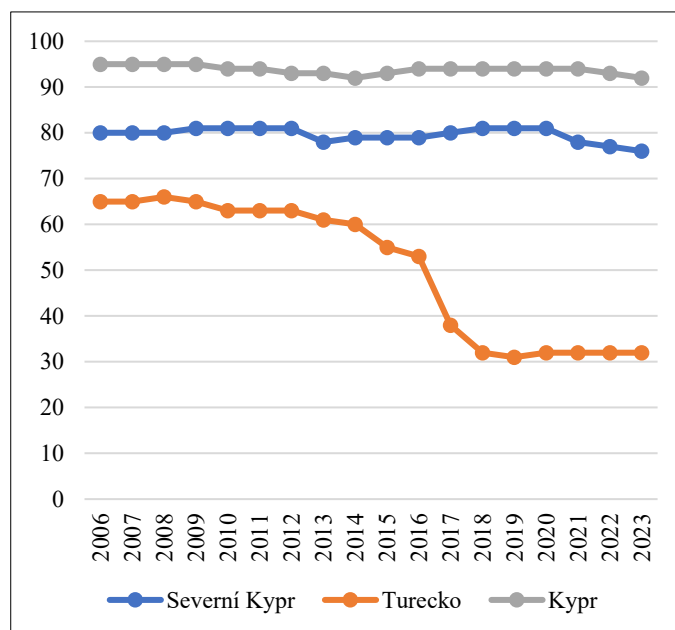
Graf č. 12 nám ještě názorněji ukazuje společný trend obou států. Především vývoj politických práv a jeho rozkolísanost velice dobře ilustruje vzájemný vztah. Proces

demokratizace Arménie však probíhá výrazně vyšším tempem. To může zpochybnit pozitivní vliv vzájemného vztahu na vývoj demokracie v Náhorním Karabachu, o kterém hovoří Kolstø, Blakkisrud (2012).

Dle Freedom House (2023) se ústavní změnou stala Arménie parlamentní republikou v roce 2015. Výkonná moc tak přešla z prezidenta na premiéra. Náhorní Karabach prozatím zůstává prezidentskou republikou. Poslední prezidentské volby však byly v obou státech hodnoceny jako svobodné. V případě Náhorního Karabachu dokonce jako volby s nejtransparentnější politickou soutěží v jeho historii. V obou státech proběhly v několika posledních letech změny, které pozitivně ovlivnily volební zákon. V Arménii se změny týkaly především zjednodušení volebního zákona. V Náhorním Karabachu pak jeho zjednodušení a zkvalitnění. Opozice se do politického dění může zapojovat a úspěšně tak činí též v obou případech. Revoluci v Arménii, která proběhla v roce 2018, spojuje Freedom House (2023) s většinou pozitivních změn v obou státech. Tato skutečnost opět poukazuje na vysokou provázanost Arménie a Náhorního Karabachu. Především v Náhorním Karabachu probíhá otevřená politická soutěž v důsledku zmíněné revoluce. Naopak válečný konflikt s Ázerbájdžánem vyvolal nespokojenost s fungováním vlády.

Zatímco Arménie přijala zákon, který hlídá nezávislost politického systému, nezávislosti Náhorního Karabachu naopak brání. Přestože se vliv nepatrně snižuje, je Náhorní Karabach ekonomicky a politicky na Arménii závislý. Závislost poskytuje Arménii možnost zasahovat do vnitropolitických záležitostí Náhorního Karabachu. Dle Freedom House (2023) se částečně daří řešit korupce v Arménii. V Náhorním Karabachu zůstává korupce dále problémem. Obdobně pak transparentnost vlády. Výkon politické moci v Náhorním Karabachu bývá Arménii omezován. Přestože oba státy vykazují obdobný vývoj demokracie, asymetrie vzájemného vztahu může být důvodem, proč za úrovní demokracie Arménie Náhorní Karabach zaostává. Popsané skutečnosti tak patrně vysvětlují, proč Kopeček (2017) o vzájemném vztahu hovoří jako o asymetrické konfederaci. Vzájemný vztah vývoje demokracie v obou státech je tak na základě hodnocení organizace Freedom House a dostupné literatury patrně možné potvrdit.

Graf č. 13: Porovnání vývoje demokracie v Severním Kypru a Turecku mezi lety 2006–2023 dle Freedom House Indexu

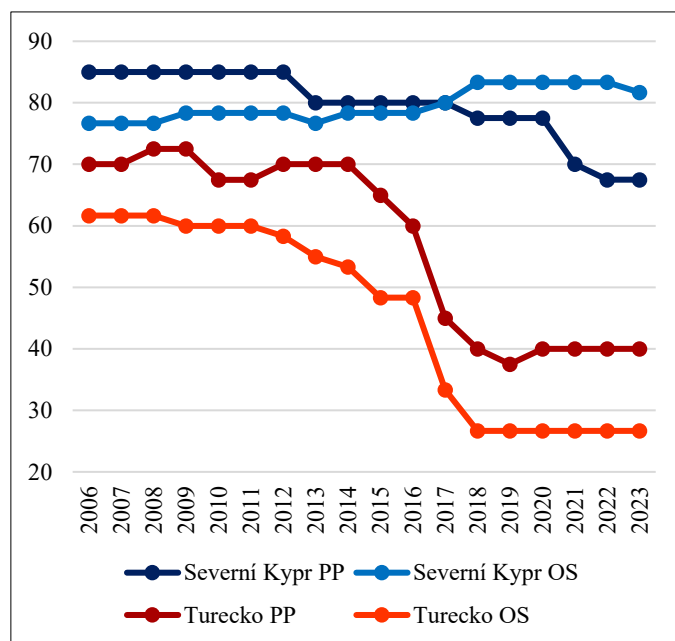

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat Freedom House (2023)

Pohled na graf č. 13 nám odhaluje rozdílný vývoj demokracie mezi Severním Kyprem a Tureckem. Pokles hodnot demokracie v Turecku směrem k autoritativnímu režimu hodnotí White (2017) jakožto způsobený novým vedením Turecka v čele s prezidentem Erdoganem. Autor si všimá omezování občanských a politických svobod právě s nástupem autoritářského Erdogana do čela státu. Proces, který v Turecku nastal, nemůžeme dle definice Waldnera, Lusta (2018) popsat pouze jako „democratic backsliding“. Jedná se o skutečně výrazný skok směrem k autokracii. Severní Kypr patrně prokazuje rezistenci vůči vlivu Turecka. Případně přes hodnocení Kanola (2015), který sleduje Severní Kypr jakožto „tutelary democracy“ pod vedením Turecka, není vliv natolik silný.

Kypr patří dle Freedom House Indexu mezi nejdemokratičtější státy světa. Do jisté míry nabourává teorii Kolsta (2006) či Riegla (2010). Autoři hovoří o vzniku a přežití de facto státu umožněném především slabostí a zhroutilím mateřského státu. Kypr po celé sledované období, vzhledem k úrovni demokracie, nepůsobí jako příklad zhroutilého státu.

Graf č. 14: Porovnání vývoje politických práv a občanských svobod v Severním Kypru a Turecku v % získaných bodů Freedom House Indexu mezi lety 2006–2023

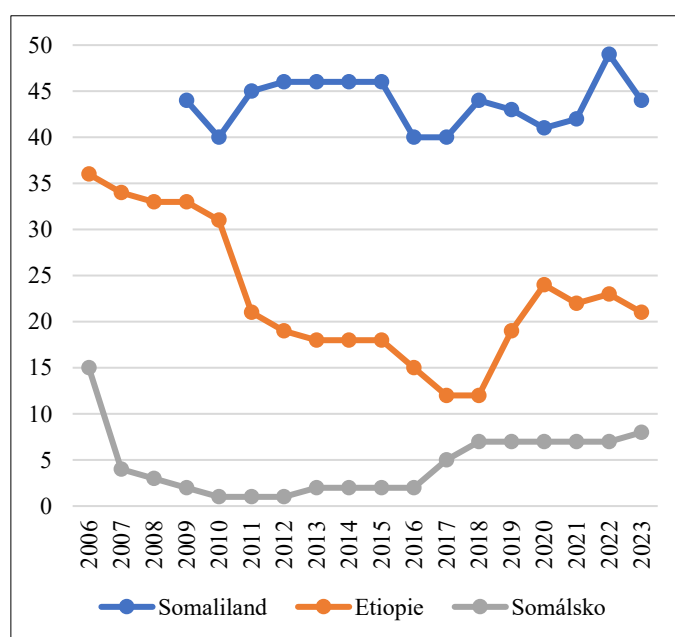
Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat Freedom House (2023)

V grafu č. 14 můžeme pozorovat, že přes růst občanských svobod v Severním Kypru, probíhá ústup politických práv, který se do jisté míry podobá vývoji v Turecku. Dochází však ke zpoždění trendu v řádu tří až čtyř let. Vývoj křivek napovídá, že politická práva v Severním Kypru by mohla být ovlivněna vývojem demokracie v Turecku.

Turecko přistoupilo k opačné cestě než výše zmíněná Arménie. Ústavní změna v roce 2017 dle Freedom House (2023) omezila roli předsedy vlády a zavedla prezidentský systém v čele s prezidentem Erdoganem. Pozorovatelé vyhodnotili předčasné prezidentské volby v roce 2018 jako neregulérní. Na rozdíl od ostatních de facto států bylo již samotné zvolení prezidenta Severního Kypru přímo ovlivněno Tureckem. Prezidentské volby zde v roce 2020 vyhrál Tatar. Zmíněný zásah zapříčinila silná pozice protikandidáta, který tureckou vládu kritizoval. Vládnoucí strana AKP v Turecku, v čele s prezidentem Erdoganem, využívá státní zdroje pro svou kampaň, využívá média pro vlastní propagaci a působí výrazně nedemokraticky. Často se uchyluje k rušení opozičních stran, odstraňování opozičních kandidátů a udržuje kontrolu nad soudy, policií a médii. Volební proces v Severním Kypru se naopak jeví jako svobodný. Probíhá spravedlivá politická soutěž a dochází k pravidelnému střídání soupeřících stran. Výrazným problémem zůstává zásah Turecka do prezidentských voleb v roce 2020, který pokračoval zasahováním do vnitřních záležitostí

strany UBP, která je stranou zvoleného prezidenta Tatara. Freedom House (2023) však kromě zmíněného pozoruje minimum zásahů Turecka do politického dění v Severním Kypru. Případné zásahy jsou umožněné z důvodu ekonomické a vojenské závislosti Severního Kypru na Turecku. Korupce a klientelismus jsou problémem obou států. Zatímco Turecko prozatím nenašlo vhodné nástroje, jak tyto problémy řešit, vláda Severního Kypru postupně přistupuje k hledání řešení. Přestože graf č. 14 naznačuje ovlivnění politických práv Severního Kypru Tureckem, není možné říci, že k němu dochází systematicky.

Graf č. 15: Porovnání vývoje demokracie v Somalilandu a Etiopii mezi lety 2006–2023 dle Freedom House Indexu

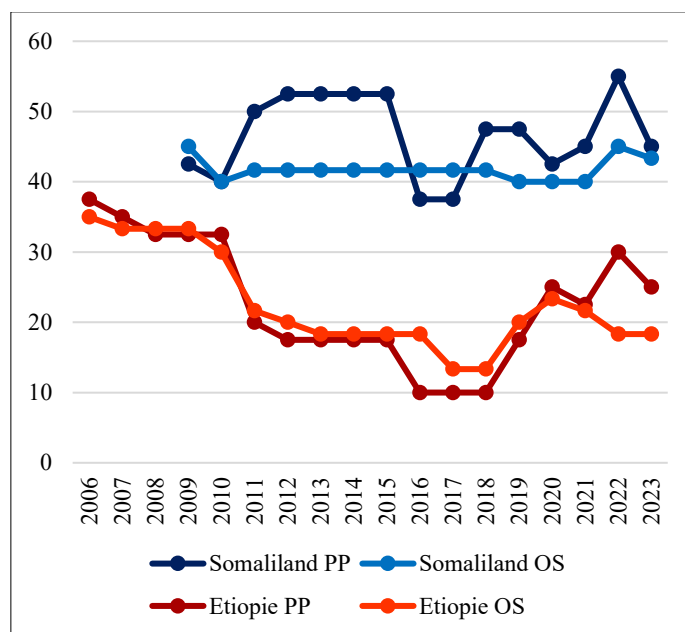
Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat Freedom House (2023)

Pohled na graf č. 15 nám ukazuje značnou rozkolísanost obou pozorovaných států ve vývoji demokracie. Zatímco Somaliland osciluje kolem stabilních hodnot, můžeme pozorovat výrazný propad Etiopie směrem k roku 2018. Od roku 2017 bychom mohli pozorovat relativně podobný trend vývoje demokracie u této dvojice. Vzhledem k rozkolísanosti hodnot, která by mohla poukazovat na nestabilitu regionu, a především k povaze vztahu mezi Somalilandem a Etiopií, které Caspersen (2012) či Kopeček (2017) hodnotí spíše jako partnerství, není vhodné podobnost vývoje přeceňovat.

Můžeme si též povšimnout, že Somaliland je jediný mezi pozorovanými de facto státy, který dosahuje nejvyšších hodnot demokracie v porovnání s mateřským a patronským státem. Velice nízké hodnoty Somálska tentokrát poukazují na tradičně slabý či zhroutený

mateřský stát, o kterém hovoří Kolstø (2006) či Riegel (2010). Právě slabost Somálska je dle Kopečka (2017) důvodem, proč Somaliland nemusí disponovat tradičním patronem.

Graf č. 16: Porovnání vývoje politických práv a občanských svobod v Somalilandu a Etiopii v % získaných bodů Freedom House Indexu mezi lety 2006–2023

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat Freedom House (2023)

Graf č. 16 nás vede k dalším neočekávaným výsledkům. Pokud se zaměříme na vývoj politických práv v obou státech, můžeme od roku 2016 pozorovat velice podobný trend. Vzhledem k povaze jejich vztahů je tato podobnost překvapivá.

Volby v Somalilandu se dle Freedom House (2023) jeví jako spravedlivější a svobodnější, než je tomu v případě Etiopie. Dochází však k průtahům a odkládání voleb. Politici Somalilandu se sdružují do politických stran na základě klanové příslušnosti. Opozičním stranám, respektive klanům, je umožněno participovat na politickém procesu. Vzhledem k celkové nestabilní situaci v Etiopii probíhají volby méně demokraticky a opozice má pouze omezené možnosti, jak ovlivnit dění ve státě. Politické dění Somalilandu ovlivňují dle Freedom House (2023) především klanové struktury. Do politického dění často zasahují starší členové klanů, kteří však nejsou voleni. Již z předchozí kapitoly je patrné, že především klanová struktura a její zapojení do politiky působí jako negativní faktor v rozvoji demokracie. Naopak vliv Etiopie na vývoj demokracie Somalilandu Freedom House (2023) nepozoruje. Vláda Somalilandu vykazuje částečnou transparentnost. Korupce, obdobně jako

u většiny de facto států, zůstává problémem. Obdobný trend vývoje obou států, který pozorujeme v grafu č. 16, se tak jeví jako náhodný.

5. Závěr

Na základě nastudované literatury, která se zabývá tématem de facto států, jejich demokratizací, vztahem s mezinárodním společenstvím, a především s patronským státem, byly stanoveny cíle diplomové práce. Z těchto cílů vzešly tři výzkumné otázky. Na základě analýzy dat organizace Freedom House, která každoročně hodnotí úroveň demokracie, se diplomová práce pokouší na tyto otázky odpovědět a výsledky diskutovat s dosavadní literaturou.

Za prvé si práce klade za cíl navázat na práci Hocha, Baara, Kopečka (2010) a Kopečka, Hocha, Baara (2016), a pokusit se tak vysledovat, zda můžeme vyvrátit teorii demokratizací k uznání v celém souboru de facto států. Autoři volají po rozšíření výzkumu procesu demokratizace za pomoci dat organizace Freedom House. Alternativně pak, zda fenomén „democratic backsliding“, který například Vachudová (2020) sleduje u uznaných států, postihl též sledované de facto státy. Za druhé se pokusit odhalit indikátory, které vývoji demokracie de facto států brání, popřípadě jsou naopak potenciálem pro její rozvoj. Za třetí by měla práce poodhalit, zda je vývoj demokracie v de facto státech navázán na vývoj demokracie v patronských státech. Takový vývoj je předpokládán na základě intenzity vazeb a závislosti de facto států, o které literatura často hovoří.

Je vhodné připomenout, že soubor de facto států vykazuje rozdílnou úroveň demokracie u jednotlivých případů. S výjimkou Severního Kypru se jedná o nesvobodné či pouze částečně svobodné režimy. Mezi nimi však můžeme pozorovat též značné rozdíly. V celém souboru se nedokázalo prokázat, že by docházelo k významnému procesu „democratic backsliding“. Obdobně můžeme potvrdit, že de facto státy nevykazují trend směřující k demokratizaci. Přestože Podněstří či Severní Kypr v dlouhodobém hodnocení nepatrně ztrácí a Abcházie a Jižní Osetie naopak získává, při pozorování celého souboru v jednotlivých časových obdobích dochází ke stagnaci úrovně demokracie. Hodnoty v některých případech pouze oscilují okolo stabilního stavu. Při pohledu na dvě hlavní složky, které Freedom House Index mapuje, je patrné, že složka politických práv působí mnohem dynamičtěji než složka občanských svobod. Dynamika však spočívá především ve výrazné krátkodobé rozkolísanosti. V dlouhodobém pohledu je obdobně stabilní jako složka občanských práv, která vykazuje téměř úplnou stabilitu. Výjimkou je pak Severní Kypr, který se hodnotami složky politických práv blíží zbytku souboru a můžeme u něj pozorovat výraznější sestupný trend.

Důvodem stagnace demokracie v de facto státech tak může být rezignace na přístup demokratizací k uznání, což uvádí Kopeček, Hoch, Baar (2016). Otázkou však zůstává, zda byl tento přístup kdy platný, nebo zda se jedná pouze o záminku vedení de facto států při snaze zapojit se do mezinárodních vztahů. Vzhledem k tomu, že mezi faktory, které nejvíce brání rozvoji demokracie, je pozorováno právě vedení de facto států, je možné souhlasit s Peggem (2017), který tvrdí, že současný status vedení vyhovuje. Jelikož obdobný stav pozoruje již Kolstø (2006) a potvrzují ho též naše výsledky, můžeme parafrázovat Dembinskou, Campalu (2017) a popsat soubor de facto států jako zamrzlý ve stavu demokracie, v jakém vznikl. Přinejmenším ve stavu, ve kterém setrvává po značnou část své existence. Ne nadarmo se tak například Podněstří nelichotivě přezdívá sovětský skanzen.

Jako zásadní omezující faktor pro rozvoj demokracie se v souboru de facto států jeví fungování vlády. Především korupce a zapojení úředníků do černého trhu, napojení politiků na patronské státy a skrze ně plnění vůle patronů a zasahování těchto států do politických rozhodnutí. Dalším problémem je nezávislé soudnictví, slabá právní ochrana obyvatelstva a špatný přístup souzených k obhajobě. U de facto států, ve kterých dochází k etnické exkluzivitě, pak diskriminace etnických menšin a upírání volebních a občanských práv. Některé de facto státy vykazují problém s naplněním sociálních svobod, svobody pohybu a rovnosti příležitostí. Relativně pozitivně byla hodnocena svoboda projevu a přesvědčení, především možnost svobodně vyjádřit svůj názor. Politická pluralita a participace je částečně umožněna. Především možnost participovat na politickém dění a možnost beztretně kandidovat a být zvolen. Angažovanost patronských států však vykazuje významný vliv na výsledky voleb a konání politiků. V některých de facto státech je možné pozorovat jistou svobodu shromažďování a spravedlivé volby, kterých je dosaženo přes vliv patronského státu.

S určitou dávkou nadsázky bychom mohli říci, že občané de facto států mají možnost ohradit se proti dění a aktivně se zapojit do politiky, jejich slova však v nastaveném systému nejsou vyslyšena. Ve skutečnosti jsou zmíněné svobody pouze velmi omezené. Světlou výjimkou je Severní Kypr, zbytek souboru vykazuje pouze náznaky svobodného zřízení. Podněstří a Jižní Osetii můžeme pouze obtížně spojovat s reálně funkčními demokratickými prvky. Diverzita celého souboru nám skrze Freedom House Index umožňuje pozorovat pouze odchylky od vlastních průměrných hodnot. Hodnocení organizace Freedom House se však zdá být výrazně unifikované pro každý stát. Tedy odchylky hodnot v jednotlivých de facto státech jsou minimální a při obdobném slovním hodnocení dvou států bývá každý

obodován rozdílně, tedy blíže své stávající úrovni. Obsahová analýza slovního hodnocení organizace Freedom House tak podkryla více než samotné bodové zisky.

Celkově však můžeme potvrdit slova Kolsta (2006), který největší slabinu de facto států pozoruje v jejich vedení a problémech s ním spojených. Vedení však sekunduje patronský stát, který napříč de facto státy brzdí mnohé politické procesy a na vedení de facto států bývá často napojen. Vliv patronského státu Hoch, Baar, Kopeček (2010) označují jako vnější omezující faktor demokracie. Vnitřním omezujícím faktorem autoři označují etnickou exkluzivitu. Etnickou exkluzivitu u části de facto států však můžeme vnímat spíše jako důsledek nastavených politik. Užitou terminologií pak za vnitřní faktor označíme klanovou strukturu, která patrně značně ovlivňuje dění v Somalilandu a zdatně supljuje absenci patronského státu. Při zohlednění vstupních podmínek může být vyšší úroveň demokracie Somalilandu vysvětlena méně omezující rolí klanové struktury, než je tomu v případě patronů.

V otázce vlivu vývoje demokracie patronského státu na vývoj demokracie de facto států existují značné rozdíly v pozorovaném souboru. Při pohledu na stabilní ústup demokracie v Rusku a skokový pád v Turecku je patrné, že de facto státy tento trend vzhledem k jejich zmíněné stabilitě nereflektují. Na základě obsahové analýzy dat organizace Freedom House můžeme tato iniciační zjištění rozšířit. Výjimkou mezi pozorovanými jsou Náhorní Karabach a Jižní Osetie. Vzhledem ke zjištěnému vztahu, právě Arménie ovlivňuje vývoj demokracie v Náhorním Karabachu přímo. Toto zjištění je možné připsat především povaze vztahu obou států, které Kopeček (2017) hodnotí jako konfederaci s dominantním postavením Arménie. Mezi oběma státy jsme vyzorovali značnou provázanost politických systémů. Jižní Osetie je vzhledem k její slabosti velmi závislá na vůli Ruska, které udržuje svůj silný politický vliv. Vzhledem k povaze vztahu Somalilandu a Etiopie a zjištěným okolnostem se jejich politická provázanost nedokázala potvrdit. Případová studie, která by se zaměřila na vzájemné vazby této dvojice, by však mohla odkrýt více. Hodnocení organizace Freedom House však takový vztah nenaznačuje. Obdobné práce by mohly odhalit, zda je pozorovaná podobnost vývoje demokracie v Abcházii a Gruzii, respektive Severním Kypru a Kypru, náhodná nebo opodstatněná. Pozorovaný zásah Turecka do volebního procesu v Severním Kypru může naznačovat jeho vzrůstající vliv, který sleduje Kanol, Köprülü (2017). Systematické zásahy Turecka však pozorovány nebyly.

Na problematiku demokratizace de facto států se však dá nahlížet i z jiného úhlu pohledu. Přestože nebyla u většiny de facto států potvrzena přímá souvislost vztahu k vývoji demokracie patronského státu, neznamená to, že jím nejsou ovlivněny. Vzhledem k tomu, že mezi demokracii omezujícími faktory bývají patronské státy často skloňovány, poukazuje to na jejich značně negativní vliv. Tento vliv ve většině případů není možné chápat jako přímé nastavování pravidel, což odmítá též Kolstø (2021). Jedná se spíše o sekundární roli, kdy patronské státy dohlíží především na loajalitu svých klientů a do jisté míry omezují volnost v rozhodování. V případě zachování nastaveného vzorce tak nemá patronský stát pravděpodobně důvod omezovat úroveň demokracie u svých klientů. Na druhou stranu, samotná podstata vzájemného vztahu může pomoci vysvětlit pozorovanou stagnaci a omezení možností potenciálního vývoje. Patronský stát tak svého klienta přímo netáhne směrem k autoritářství, zároveň však brzdí jeho demokratizační proces nepřímě.

Naplnění cílů diplomové práce můžeme zhodnotit jako z velké části úspěšné. Přes kritiku organizace Freedom House, která bývá zmiňována odbornou veřejností a s některými nedostatky jsme se setkali i v této práci, bylo užití dat pro jejich naplnění vhodné. Při nedostatku dat o de facto státech, které pozoruje Florea (2014) a můžeme ho potvrdit i zde, se Freedom House Index jeví jako zdaleka nejkompexnější nástroj pro hodnocení demokracie v těchto entitách. Vhodné je toto hodnocení podrobit kritické diskuzi s literaturou, která se zabývá analýzou demokracie de facto státu skrze přímé terénní pozorování, například pomocí rozhovoru s místními.

Přes volání Pegga (2017) po komparativní práci se může též jako vhodná metoda jevit případová studie, která využívá data organizace Freedom House pro jednotlivé de facto státy samostatně a kterou prosazuje Kopeček, Hoch, Baar (2016). Zmíněná případová studie by mohla analyzovat faktory ovlivňující demokracii, předně principy fungování vedení a napojení de facto státu na patronský stát, mnohem komplexněji. Komparaci klientů Ruska praktikuje část odborné veřejnosti a iniciačně jsme se k ní uchýlili i v této práci. Mohlo by se jednat o vhodnější metodu než pozorovat celý soubor de facto států. Nutno podotknout, že i mezi touto trojicí můžeme pozorovat značné rozdíly. Zajímavou komparativní prací by však mohlo být porovnání vývoje demokracie současných a již uznaných de facto států a zhodnocení, zda se uznáním daří proces demokratizace urychlit.

Seznam použitých zdrojů

Literatura

- AXTMANN, R. (2004): The state of the state: The model of the modern state and its contemporary transformation. *International Political Science Review*, 25, 3, 259–279.
- BACHMANN, S. D., PRAZAUSKAS, M. (2019): The status of unrecognized quasi-states and their responsibilities under the Montevideo Convention. *The International Lawyer*, 52, 3, 393–438.
- BERG, E. (2013): Merging together or drifting apart? Revisiting political legitimacy issues in Cyprus, Moldova, and Bosnia and Herzegovina. *Geopolitics*, 18, 2, 467–492.
- BERG, E., TOOMLA, R. (2009): Forms of normalisation in the quest for de facto statehood. *The International Spectators*, 44, 4, 27–45.
- BLAKKISRUD, H., KOLSTØ, P. (2012): Dynamics of de facto statehood: the South Caucasian de facto states between secession and sovereignty. *Southeast European and Black Sea Studies*, 12, 2, 281–298.
- BROERS, L. (2005): The politics of non-recognition and democratization. In: Broers, L.: *The limits of leadership: Elites and societies in the Nagorny-Karabakh peace process*. Conciliation Resource, London, 68–71.
- CASPERSEN, N. (2011): Democracy, nationalism and (lack of) sovereignty: the complex dynamics of democratisation in unrecognised states. *Nations and nationalism*, 17, 2, 337–356.
- CASPERSEN, N. (2012): *Unrecognized states: The struggle for sovereignty in the modern international system*. Polity Press, Cambridge.
- CASPERSEN, N. (2015): Degrees of legitimacy: Ensuring internal and external support in the absence of recognition. *Geoforum*, 66, 184–192.
- CASPERSEN, N. (2016): Making peace with de facto states. *ALPPI Annual of Language & Politics and Politics of Identity*, 10, 10, 7–18.
- CASPERSEN, N. (2018): Recognition, status quo or reintegration: Engagement with de facto states. *Ethnopolitics*, 17, 4, 373–389.

- COPPIETERS, B. (2019): Engagement without recognition. In: Visoka, G., Doyle, J., Newman, E.: Routledge handbook of state recognition. Taylor & Francis, London, New York, 240–255.
- DEMBINSKA, M. (2023): Legitimizing the Separatist Cause: Nation-building in the Eurasian de facto States. *Nationalities Papers*, 51, 1, 80–97.
- DEMBINSKA, M., CAMPANA, A. (2017): Frozen conflicts and internal dynamics of de facto states: Perspectives and directions for research. *International Studies Review*, 19, 2, 254–278.
- DEMBINSKA, M., MÉRAND, F. (2019): The role of international brokers in frozen conflicts: the case of Transnistria. *Asia Europe Journal*, 17, 15–30.
- DENK, T. (2013): How to measure polyarchy with Freedom House: a proposal for revision. *Quality & Quantity*, 47, 3457–3471.
- FILHO, P. P., DA MOTTA, H. O. (2021): Democracy in Africa: The outstanding case of Somaliland. In: *Brazilian Journal of African Studies*, 6, 11, 109–128.
- FLOREA, A. (2014): De facto states in international politics (1945–2011): A new data set. *International Interactions*, 40, 5, 788–811.
- FLOREA, A. (2017): De facto states: Survival and disappearance (1945–2011). *International Studies Quarterly*, 61, 2, 337–351.
- FLOREA, A. (2020): Rebel governance in de facto states. *European Journal of International Relations*, 26, 4, 1004–1031.
- GIANNONE, D. (2010): Political and ideological aspects in the measurement of democracy: the Freedom House case. *Democratization*, 17, 1, 68–97.
- GIDENGIL, E., STOLLE, D., BERGERON-BOUTIN, O. (2022): The partisan nature of support for democratic backsliding: A comparative perspective. *European Journal of Political Research*, 61, 4, 901–929.
- GORA, A., DE WILDE, P. (2022): The essence of democratic backsliding in the European Union: Deliberation and rule of law. *Journal of European Public Policy*, 29, 3, 342–362.
- GORODNICHENKO, Y., ROLAND, G. (2021): Culture, institutions and democratization. *Public Choice*, 187, 165–195.

- HOCH, T. (2011): Možnosti rozvoje de facto států prostřednictvím humanitární pomoci, rozvojové spolupráce a aktivit organizací občanské společnosti: případová studie Abcházie. European Science and Art Publishing, Praha.
- HOCH, T. (2020a): Factors of de facto states' formation in the post-Soviet area. In: Hoch, T., Kopeček, V.: De Facto States in Eurasia. Routledge, New York, 81–85.
- HOCH, T. (2020b): Independence or unification with a patron state? Not such dichotomous ideas as one would think: Evidence from South Ossetia. *Studies of Transition States and Societies*, 12, 1, 68–89.
- HOCH, T., BAAR, V., KOPEČEK, V. (2010): Podmínky demokratizace v de facto státech: případová studie Abcházie. *Středoevropské politické studie*, 12, 4, 285–300.
- HOCH, T., KOPEČEK, V., BAAR, V. (2012): Role občanské společnosti při transformaci separatistických konfliktů na Jižním Kavkaze. *Mezinárodní vztahy*, 47, 2, 5–28.
- HOCH, T., KOPEČEK, V. (2020): De Facto States in Eurasia. Routledge, New York.
- HÖGSTRÖM, J. (2013): Does the choice of democracy measure matter? Comparisons between the two leading democracy indices, Freedom House and Polity IV. *Government and Opposition*, 48, 2, 201–221.
- KANOL, D. (2015): Tutelary democracy in unrecognized states. *EUL Journal of Social Sciences*, 6, 1, 62–74.
- KANOL, D., KÖPRÜLÜ, N. (2017): Quality of democracy in unrecognized states: lessons from Northern Cyprus. *Southeast European and Black Sea Studies*, 17, 3, 389–402.
- KAARIYE, B. M. (2021): Democracy and state formation nexus: Experiences in Somaliland. *Democracy and Security*, 17, 2, 210–223.
- KER-LINDSAY, J. (2015): Engagement without recognition: The limits of diplomatic interaction with contested states. *International Affairs*, 91, 2, 267–285.
- KER-LINDSAY, J. (2018): The stigmatisation of de facto states: disapproval and „engagement without recognition“. *Ethnopolitics*, 17, 4, 362–372.
- KING, C. (2008): The Five-Day War-Managing Moscow after the Georgia Crisis. *Foreign Affairs*, 87, 6, 2–11.

- KOLOSSOV, V., O'LOUGHLIN, J. (2013): Pseudo-states as harbingers of a post-modern geopolitics: The example of the Trans-Dniester Moldovan Republic (TMR). In: Newman, D.: *Boundaries, territory and postmodernity*. Routledge, London, 151–176.
- KOLSTØ, P. (2006): The sustainability and future of unrecognized quasi-states. *Journal of Peace Research*, 43, 6, 723–740.
- KOLSTØ, P. (2021): Authoritarian diffusion, or the geopolitics of self-interest? Evidence from Russia's patron–client relations with Eurasia's de facto states. *Europe-Asia Studies*, 73, 5, 890–912.
- KOLSTØ, P., BLAKKISRUD, H. (2008): Living with non-recognition: State-and nation-building in South Caucasian quasi-states. *Europe-Asia Studies*, 60, 3, 483–509.
- KOLSTØ, P., BLAKKISRUD, H. (2012): De facto states and democracy: The case of Nagorno-Karabakh. *Communist and Post-Communist Studies*, 45, 1–2, 141–151.
- KOLSTØ, P., PAUKOVIC, D. (2014): The short and brutish life of Republika Srpska Krajina: failure of a de facto state. *Ethnopolitics*, 13, 4, 309–327.
- KOPEČEK, V. (2016): Political institutions in the post-Soviet de facto states in comparison: Abkhazia and Nagorno-Karabakh. *ALPPI Annual of Language & Politics and Politics of Identity*, 10, 10, 73–99.
- KOPEČEK, V. (2017): Arménie a Náhorní Karabach: asymetrická neformální konfederace. *Mezinárodní vztahy*, 52, 3, 47–69.
- KOPEČEK, V. (2019): Possible ends of de facto states. In: Hoch, T., Kopeček, V.: *De Facto States in Eurasia*. Routledge, New York, 249–251.
- KOPEČEK, V. (2020): Factors of de facto states' sustainability. In: Hoch, T., Kopeček, V.: *De Facto States in Eurasia*. Routledge, New York, 159–167.
- KOPEČEK, V., HOCH, T., BAAR, V. (2016): De facto states and democracy: the case of Abkhazia. *Bulletin of Geography. Socio-economic Series*, 32, 85–104.
- KOSIENKOWSKI, M. (2019): The patron-client relationship between Russia and Transnistria. In: Hoch, T., Kopeček, V.: *De Facto States in Eurasia*. Routledge, New York, 183–207.

- KYRIS, G. (2018): Sovereignty and engagement without recognition: Explaining the failure of conflict resolution in Cyprus. *Ethnopolitics*, 17, 4, 426–442.
- LONČAR, J. (2016): State-building and local resistance in Kosovo: Minority exclusion through inclusive legislation. *Communist and Post-Communist Studies*, 49, 3, 279–290.
- MACQUEEN, B. (2015): Democratization, elections and the „de facto state dilemma“: Iraq's Kurdistan Regional Government. *Cooperation and Conflict*, 50, 4, 423–439.
- MASON, M. (2020): Hydraulic patronage: a political ecology of the Turkey-Northern Cyprus water pipeline. *Political Geography*, 76, 1–10.
- MECHKOVA, V., LÜHRMANN, A., LINDGBERG, S. I. (2017): How much democratic backsliding? *Journal of Democracy*, 28, 4, 162–169.
- O'LOUGHLIN, J., KOLOSSOV, V., TOAL, G. (2014): Inside the post-Soviet de facto states: a comparison of attitudes in Abkhazia, Nagorny Karabakh, South Ossetia, and Transnistria. *Eurasian Geography and Economics*, 55, 5, 423–456.
- PEGG, S. (1998): De facto states in the international system. Institute of International Relations, University of British Columbia, Vancouver.
- PEGG, S. (2017): Twenty years of de facto state studies: Progress, problems, and prospects. *Oxford Research Encyclopedia of Politics*, Oxford.
- PEGG, S., BERG, E. (2016): Lost and found: The WikiLeaks of de facto state–great power relations. *International Studies Perspectives*, 17, 3, 267–286.
- PODHRÁZSKÝ, Š., DANĚK, P. (2020): Trvale dočasné? Tendence vývoje souboru de facto států. *Mezinárodní vztahy*, 55, 3, 5–30.
- POKALOVA, E. (2015): Conflict resolution in frozen conflicts: Timing in Nagorno-Karabakh. *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 17, 1, 68–85.
- POPESCU, N. (2006): Democracy in secessionism: Transnistria and Abkhazia's domestic policies. International Policy Fellowship Program, Budapest.
- RABKIN, R. (1992): The Aylwin government and „tutelary“ democracy: a concept in search of a case? *Journal of Interamerican Studies and World Affairs*, 34, 4, 119–194.
- RIEGL, M. (2010): Terminologie kvazistátů. *Acta Politologica*, 2, 1, 57–71.

- RIEGL, M. (2014): Prospects and limits of economic development of unrecognized states: between organized hypocrisy and private interests. *European Scientific Journal*, 10, 4, 17–35.
- RIEGL, M., DOBOŠ, B. (2017): *Unrecognized states and secession in the 21st century*. Springer, Cham.
- RIEGL, M., DOBOŠ, B. (2018): Post-Soviet De Facto States and Russian Geopolitical Strategy. *Central European Journal of International & Security Studies*, 12, 1, 59–89.
- ROTBERG, R. I. (2003): *State failure and state weakness in a time of terror*. Brookings Institution Press, Washington, D.C.
- SCHENKKAN, N., REPUCCI, S. (2019): The freedom house survey for 2018: democracy in retreat. *Journal of Democracy*, 30, 2, 100–114.
- SETH, M. J. (2022): *Not on the map: The peculiar histories of de facto states*. Rowman & Littlefield, London.
- SEVOSTIANOVA, N. (2015): Modern trends and political background in theory of state recognition. *Legea și Viața*, 11, 3, 106–109.
- SØRENSEN, G. (2018): *Democracy and democratization: Processes and prospects in a changing world*. Westview Press, Colorado.
- SPRUYT, H. (2002): The origins, development, and possible decline of the modern state. *Annual Review of Political Science*, 5, 127–149.
- STANISLWASKI, B. H., (2008): Para-States, quasi-states, and black spots: Perhaps not states, but not „ungoverned territories,” either. *International Studies Review*, 10, 2, 366–396.
- STEINER, N. D. (2016): Comparing Freedom House democracy scores to alternative indices and testing for political bias: Are US allies rated as more democratic by Freedom House? *Journal of Comparative Policy Analysis: Research and Practice*, 18, 4, 329–349.
- TANSEY, O. (2011): Does democracy need sovereignty? *Review of International Studies*, 37, 4, 1515–1536.
- TOOMLA, R. (2016): Charting informal engagement between de facto states: A quantitative analysis. *Space and Polity*, 20, 3, 330–345.

ULAS, H. (2021): Evolutionary possibilities of democratization and atavistic nationalism: a comparative study of unrecognized states. *Journal of Liberty and International Affairs*, 6, 3, 11–23.

VACHUDOVA, M. A. (2020): Ethnopolitism and democratic backsliding in Central Europe. *East European Politics*, 36, 3, 318–340.

VON STEINSDORFF, S. (2012): Incomplete state building–incomplete democracy? How to interpret internal political development in the post-Soviet de facto states. Conclusion. *Communist and Post-Communist Studies*, 45, 1–2, 201–206.

WALDNER, D., LUST, E. (2018): Unwelcome change: Coming to terms with democratic backsliding. *Annual Review of Political Science*, 21, 93–113.

WHITE, J. (2017): Spindle autocracy in the new Turkey. *Brown Journal of World Affairs*, 24, 1, 23–37.

Další zdroje

ALJAZEERA (2022): Somaliland: Clashes between protesters, police turn deadly. <https://www.aljazeera.com/news/2022/8/12/several-people-killed-100-hurt-in-somaliland-protests> (cit. 20. 3. 2023).

BBC (2022): Transnistria and Ukraine conflict: Is war spreading? <https://www.bbc.com/news/world-europe-61233095> (cit. 14. 1. 2023).

BBC (2023): Jižní Osetie, <https://www.bbc.com/news/world-europe-18269210> (cit. 11. 3. 2023).

BBC (2023): Náhorní Karabach, <https://www.bbc.com/news/world-europe-18270325> (cit. 11. 3. 2023).

BBC (2023): Severní Kypr, <https://www.bbc.com/news/world-europe-17217956> (cit. 11. 3. 2023).

ENCYCLOPAEDIA BRITANNICA (2022): de iure, <https://www.britannica.com/dictionary/de-jure> (cit. 29. 12. 2022).

FREEDOM HOUSE (2022): Abcházie, <https://freedomhouse.org/country/abkhazia/freedom-world/2022> (cit. 18. 3. 2023).

FREEDOM HOUSE (2022): Jižní Osetie, <https://freedomhouse.org/country/south-ossetia/freedom-world/2022> (cit. 18. 3. 2023).

FREEDOM HOUSE (2022): Náhorní Karabach, <https://freedomhouse.org/country/nagorno-karabakh/freedom-world/2022> (cit. 18. 3. 2023).

FREEDOM HOUSE (2022): Podněstří, <https://freedomhouse.org/country/transnistria/freedom-world/2022> (cit. 18. 3. 2023).

FREEDOM HOUSE (2022): Severní Kypr, <https://freedomhouse.org/country/northern-cyprus/freedom-world/2022> (cit. 18. 3. 2023).

FREEDOM HOUSE (2022): Somaliland, <https://freedomhouse.org/country/somaliland/freedom-world/2022> (cit. 18. 3. 2023).

FREEDOM HOUSE (2023): <https://freedomhouse.org/> (cit. 26. 2. 2023).

FREEDOM HOUSE (2023): Data, <https://freedomhouse.org/reports/publication-archives> (cit. 26. 2. 2023).

FREEDOM HOUSE (2023): Hodnocení, <https://freedomhouse.org/countries/freedom-world/scores> (cit. 14. 3. 2023).

FREEDOM HOUSE (2023): Metodologie, <https://freedomhouse.org/reports/freedom-world/freedom-world-research-methodology> (cit. 26. 2. 2023).

FREEDOM HOUSE (2023): Témata, <https://freedomhouse.org/issues> (cit. 26. 2. 2023).

Montevideo Convention on the Rights and Duties of States (1933): <https://www.ilsa.org/Jessup/Jessup15/Montevideo%20Convention.pdf> (cit. 12. 1. 2023).

GOSPMR (2023): Ministerstvo zahraničních věcí Podněstří, <https://mid.gospmr.org/en> (cit. 12. 3. 2023).

POLITY PROJECT (2023): <https://www.systemicpeace.org/polityproject.html> (cit. 26. 2. 2023).

POPULATION DATA (2019): Podněstří, <https://en.populationdata.net/countries/transnistria/> (cit. 11. 3. 2023)

REUTERS (2022): At least five people killed, 100 hurt in Somaliland protests. <https://www.reuters.com/world/africa/least-five-people-killed-100-hurt-somaliland-protests-2022-08-12/> (cit. 20. 3. 2023).

UNITED NATIONS (2023): Členské státy, <https://osn.cz/osn/clenske-staty/> (cit. 28. 1. 2023).

UNITED NATIONS (2023): Taiwan, <https://news.un.org/en/story/2022/09/1127901> (cit. 25. 2. 2023).

UNPO (2015): Abcházie, <https://unpo.org/members/7854> (cit. 11. 3. 2023).

UNPO (2017): Somaliland, <https://unpo.org/members/7916> (cit. 11. 3. 2023).

V-DEM (2023): <https://www.v-dem.net/> (cit. 26. 2. 2023).

WORLD BANK (2023): HDP, <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD> (cit. 11. 3. 2023).

Příloha č. 1: Seznam indikátorů, které organizace Freedom House hodnotí a jednotlivá hodnocení pro rok 2022

Abcházie	Jižní Osetie	Podněstří	Náhorní Karabach	Severní Kypr	Somaliland
A1: Byla současná hlava vlády nebo jiný nejvyšší státní orgán zvolen ve svobodných a spravedlivých volbách?					
2	0	0	2	2	3
A2: Byli současní zákonodárci zvoleni ve svobodných a spravedlivých volbách?					
2	1	0	3	4	2
A3: Jsou volební zákony a právní rámec spravedlivé a provádějí je příslušné orgány pro řízení voleb nestranně?					
1	1	1	2	3	2
B1: Mají občané právo sdružovat se v různých politických stranách nebo jiných konkurenčních politických uskupeních podle vlastního výběru a je systém bez zbytečných překážek pro vznik a zánik těchto konkurenčních stran nebo uskupení?					
2	1	1	3	4	3
B2: Má opozice reálnou možnost zvýšit svou podporu nebo získat moc prostřednictvím voleb?					
3	1	1	2	4	3
B3: Jsou politické volby nezávislé na nepolitických aktérech nebo využívání nepolitických prostředků?					
2	0	1	1	2	2
B4: Mají různé skupiny obyvatel plná politická práva a volební příležitosti?					
1	0	1	1	2	2
C1: Rozhoduje o politice státu svobodně zvolený předseda vlády a zastupitelé?					
1	0	0	1	2	2
C2: Jsou ochranná opatření vůči korupci úředníků silná a účinná?					
1	0	0	1	2	1
C3: Pracuje vláda otevřeně a transparentně?					
2	0	1	1	2	2
D1: Existují svobodná a nezávislá média?					
2	0	0	2	4	2
D2: Mohou jednotlivci svobodně praktikovat a vyjadřovat svou náboženskou víru?					
2	1	2	1	3	2
D3: Existuje akademická svoboda a je vzdělávací systém nezávislý na politické doktríně?					
1	1	1	1	4	2
D4: Mohou jednotlivci svobodně vyjadřovat své osobní názory na politická a jiná citlivá témata bez obav ze sledování nebo trestu?					
3	1	1	3	4	2
E1: Existuje svoboda shromažďování?					
3	2	0	3	4	2

E2: Existuje svoboda pro nevládní organizace, zejména pro ty, které se zabývají lidskými právy a správou věcí veřejných?					
2	0	1	2	4	2
E3: Existuje svoboda pro odbory a podobné profesní nebo odborové organizace?					
1	0	0	1	3	2
F1: Existuje nezávislé soudnictví?					
1	0	0	1	4	2
F2: Probíhá řádný proces v občanskoprávních a trestních sporech?					
1	0	0	1	3	2
F3: Existuje ochrana před nelegitimním použitím fyzické síly a svoboda před válkou a povstáním?					
1	0	1	0	3	1
F4: Zaručují zákony, politiky a postupy rovné zacházení s různými skupinami obyvatelstva?					
1	1	1	1	3	2
G1: Mají jednotlivci svobodu pohybu, včetně možnosti změnit místo pobytu, zaměstnání nebo vzdělání?					
1	1	2	0	3	2
G2: Mohou jednotlivci uplatňovat právo vlastnit majetek a zakládat soukromé podniky bez nepřiměřených zásahů ze strany státních či nestátních subjektů?					
1	0	1	1	3	2
G3: Mají jednotlivci osobní sociální svobody, včetně volby partnera, velikosti rodiny a právní ochrany před domácím násilím?					
2	2	1	2	3	1
G4: Mají jednotlivci rovnost příležitostí a nejsou ekonomicky vykořisťováni?					
1	0	1	1	2	1

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat Freedom House (2022)